

Setomaa valla arengukava 2026-2035

Sisukord

Sisukord	2
Sissejuhatus	3
1. Setomaa valla üldiseloostus	4
1.1 Asend ja piirid	4
1.2 Rahvastik	5
2. SWOT analüüs ja visioon	8
2.1 SWOT analüüs	8
2.2 Visioon aastaks 2030	9
3. Valla juhtimine	10
3.1 Juhtimine ja kommunikatsioon	10
3.2 Külaliikumine ja kaasamine	17
4. Majandus	23
4.1 Maakasutus ja planeeringud	23
4.2 Ettevõtlus	25
4.3 Turism	32
4.4 Innovatsioon, teadus- ja arendustegevus	36
5. Loodus- ja elukeskkond	40
5.1 Teed, kergliiklusteed, ühistransport	40
5.2 Energeetika	45
5.3 Elamu- ja kommunaalmajandus	47
5.4 Loodus- ja keskkonnakaitse ning jäätmemajandus	51
5.5 Heakord	
5.6 Korrakaitse ja turvalisus, riigipiir	59
6. Kultuur, sport ja vaba aeg	64
6.1 Kultuurikorraldus ja kultuuriasutused	64
6.2 Seto kultuur	74
6.3 Õigeusk	79
6.4 Sport	82
6.5 Vaba aeg	87
7. Sotsiaalvaldkond	91
7.1 Sotsiaalhoolekanne	91
7.2 Lastekaitse	98
7.3 Tervishoid	100
7.4 Tööhõive	103
8. Haridus	106
8.1 Üldharidus	106
8.2 Noorsootöö, noortekeskused	117
8.3 Huviharidus ja huvitegevus	121
8.4 Seto keele ja kultuuri õpe	125
LISA 1 Investeeringute kava	
LISA 2 Eelarvestrateegia	

Sissejuhatus

Setomaa valla arengukava 2026–2035 eesmärk on määratleda valla pikaajalised strateegilised eesmärgid ja tegevussuunad. Setomaa valla arengukava 2026–2035 ühendab Setomaa arengueeldused ning arengukava elluviimisega soovib vald tõsta elanike ühtekuuluvustunnet, parandada elukvaliteeti ja saada atraktiivseks piirkonnaks nii elanikele, ettevõtjatele kui ka turistidele.

Setomaa vallavolikogu algatas valla arengukava koostamise 26.03.2026. Setomaa vallavalitsus, hallatavate asutuste juhid ning valdkonna eest vastutavad spetsialistid kaasajastasid võrreldes eelmise perioodiga erinevate valdkondade arvandmeid ning investeringutega seotud tegevusi.

Arengukava oli avalikul väljapanekul 11.05-24.05.2026 valla kodulehel. Arengukava avalik arutelu toimus 28.05.2026 Värskas.

1. Setomaa valla üldiseloomustus

1.1 Asend ja piirid

Setomaa vald moodustati 2017. aastal haldusreformi käigus Mikitamäe, Meremäe ja Värskaja valla ning Misso valla Luhamaa nurga (Hindsa, Koorla, Kossa, Kriiva, Leimani, Lütä, Mokra, Määsi, Napi, Pruntova, Põrstõ, Saagri, Tiastõ, Tiilige, Toodsi, Tserebi külad) liitmisel. Setomaa vald asub Võru maakonnas ning piirneb põhjast ja läänest Räpina, Rõuge ja Võru vallaga. Idast piirneb Setomaa vald Vene Föderatsiooniga ning see on ühtlasi Eesti ja Euroopa Liidu idapiirik. Setomaa vallas on üks alevik – Värskaja – ning 156 küla, neist suurimad on Mikitamäe, Meremäe ning Obinitsa (joonis 1).

Joonis 1. Setomaa valla asendiplaan.

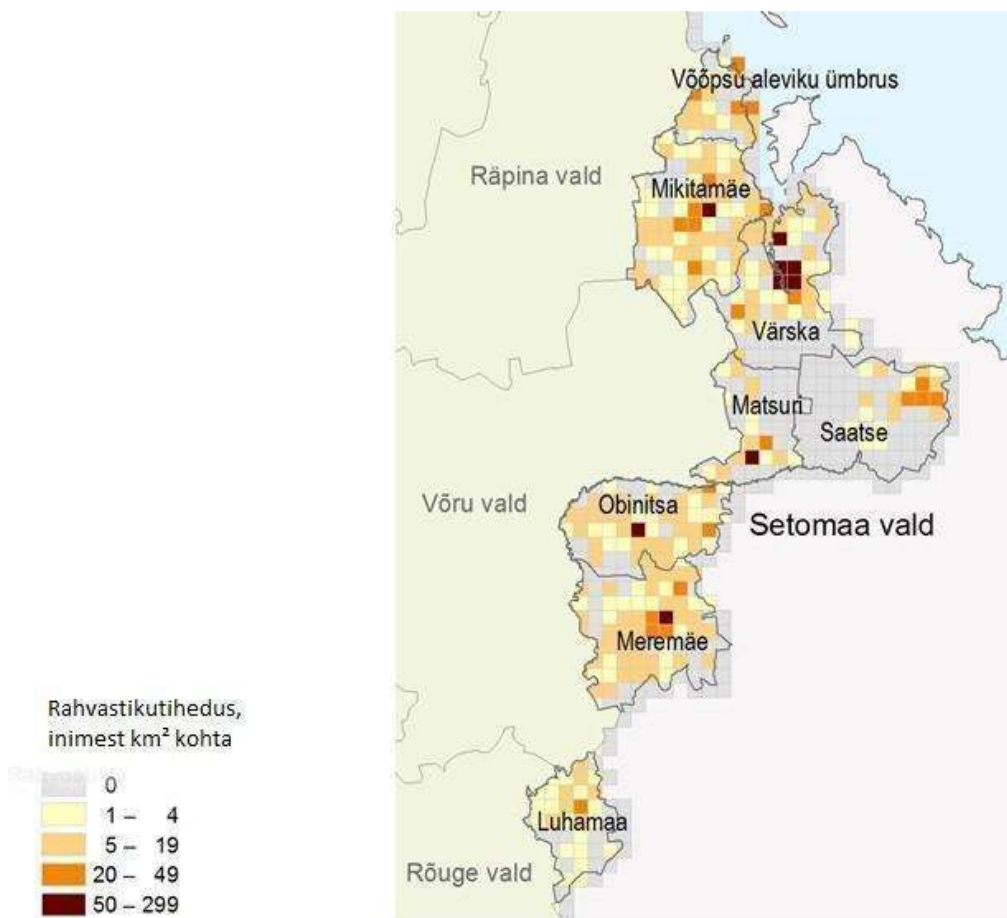

1.2 Rahvastik

1. jaanuari 2025 aasta seisuga oli Setomaa vallas Statistikaameti andmetel 2756 elanikku¹, valla pindala on 463,05 km² ja asustustihedus on 6,0 elanikku km² kohta. Rahvastikuregistri andmetel elab Setomaa vallas 1. jaanuari 2026 aasta seisuga 3040 elanikku. Rahvastikuregister ja Statistikaamet kasutavad elanike arvu määramiseks erinevat metoodikat.

Setomaa valla rahvastiku paiknemisest on väljavõtte joonisel 2. Selle järgi on hästi näha, kuidas looduslikud olud tekitavad maa-alad, kus elavad väga üksikud inimesed, ja mõned punktid, kuhu rahvastik on koondunud pisut tihedamalt. Selline elukohtade jagunemine seab raskendavad tingimused ka kohalike ja riigi teenuste kättesaadavusele ja korraldamisele.

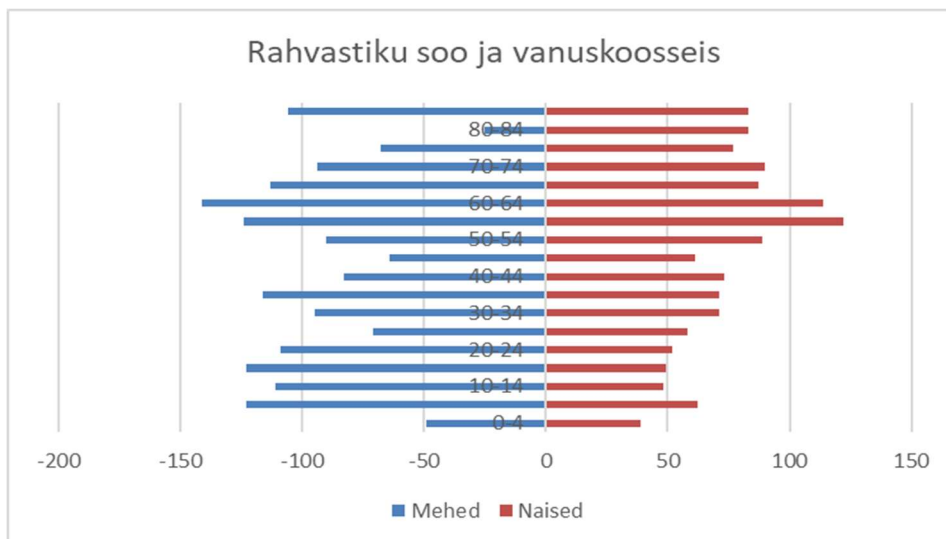
Joonis 2. Setomaa valla rahvastiku paiknemine 2022. aastal. Allikas: Statistikaamet.

¹ Rahvastikuregister ja Statistikaamet kasutavad elanike arvu määramiseks erinevat metoodikat. Käesolevas dokumendis kasutatakse edaspidi Statistikaameti andmebaase, mille rahvastikustatistika põhineb üldjoontes rahvaloenduste rahvaarvul, mida loenduste vahelisel perioodil korrigeeritakse registreeritud rahvastikumuutuste – sünni- ja surmajuhtude ning elukohavahetuste (rände) andmetel ning alates 2016. a täiendatakse residentsusindeksiga. (Täpsemalt http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Rahvastik/01Rahvastikunaitajadja_koosseis/_04Rahvaarv_ja_rahvastiku_koosseis/RV_021._htm 04.07.2025).

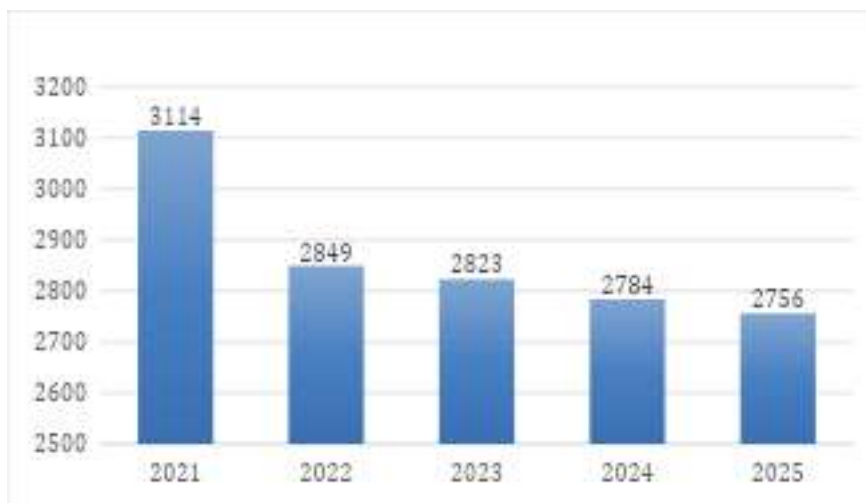
Setomaa valla elanikest 1347 on naised (49%) ja 1409 mehed (51%) (joonis 3).

Joonis 3. Setomaa valla rahvastikupüramiid 01.01.2025 seisuga. Allikas: Statistikaamet².

Kõige suuremad vanuserühmad nii meeste kui naiste osas on vanuses 55–64. Positiivne on suhteliselt suur pereloomise eas olevate 25–39-aastaste hulk. 75-aastaste ja vanemate vanusegruppides tekib naiste ülekaal. Noorte ja laste vanusegrupid on oluliselt väiksemad kui tööealiste vanusegrupid.

Joonis 4. Rahvaarv Setomaa vallas aastatel 2021–2025. Allikas: Statistikaamet³

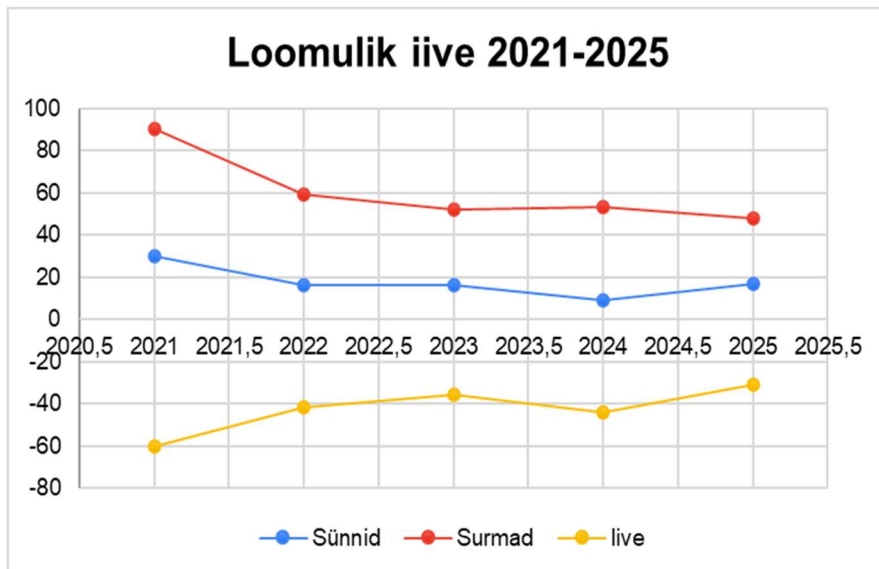

²Rahvastikupüramiidil esitatud info kajastab ühte ajahetke, näiteks keskmisi rahvastikurühmade suurusi ühe aasta lõikes. Ühel perioodil elusalt sündinud laste arv määrab selle sünnipõlvkonna maksimaalse suuruse. Loomuliku taaste seaduspärasustest lähtuvalt see põlvkond enam kasvada ei saa ning vanuspüramiidis edasi liikudes (st vanemaks saades) saab põlvkonna suurus loomuliku taaste teel ainult kahaneda. Siiski pole surma tõenäosus täpselt ühesugune kõigis vanuserühmades (vähemalt inimpopulatsiooni puhul mitte). Seega vähendavad surmad vanuserühmade arvu erinevalt. Ka seda saab hinnata näiteks lähtuvalt rahvastikus domineerivatele surmapõhjustele, mis võivad olla vanusspetsiifilised.

³2016. aastal muutus Statistikaameti rahvastikuanalüüsi meetodika: kasutatakse residentsuse indeksit, elukohaallikana kasutatakse 2016. aastast loendusjärgse asemel rahvastikuregistrijärgset elukohta. Täpsem info Statistikaametist – <http://www.stat.ee/dokumendid/399211>.

Rahvastik Setomaa valla piirides on pidevalt vähenenud. Sarnane trend on iseloomulik kõigile Eesti suurematest keskustest kaugemal asuvatele piirkondadele. Rahvastiku vähenemise põhjuseks on negatiivne iive (joonis 5).

Joonis 5. Loomulik iive Setomaa vallas 2017-2024. a. Allikas: Statistikaamet.

Tabelis 1 on välja toodud sünnid, surmad ja iive Setomaa vallas aastatel 2020–2025. 2021. aasta surmade arvu järsk tõus võib olla põhjustatud COVID-19 epideemiast.

Tabel 1. Sünnid, surmad ja iive Setomaa vallas 2021-2025. a. (Allikas: Statistikaamet/Rahvastikuregister).

	2021	2022	2023	2024	2025
Sünnid	30	16	16	9	17
Surmad	90	59	52	53	48
live	-60	-42	-36	-44	-31

2. SWOT analüüs ja visioon

2.1 SWOT analüüs

TUGEVUSED	NÕRKUSED
<ul style="list-style-type: none"> • Tugev identiteet ja elav pärimuskultuur • Setomaa tuntus ja hea maine • Puhas ja rikkalik loodus • Mahepõllumaade suur osakaal • Võimekad eestvedajad, aktiivsed inimesed • Kõrge ettevõtlusaktiivsus • Tuntud suuretevõtted • Asukoht Euroopa Liidu välispiiril • Ülesetomaalised katusorganisatsioonid • Atraktiivsed suursündmused • Religioon kogukonnaühendajana 	<ul style="list-style-type: none"> • Taristu mahajäämus • Lagunenud hoonete rohkus • Elanike passiivsus ja ükskõiksus • Tööjõupuudus • Madalad sissetulekud • Laste ja noorte eagrupi väiksus • Vähene keskkonnateadlikkus • Osade elanikegruppide vähene kaasatus
VÕIMALUSED	OHUD
<ul style="list-style-type: none"> • Vanad tühjad hooned • Lämmijärve kasutamine veeturismiks • Maavarad (mineraalvesi, ravimuda) • Inimressurs, keda pole veel kaasatud • Piiriäärne asukoht • Mahetoodangu nõudluse kasv • Taastuvenergia arenemine • Kaugtöö võimaluste paranemine 	<ul style="list-style-type: none"> • Liigne sõltuvus toetustest • Rahvastiku vähenemine • Riiklik regionaalpoliitika • Liigne koormus keskkonnale • Piiriäärne asukoht

Setomaa valla tugevused on seotud ennekõike omanäolise kultuuriruumi, rikkaliku looduskeskkonna ning võimekate eestvedajatega, kellel on piirkonna arendamisel pikaajalised kogemused. Samuti on Setomaal üle Eesti hea maine. Nimetatud tugevused aitavad leevendada Setomaa valla nõrkusi, mis on sarnased ülejäänud Eesti ääremaadega – taristu mahajäämus, Eesti keskmisest madalamad sissetulekud, rahvaarvu vähenemine ning elanike passiivsus ja vähene kaasatus. Hea maine, piirkonna selge kultuuriline eripära ja tugevad juhid aitavad turundada Setomaad kui head elukeskkonda ning leevendada nõnda peamist nõrkust – rahvaarvu vähenemist. Nõrkuste leevendamiseks ja piirkonna ettevõtluse arendamiseks saab kasutada ära ka Setomaa valla võimalusi: piiriäärset asukohta, pikka rannajoont, kaugtöövõimaluste arengut ja kohalikke maavarasid. Setomaa valla ohtudena käsitleti võimalikke negatiivseid arenguid, mis võivad piirkonda mõjutada, kuid mille üle vallal puudub kontroll. Ohtudena nimetati liigset sõltuvust toetustest, keskkonnareostuse ohte, rahvastiku vähenemist ja riikliku regionaalpoliitika ebasoodsat arengut. Kõige realsem oht, rahvastiku vähenemine, on samas ka sisemine nõrkus ning enamik valla arendustegevusi on suunatud selle ohu maandamiseks – vajalike teenuste tagamine kohapeal, ettevõtluse toetamine, kultuurielu edendamine ja omakultuuri väärtustamine, et kujundada Setomaast suurepärase elukeskkonda ning atraktiivne turismisihtkoht. Tulenevalt sõjaolukorrast Ukrainas on ohuna lisatud piiriäärne asukoht.

2.2 Visioon aastaks 2035

Aastal 2035 on Setomaa vald väärt elupaik ja tuntud turismi- ning kuurortpiirkond. Siin elab ja tegutseb ettevõtlik ja kokkuhoidev lasterikas kogukond. Setomaa inimesed annavad järgmistele põlvkondadele edasi elujõulise seto keele, kultuuri ning puhta looduse. Setomaa on tunnustatud mahepiirkond, kus väärtustatakse uuenduslikke ja säästvaid lahendusi. Setomaa on jätkusuutlik, jõukas ning võimekas vald, kus elavad õnnelikud ja rahulolevad inimesed.

3. Valla juhtimine

3.1 Juhtimine ja kommunikatsioon

3.1.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Setomaa valla valitsemise aluseks on “Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus” ning Setomaa valla põhimäärus. Setomaa vallavolikogu koosneb 15 liikmest. Volikogu on moodustanud 8 alalist komisjoni: revisjoni-, eelarve-, arengu- ja planeeringu-, majandus- ja turvalisus-, sotsiaal-, haridus- ja noorsoo-, kultuuri- ja spordi- ning külaelukomisjon. Volikogu tööd juhib volikogu esimees ja tema eemalviibimise korral aseesimees.

Setomaa vallavalitsuses on 30,4 teenistus- ja töökohta. Setomaa Vallavalitsuse struktuur koosneb neljast osakonnast ja kantseleist, mida juhib vallavanem. Vallavalitsus kui täitevorgan on kuueliikmeline. Valla keskus asub Värskas ja lisaks pakutakse avalikke teenuseid ka kolmes teeninduspunktis asukohtadega Mikitamäe, Meremäe ja Määsi (Luhamaa nulk) külas. Setomaa vallavalitsuse haldusalas on alates 01.09.2024 9 allasutust. 2024 aastal toimus muudatus haridusvaldkonnas (vt tabel 2).

Tabel 2. Setomaa valla poolt hallatavad asutused ja nende tegevusalad.

Asutus	Tegevusala	Asutus	Tegevusala
Setomaa Lasteaed	Alusharidus	Setomaa Kultuurikeskus	Kultuuri-, huvi- ja seltsitegevus, sündmused
Setomaa Kool	Põhiharidus kuni 6 klassini	Setomaa Vallaraamatukogu	Laenutus- ja avaliku interneti teenus, temaatilised üritused, seltsitegevus
Setomaa Gümnaasium	Põhiharidus 7-9 klass ja üldkeskharidus	Setomaa Muuseumid	Pärimuskultuuri säilitamine, kogumine ja eksponeerimine, käsitöö müük, üritused, õpitoad
Setomaa Muusikakool	Huviharidus nii lastele kui ka täiskasvanutele	Setomaa Hooldekodu	Üldhooldusteenus
Setomaa Noorsootöö Keskus	Noorsootöö korraldamine noorsootöö keskuse ruumides ja Setomaa valla üldhariduskoolides		

Osalus organisatsioonides

Setomaa vald on järgmiste organisatsioonide liige:

- Võrumaa Omavalitsuste Liit MTÜ
- Võrumaa Arenduskeskus SA
- Eesti Linnade ja Valdade Liit MTÜ
- Setomaa Liit MTÜ
- MTÜ Setomaa Turism
- MTÜ Piiriveere Liider
- MTÜ Peipsi Kalanduspiirkonna Arendajate Kogu.

Setomaa vallal on osalus järgmistes äriühingutes

- AS Värskas Veekeskus
- OÜ Setomaa Haldus
- AS Rápina Haigla
- OÜ Setomaa Perearst
- OÜ Saatse Pansionaat
- OÜ Aiasaaduste Väärinduskeskus
- AS Emajõe Veevärk

Rahvusvaheline koostöö

Setomaa vallavalitsusel toimub koostöö Haapajärvi linnaga Soomes ja Occitanie piirkonnaga Prantsusmaal. Seoses tekkinud sõjaolukorraga Ukrainas on Eesti- Vene projektide jätkumine peatatud ja rahvusvahelised projektid lõpetatud. Tulenevalt muutunud rahvusvahelisest olukorrast ei ole Venemaaga seotud projektidest lisarahastuse taotlemine enam realistlik. Edaspidi keskendutakse koostööle Euroopa Liidu programmide ning ELi liikmesriikide (nt Läti, Leedu, Soome, Rootsi jt) partneritega.

Rahvusvahelisi koostööprojekte viivad ellu nii Setomaa Liit kui ka vallavalitsus.

Käimas on järgmised projektid:

- INTERREG Eesti-Läti Programm 2021-2027 koostööprojekt „Assessible Hiking Trails“ /„Ligipääsetavad matkarajad“. Projekti kestus: 01.07.2023 – 30.06.2026. Projekti tulemusel parandatakse Baltimaid läbiva Metsa matkaraja ligipääsetavust erinevatele sotsiaalsetele gruppidele. Projekti juhtpartner on Läti maaturismi organisatsioon "Lauku Celotajs", Setomaa Vallavalitsus on üks projekti partneritest.
- INTERREG Eesti-Läti Programm 2021-2027 koostööprojekt „Facilitating access to watertourism activities/Veeturismi tegevustele ligipääsu hõlbustamine“ (Riverways II). Projekti eesmärk on soodustada veeturismi Lätis ja Eestis. Selleks uuendatakse veebilehte www.riverways.eu ning töötatakse välja uuenduslikud lahendused, et parandada erinevate sihtrühmade (sh puuetega inimesed, pensionärid, lastega pered jne) ligipääsetavust puhkeveekogudele, matkaradadele ja turismitoodetele.
- Meede „Atraktiivne piirkondlik ettevõtlus- ja elukeskkond“ (PEEK) on suunatud ettevõtlus- ja elukeskkonna arendamisele väljaspool Harju maakonda ja Tartu linnapiirkonda. Meetme eesmärk on vähendada piirkondlikku ebavõrdsust ning edendada maapiirkondade arengut, toetades seeläbi Eesti tasakaalustatud regionaalset arengut. Toetatavad projektid on vähemalt maakonnaülese mõjuga ning lähtuvad maakonna arengustrateegia prioriteetsetest tegevustest. Projekt „Ettevõtluse edendamine Kagu-Eestis“ hõlmab Valga, Võru ja Valga

maakondade tööstusalade väljaehitamist ja turundamist kaheksas omavalitsuses (Valga, Tõrva, Otepää, Põlva, Võru linn, Antsla, Rõuge, Setomaa). Projekti juhtpartner ja taotleja on Sihtasutus Võrumaa Arenduskeskus. Projektiga on planeeritud kommunikatsioonide (tee, vesi, kanalisatsioon) ehitamine Obinitsa tööstusalale - ehitusliku eelprojekti ja põhiprojekti koostamine, kommunikatsioonide väljaehitamine ja ehitusjärelvalve teostamine.

- 2024. aasta septembrist käivitus Interreg VI-A Eesti-Läti programmi 2021-2027 raames projekt "Surrounded by Heritage" ("Contemporary and innovative heritage culture teaching solution for municipal schools and kindergartens"). Seto ja võro keeles kannab projekt nime "Umakultuur mi ümbre". Setomaa valla koolid ja lasteaed osalevad projektis koos Võrumaa Arenduskeskuse, Võro Instituudi, Seto Instituudi, Aluksnega, Kuldiga, Suiti Kultuuripärandi Fondiga ning Vana- Võromaa haridusasutustega. Projekti tulemusena on kavas suurendada seto keele ning kultuuri nähtavust haridusasutuste füüsilises keskkonnas, siduda noori pärandkultuuriga loomulikult moel ning ilma lisanduvate ainetundideta.

Kommunikatsioon

Vallal on oma häälekandja "Valla Uudised", mis ilmub üks kord kuus ajaleht "Setomaa" vahel. Vallaleht on valdavas osas eestikeelne. Ajaleht "Setomaa" kajastab seto keeles olulisi sündmusi ning tutvustab Setomaaga seotud inimesi nii vallas kui ka väljaspool. Vallal on veebileht <https://setomaa.ee/> Veel annab vallas toimuva kohta olulist infot portaal setomaa.ee/kogukond ning turismiveeb visitsetomaa.ee. Valla kultuurikalendri leiab <https://kultuurikava.ee/events/city=setomaa-vald>. Setomaa valla ametlikuks Facebooki leheks on "Setomaa vald". Setomaa kogukonda ühendab Facebooki grupp "Setomaa Inimesed". Lisaks on Facebookis kasutuses erinevad piirkondlikud ja kogukondlikud grupid. Setomaa vald kasutab infovahetuseks veel Instagrami kontot „setomaavallavalitsus“ ja valla uudiskirja listi .

Valla nädala kultuurisündmuste kohta saadab Setomaa Kultuurikeskus iganädalase kultuurikava uudiskirja tellijatele.

3.1.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Rahva järjepidev kaasamine aruteludesse
2. Toimiv teeninduspunktide võrgustik
3. Tugev piirkondlik ja kultuuriline identiteet
4. Elukeskkonna aktiivne turundus
5. Rahvusvaheliste partnerite olemasolu ja koostöö kogemus
6. Setomaa sündmusi kajastav ühiskalender

Probleemid

1. Ebatõhus kommunikatsioon
2. Piirkondade ebaühtlane aktiivsus
3. Külade vähene kaasatus otsustusprotsessidesse
4. Valla ettevõtjate toodete vähene seos Setomaa kui piirkonna turundamisega

3.1.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa vallas on kvaliteetsed, kõigile piirkondadele kättesaadavad avalikud teenused ning läbipaistev juhtimine. Valla informatsioon on täpne, ajakohane ja kergesti kättesaadav ning kodanikud on kaasatud valla juhtimisse					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2023	2024	2025
Info on kättesaadav ja kergesti leitav	<ul style="list-style-type: none"> Kontaktide arv (vt. joonis 6) 	<ul style="list-style-type: none"> Otsekontaktide arv 1048 	<ul style="list-style-type: none"> Otsekontaktide arv 3084 	<ul style="list-style-type: none"> Otsekontaktide arv 4767 	<ul style="list-style-type: none"> Otsekontaktide arv 5105
Piirkondlikud kättesaadavad teenused	<ul style="list-style-type: none"> 4 teeninduspunkti toimivad 	<ul style="list-style-type: none"> Värska, Mikitamäe, Meremäe ja Luhamaa teeninduspunktid toimivad 	<ul style="list-style-type: none"> Värska, Mikitamäe, Meremäe ja Luhamaa teeninduspunktid toimivad 	<ul style="list-style-type: none"> Värska, Mikitamäe, Meremäe ja Luhamaa teeninduspunktid toimivad 	<ul style="list-style-type: none"> Värska, Mikitamäe, Meremäe ja Luhamaa teeninduspunktid toimivad
Kvaliteetne teenus	<ul style="list-style-type: none"> Rahuloluküsitluse alusel rahulolu valla asjaajamise ja menetlusprotsesside kiiruse ja läbipaistvusega 	<ul style="list-style-type: none"> 145 vastanust hindab rahulolevalt valla asjaajamist ja menetlusprotsesside kiirust ja läbipaistvust 78 (54%) vastanut 	<ul style="list-style-type: none"> 168 vastanust hindab rahulolevalt valla asjaajamist ja menetlusprotsesside kiirust ja läbipaistvust 82 (49%) vastanut. 	<ul style="list-style-type: none"> 83 vastanust hindab rahulolevalt valla asjaajamist ja menetlusprotsesside kiirust ja läbipaistvust 41 (49%) vastanut. 	<ul style="list-style-type: none"> Rahulolevalt hindab valla asjaajamist ja menetlusprotsesside kiirust ja läbipaistvust 68 (50%) vastanut.

Asjakohane ja usaldusväärne informatsioon	<ul style="list-style-type: none"> Rahuloluküsitlus info kättesaadavuse kohta valla infokanalitest viiakse läbi igal aastal ja saadud tagasisidet arvestatakse valla infokanalite kaudu info edastamise parendamiseks 	<ul style="list-style-type: none"> Rahuloluküsitluse järgi on 145 vastanust erinevate infokanalite usaldusväärse ja informatsiooni kättesaadavusega rahulolev 114 (79 %) vastanut 	<ul style="list-style-type: none"> Informatsiooni kättesaadavust ja usaldusväärset Setomaa infokanalites hindab rahulolevaks 130 vastanut (77% vastanutest). 	<ul style="list-style-type: none"> Informatsiooni kättesaadavust ja usaldusväärset Setomaa infokanalites hindab rahulolevaks 60 vastanut (72% vastanutest). 	<ul style="list-style-type: none"> Informatsiooni kättesaadavust ja usaldusväärset Setomaa infokanalites hindab rahulolevaks 108 vastanut (80% vastanutest).
Läbipaistev juhtimine	<ul style="list-style-type: none"> Valla kodulehel on leitav valla arengukava, otsused on Amphoras 	<ul style="list-style-type: none"> Setomaa valla arengukava on kodulehel, otsused on Amphoras olemas 	<ul style="list-style-type: none"> Setomaa valla arengukava on kodulehel, otsused on Amphoras olemas 	<ul style="list-style-type: none"> Setomaa valla arengukava on kodulehel, otsused on Amphoras olemas 	<ul style="list-style-type: none"> Setomaa valla arengukava on kodulehel, otsused on Amphoras olemas

3.1.4 Tegevused

1. Viia läbi rahuloluküsitlus
2. Tõsta valla haldussuutlikkust läbi e-teenuste rakendamise (sh kasutada eeltäidetud taotlusi valla kodulehel ning võimaldada e-arvete esitamist eraisikutele)
3. Kajastada vallavalitsuse tegemisi ja ametnike tööülesandeid valla kodulehel ning ajalehes
4. Tugevdada ja laiendada erinevaid kommunikatsioonikanaleid (nt ajaleht, sotsiaalmeedia, YouTube jmt)
5. Hoida kaasaegsena ja ajakohasena valla sotsiaalmeedia kanalid ja koduleht
6. Avaldada regulaarselt meediamonitooringu analüüsi tulemusi nii vallalehes kui valla volikogus
7. Tagada info kättesaadavus (sh hoida teadetetahvliid korras ja uuendada infot regulaarselt)
8. Pakkuda vallapoolset tuge külade ja ettevõtlike elanike algatuste ning ürituste tutvustamisel ja info levitamisel
9. Hoida sündmuste kalender asjakohane ja tulevikku suunatud

3.2 Külaliikumine ja kaasamine

3.2.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Valla territooriumil on 1 alevik ja 156 küla. 75,64% (2025:79%) küladest elab alla 20 elaniku. 01.01.2026 seisuga on külasid, kuhu ei ole registreeritud ühtegi elanikku on 4, 1-2 elanikuga külasid on 23. Seisuga 01.04.2026 on külavanema või seltsiga esindatud 49 (2022:44) küla ehk 31,4% (2022:28%) kõigist küladest⁴. Vallas tegutseb 17 kohalikku elu edendavat ühendust: MTÜ Helbi Külaselts, MTÜ Lobotka Küla Selts, MTÜ Matsuri Külakeskus, MTÜ Karisilla, MTÜ Laossina arenduskoda, MTÜ Luhamaa Külaselts, MTÜ Lüübnitsa Külaselts, MTÜ Nedsaja Külaselts, Podmotsa küla MTÜ, MTÜ Tegus Mikitamäe, MTÜ Uusvada Kultuuriküla, MTÜ Satserinna, MTÜ Obinitsa Külade Selts, MTÜ Matsurimuudu, Navikõ Külaselts, Meremäe Kultuuriühing, MTÜ Puugnitsa Külaselts. Kogukonna kooskämise ruumid on olemas Värskas, Nedsajas, Saatses, Obinitsas, Meremäel, Mikitamäel, Luhamaal, Uusvadas ja Lüübnitsas.

Toimivad külaplatsid on:

- Värskas piirkonnas: Nedsajas, Lobotkas, Matsuris, Kolodavitsas, Treskis, Perdakus, Podmotsas, Kostkovas;
- Mikitamäe piirkonnas: Mikitamäel, Karisillal, Lüübnitsas, Beresjes, Rõsnas, Selises, Laossinas, Usinitsas; Võõpsus
- Meremäe piirkonnas: Uusvadas, Lepäl, Tobrovas, Kuigõl, Sergas, Miikses, Kuksinas, Kalatsovas, Küllätüväs, Rokinas, Härmäl.
- Luhamaa piirkonnas: Määsil.

Vallas on vastu võetud külavanema statuut, [külavanema statuuti](#) on uuendatud 2023 aastal. Väljakutseks on olemasolevate külavanemate mandaadi uuendamine – vaid 7 (2022:7) külavanemal on kehtiv mandaat.

⁴ Külavanemate, seltside ja külamajade kontaktid on leitavad [Setomaa valla kodulehel](#).

3.2.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Tugevate kogukondadega aktiivsed külad kui piirkonna maine ja eripära kandjad
2. Tsässonad ja kirikud kui kogukonda ühendavad ning küla vaimset ja kultuurilist identiteeti kandvad paigad
3. Tugev ühtsustunne ja kogukonnasisene koostöö külatasandil
4. Erinevate külade kaasamine piirkondlike suursündmuste korraldamisse
5. Isikupärased ja meeldejääva kõlaga külanimed kui piirkonna eripära ja identiteedi kandjad

Probleemid

1. Kogukondliku eestvedamise puudumine ja vähene algatusvõim
2. Väike ja hajus elanikkond
3. Noorte ja tööealiste madal osakaal
4. Amortiseerunud hoonestus ja ebapiisav heakord
5. Ebastabiilne ja ebapiisav sideühendus (internet ja mobiililevi)

3.2.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Külakogukonnad on aktiivsed, arendavad oma kodupiirkonda ning on kaasatud valla juhtimisse.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2023	2024	2025
Külade tegevus on aktiveerunud ning toimib süsteemne koostöö kohaliku omavalitsusega.	<ul style="list-style-type: none"> külavanemate arv Tegutsevate külaseltside arv Külade ümarlauad vallavõimuga toimuvad vähemalt 3 korda aastas Rahuloluküsitluse alusel elanike rahulolu oma külakogukonna aktiivsuse ja tegevustega kodupiirkonna arendamisel (baastase 2022: 54%) Rahuloluküsitluse alusel elanike osalemine külakogukonna tegemistes 	<ul style="list-style-type: none"> Statuudi alusel valitud külavanemate arv 5 12 0 Külavanemaid on 40 (26% küladest) Ümarlauakohtumisi valla ametnikega ei toimunud Toetatakse kultuuri- ja spordisündmusi ning mittetulunduslikku tegevust 	<ul style="list-style-type: none"> Külavanemad on olemas 42-s külas (26%). Lisandus külavanem Niitsiku külla. Tegutseb 15 külaseltsi, uusi ei lisandunud. Toimus 2 ümarlauakohtumist valla ametnikega Rahuloluküsitlusele vastanud 60% vastanute külates on toimiv külaselts või külavanem. Rahuloluküsitlusele vastanud 168-st 99 (59%) on rahul oma külakogukonna aktiivsusega kodupiirkonna arendamisel. 	<ul style="list-style-type: none"> Külavanemad on olemas 45-s külas (29%). Tegutseb 16 külaseltsi. Toimus 3 ümarlauakohtumist valla ametnikega Rahuloluküsitlusele vastanud 45% vastanute külates on toimiv külaselts või külavanem. Rahuloluküsitlusele vastanutest 35 (42%) on rahul oma külakogukonna aktiivsusega kodupiirkonna arendamisel. Rahuloluküsitlusele vastanutest 36 (43%) osaleb oma 	<ul style="list-style-type: none"> Külavanemad on olemas 49-s (156) külas (31%). Lisandus külavanem Puugnitsa külla. Tegutseb 17 külaseltsi, lisandus üks uus. Toimus 5 ümarlauakohtumist valla ametnikega Rahuloluküsitlusele vastanud 55% vastanute külates on toimiv külaselts või külavanem. Rahuloluküsitlusele vastanutest 78 (58%) on rahul oma külakogukonna aktiivsusega kodupiirkonna arendamisel.

	(baastase 2022:57%)		<ul style="list-style-type: none"> Rahuloluküsitlusele vastanud 168-st 96 (57%) osaleb oma külakogukonna tegemistes 	külakogukonna tegemistes	<ul style="list-style-type: none"> Rahuloluküsitlusele vastanust 67 (50%) osaleb oma külakogukonna tegemistes
Küladesse on elama tulnud uusi peresid ning tühjad talud on asustatud.	<ul style="list-style-type: none"> Küladesse elama asunud uute elanike arvu kasv ja tühjade talude vähenemine „Noored Setomaale“ programmi abil elamistingimusi parandanud noorte perede arv Kagu-Eesti spetsialistide eluasemete toetusmeetme abil elamistingimusi parandanud spetsialistide arv Hajaasustuse programm 	<ul style="list-style-type: none"> Registreeritud uusi elanikke 149 14 perekonda, toetus summas 60 000 eurot 5 spetsialisti, toetus summas 35 210 eurot. 	<ul style="list-style-type: none"> Registreeritud uusi elanikke, kes on ka 01.01.2024 seisuga Setomaa valla elanikud- 104. „Noored Setomaale“ 5 perekonda, toetus summas 19639,60 eurot „Kagu-Eesti spetsialisti toetust“ sai 3 spetsialisti, toetus summas 19 999,08 eurot. Kagu-Eesti spetsialistide toetusprogramm ei jätku. Hajaasustuse programmis“ toetatud projektide arv 6, toetuse summa 20 000 	<ul style="list-style-type: none"> Registreeritud uusi elanikke, kes on ka 01.01.2025 seisuga Setomaa valla elanikud- 87. „Noored Setomaale“ 7 perekonda, toetus summas 30 000 eurot „Kagu-Eesti spetsialisti toetus“ toetusprogramm ei jätku. Hajaasustuse programmis“ toetatud projektide arv 7, toetuse summa 30 000 	<ul style="list-style-type: none"> Registreeritud uusi elanikke 102 „Noored Setomaale“ 5 perekonda, toetus summas 21 441,69 eurot Hajaasustuse programmis“ toetatud projektide arv 11, toetuse summa 40 000 eurot
Kogukonnad panustavad külade	<ul style="list-style-type: none"> Küla heakorda parandavate projektide arv 	<ul style="list-style-type: none"> Miljöövääruslike alade toetus, 2 objekti summas 3000 eurot. 	<ul style="list-style-type: none"> Miljöövääruslike alade toetus 1 objekt 	<ul style="list-style-type: none"> Miljöövääruslike alade toetus 2 objekt 	<ul style="list-style-type: none"> Miljöövääruslike alade toetus 2 objekti

heakorda ja ruumi arengusse	<ul style="list-style-type: none"> • Külaseltsidele/MT Ü-dele külaplatside hoolduslepingute sõlmimise arv • Kaunima kodu konkursi läbi viimine • Külades uute ja renoveeritud elumajade arv 	<ul style="list-style-type: none"> • Suvise külaplatsi niitmise, hooldamise ja arendamise toetamine 14 külale summas 1225 eurot. • 34 küla • Külaplatside hoolduslepingute arv 2021 aastal lisandus 2 lepingut • Läbi viidud Kaunima kodu konkurs, 2021 aasta kaunim kodu Sirje ja Üllar Irbo kodu Toomasmäe külas 	<p>summas 2 500,00 eurot</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suvise külaplatsi niitmise, hooldamise ja arendamise toetamine 10 külale summas 1220 eurot • Külaplatside hoolduslepingute arv 2023 aastal lisandus 4 lepingut • Läbi viidud Kaunima kodu konkurs, 2023 aasta kaunim Seto kodu, Alaoru talu Vasla külas 	<p>summas 2 902,40 eurot</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suvise külaplatsi niitmise, hooldamise ja arendamise toetamine 12 külale summas 1530 eurot • Külaplatside hoolduslepingute arv 2024 aastal lisandus 3 lepingut • Läbi viidud Kaunima kodu konkurs, 2024 aasta kaunim Seto kodu - Kirsi talo, Meremäe külas 	<p>summas 3 000,00 eurot</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suvise külaplatsi niitmise, hooldamise ja arendamise toetamine 14 külale summas 1855 eurot • Läbi viidud Kaunima kodu konkurs, 2025 aasta kaunim põliskodu Mällokivi talu Miku külas
Laienenud on kogukondade vaheline koostöö	<ul style="list-style-type: none"> • Külade ühisüritused toimuvad vähemalt 2 korda aastas. Osalejate arv kasvab • Külakeskuste poolt pakutavate kogukonnateenuste ja teenuste kasutajate arv kuidas mõõta 	<ul style="list-style-type: none"> • Setomaa valla külade mängud toimusid 24. juulil Pedaja tänaval Värskas alevikus (Pilpakülas), kus osales kaheksa küla Setomaa vallast • Aasta lõpus valmis Luhamaa külakeskus • Alustati Saatse külaplatsi lava ja väikerajatiste ehitamisega • Setomaa Vallavalitsus on partner MTÜ 	<ul style="list-style-type: none"> • Setomaa valla külade mängud toimusid 24. septembril Lobotka külas, kus osales üheksa küla. • Luhamaa, Meremäe, Obinitsa pensionärid käivad koos, Mikitamäe ja Värskas eakad käivad koos • Mikitamäe külaplatsi rannaala korrastamine-kogukonna eestvedamisel 	<ul style="list-style-type: none"> • Setomaa valla külade mängud toimusid 14. septembril Rõsna külas, kus osales kuusteist küla. • Luhamaa, Meremäe, Obinitsa pensionärid käivad koos, Mikitamäe ja Värskas eakad käivad koos • Mikitamäe külaplatsi rannaala korrastamine-kogukonna eestvedamisel 	<ul style="list-style-type: none"> • Setomaa valla külade mängud toimusid 16. augustil Karisilla külas, kus osales 8 meeskonda (kahel külal oli välja pandud kaks tiimi) • Luhamaa, Meremäe, Obinitsa pensionärid käivad koos, Mikitamäe ja Värskas eakad käivad koos

		Setomaa Liidu ühisprojektis „ Külakogukondade tugevdamine koostöö kaudu “, mille eesmärk on tugevdada külakogukondasid kui olulist piirkonna elujõulisuse allikat.	Setomaa programmi toel	Setomaa programmi toel	
--	--	---	------------------------	------------------------	--

3.2.4 Tegevused

1. Toetada MTÜ-de, klubide ja seltside loomist ning nende kaasamist valla arengu planeerimisse
2. Toetada kogukondlike algatusi sihtgruppide kaasamiseks, kogukonna heaolu parandamiseks ning kriisivalmiduse suurendamiseks
3. Arendada külakeskusi ja külaplatse
4. Rakendada külavanemate statuuti ning tugevdada koostööd ja toetada koolitusi
5. Soodustada külavanemate järelkasvu ja valimiste korraldamist
6. Korraldada ja toetada kogukonnaüritusi (külapäevad, külade mängud jm)
7. Suurendada külade nähtavust (seto lipu ja sümboolika kasutamise kaudu)
8. Jätkata külade arendustegevuse toetamist külavanemate fondist
9. Suurendada külavanemate fondi mahtu vastavalt võimalustele
10. Luua ja rakendada külaelu eestvedajate tunnustussüsteem (aasta küla valimine, tunnustamine EV aastapäeval)
11. Toetada külavanemate koostööd (nt regulaarsed ümarlauad)
12. Jätkata külasiltide paigaldamist
13. Toetada programmi "Noored Setomaale" jätkumist

4. Majandus

4.1 Maakasutus ja planeeringud

4.1.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Maakasutus

Setomaa vallas on 28.02.2026 seisuga haritavat maad 5739,5 ha, munitsipaalmaid 442,1 ha. Valla munitsipaalomandis on kokku 570 kinnisasja. Valla korteriomandite arv on pidevas muutuses. Munitsipaalomandis on 12 katastriüksust Koidula transpordikeskuse teenindamiseks vajaliku maana. Valla kogupindalast on maakatastrisse kantud 100%, katastriüksuste koguarv on 9896.

Planeeringud

2022 aastal valmis [Setomaa valla üldplaneering](#), mis määratleb olulised maakasutuse suunad. Setomaa valla territooriumil on kehtestatud 72 detailplaneeringut, menetlemisel on Seto Man detailplaneering ja Pikk tn 33 ja Pikk tn 52 detailplaneeringu Pos 1 Väraska alevikus, Vana tn 38 detailplaneering Lüübnitsa külas. Kahekümne detailplaneeringu menetlemised on lõpetatud nende aegumise tõttu. Ehitustegevuse aluseks vallas on planeerimisseadus, ehitusseadustik ning ehitusseadustiku ja planeerimisseaduse rakendamise seadus. Üldplaneeringu koostamisega valmis miljöölade uuring Meremäe ja Luhamaa piirkondades ning üldplaneeringuga kehtestati ehitustingimused kõikidel Setomaa valla miljööladel. Setomaa valla üldplaneeringu koostamisel valmis Setomaa valla rohevõrgustiku analüüs.

4.1.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Toimiv Ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni (ÜVK) taristu

Probleemid

1. Ettevõtlusalade ja tööstushoonete kehv seisukord ning ebapiisav heakorrastus vähendavad piirkonna atraktiivsust ja arengupotentsiaali

4.1.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa valla planeeringud toetavad valla tasakaalustatud arengut ning Setomaa maakasutus on otstarbekas ja säästlik.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2023	2024	2025
Setomaa valla maad on valdavalt mahedad.	<ul style="list-style-type: none"> Setomaa valla haritavast maast 70% on mahedalt majandatavad Setomaa on Eesti kontekstis tuntud ja tunnustatud mahepiirkond (allikas: PRIA). Mahetoodangut tootvate ettevõtete arv (allikas: keskkonnaportaali) 	<ul style="list-style-type: none"> PRIA poolt väljamakstav ja SA Erametsakeskuses menetletav Natura 2000 erametsamaa toetus 316 hektarile 	<ul style="list-style-type: none"> Setomaa vallas on mahepõllumajandusliku toidu, sööda ja külvisemne käitlemisega tegelevad ettevõtteid 4⁵ Sama allika alusel mahetoitlustamisest teavitanud ettevõtjad 4 (3 kooli ja lasteaed) 	<ul style="list-style-type: none"> Setomaa vallas on mahepõllumajandusliku toidu, sööda ja külvisemne käitlemisega tegelevad ettevõtteid 4⁵ Sama allika alusel mahetoitlustamisest teavitanud ettevõtjad 4 (üks kool ja üks lasteaed, millel on mitu õppekohta) 	<ul style="list-style-type: none"> Setomaa vallas on mahepõllumajandusliku toidu, sööda ja külvisemne käitlemisega tegelevad ettevõtteid 4⁵ Sama allika alusel mahetoitlustamisest teavitanud ettevõtjad 4 (üks kool ja üks lasteaed, millel on mitu õppekohta)

⁵ <https://pta.agri.ee/riiklikud-registrid-ja-andmekogud#mahe> (06.05.2026)

4.1.4 Tegevused

1. Arendada ühtseid elamu- ja ettevõtluspiirkondi
2. Lõpetada valla teede aluste maade munitsipaliseerimine või kehtestada sundvaldus
3. Algatada elamumaade planeerimine vallale kuuluvatel kinnistutel ning jätkata olemasolevate detailplaneeringute elluviimist ja arendustegevust.
4. Korrastada olemasolevad sadamad ja paadisillad
5. Arendada koostööd ülikoolide ja teadusasutustega Setomaa kui mahepiirkonna kujundamisel: korraldada mahetootmise alaseid koolitusi ja üleriigilisi mahekonverentse ning rajada katsepõlde
6. Soodustada mahepõllumajanduse osakaalu suurendamist haritaval maal
7. Suurendada mahetoodangu ja kohaliku toidu kasutust valla asutustes (nt koolides, lasteaedades, hoolekandeesutustes)
8. Rajada päikeseelektrijaamu munitsipaalhoonete energiavajaduse katmiseks ja energiatõhususe parandamiseks

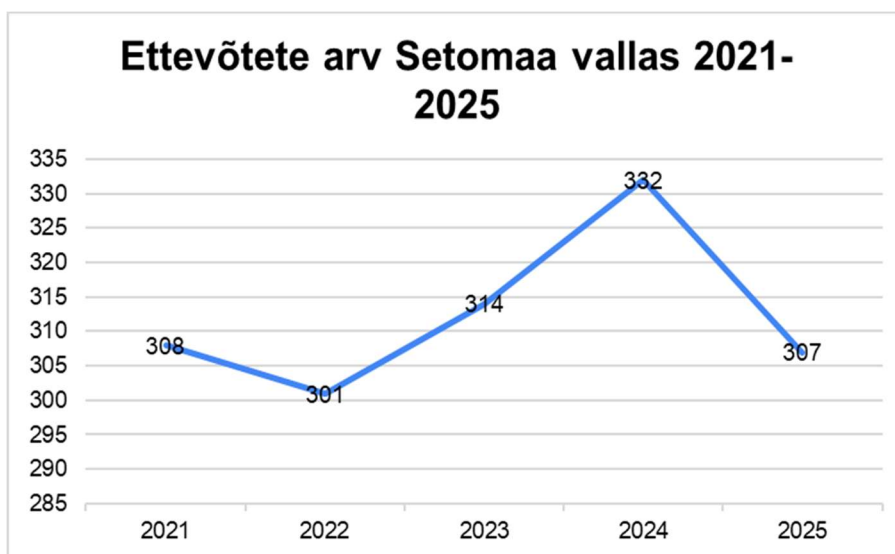
4.2 Ettevõtlus

4.2.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Ettevõtete arv ja ettevõtlusaktiivsus

2025. aastal oli Setomaa vallas 307 (-25) ettevõtet (joonis 8).

Joonis 8. Ettevõtete arv Setomaa vallas aastatel 2017-2024. Allikas: Statistikaamet.

Tabel 3. mittetulundusühingud, sihtasutused ja muud üksused Setomaa vallas aastatel 2021-2025. Allikas: Statistikaamet.

	FIE	OÜ	AS	MTÜ	SA	KOV asutused	UÜ	TÜ
2021	117	187	3	158	2	15	0	1
2022	100	197	3	156	2	11	0	1

2023	94	215	3	170	2	11	1	1
2024	90	236	3	167	2	10	1	2
2025	84	217	3	172	2	10	1	2

Ettevõtete valdkondlik struktuur

307 (2024:332) ettevõttest 117 (2024:120) tegelevad põllumajanduse, metsamajanduse või kalapüügiga (primaarsektor) (tabel 4). Teisele kohale on liikunud ehitus. Arvukuselt kolmandal ja neljandal kohal tegevusalade lõikes on töötleva tööstuse ettevõtted ning majutuse ja hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrattaste remont.

Setomaa valla üheks eripäraks on kõrge mahedalt haritavate maade osakaal.

Tabel 4. Setomaa valla ettevõtete arv tegevusala lõikes 2021-2025. aastatel. Allikas: Statistikaamet.

Tegevusala	2021	2022	2023	2024	2025
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	136	123	118	120	117
Ehitus	24	27	33	36	37
Töötlev tööstus	24	22	29	24	22
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrattaste remont	17	22	22	38	18
Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	13	17	19	22	18
Majutus ja toitlustus	17	17	17	22	22
Veondus ja laondus	11	18	16	15	18
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	17	14	13	16	12
Muud teenindavad tegevused	12	8	11	9	12
Haldus- ja abitegevused	11	11	10	10	6
Info ja side	7	3	7	6	7
Kinnisvaraalane tegevus	7	7	6	10	8
Haridus	2	2	4	4	4
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	3	3	3	4	2
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	3	2	3	4	3
Finants- ja kindlustustegevus	3	3	3	3	1
Veevarustus, kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	0	0	0	0	0
Tegevusalad kokku	308	301	314	332	307

Ettevõtluse tugisüsteem

Setomaa vallas on ettevõtluse arendamiseks olemas teiste Võrumaa omavalitsustega võrreldes tugevam tugisüsteem. Lisaks SA Võrumaa Arenduskeskuse tavapärastele maakondlikele tugiteenustele veab suuremaid ettevõtluskeskkonda toetavaid arendusprojekte eest MTÜ Setomaa Liit.

Lisaks tegutsevad erinevate valdkondade ettevõtjaid ühendavad tugivõrgustikud: MTÜ Setomaa Turism, MTÜ Seto Käsitöö Kogo, MTÜ Seto Küük ja TÜ Seto Aiad. Mahepõllumajanduse entusiastid otsivad võimalusi ühiseks organisatsiooniks liituda ja mahepõllumajanduse osakaalu kasvatada.

Aastal 2013 koostati "Setomaa ühine ettevõtlusstrateegia ja teemaplaneering 2014–2020" ning aastal 2014 nelja haldusreformi eelse valla poolt "Setomaa arengukava 2014–2025", mille üheks võtmevaldkonnaks oli samuti majanduse areng.

2020 aastal loodi Setomaa kohabränd, mis toob esile Setomaale nii ajalooliselt kui ka tänapäeval tunnusliku ornamentikat – Setomaa lipu mustrimotiivi. Kasutada on võimalik toodete ja teenuste turustamisel Setomaa logo või Setomaa logo tunnuslausega *kimmäs kotus*.

Kaugtöö võimalused

Kaugtöökontorid on loodud Värskas ja Mikitamäel. Head kaugtöö võimalused on valla arengu seisukohalt väga olulised, luues eeldused ettevõtlike ja haritud elanike tulekuks valda, kes soovivad sageli ühendada maaelu ning loomingu- või intellektuaalse töö. Siinkohal on ka oluline, et vald saaks edastada sõnumi kiire ja ülikiire interneti kättesaadavuse kohta Setomaa vallas.

2021. aasta seisuga on internet õhu teel kättesaadav enamuses valla territooriumil. Halb on interneti kättesaadavus piiriäärsetel aladel. Interneti kvaliteet ja kiirus ei vasta küll kõikide tarbijate vajadustele – eriti nende vajadustele, kes peavad liigutama suuri andmemahutusi. Samuti pärsib interneti kvaliteet kõrgtehnoloogial põhineva ettevõtluse arengut piirkonnas. Piirkonnas on küll välja ehitatud lairiba interneti põhivõrk ning vald soovib koostöös riiklike organisatsioonidega leida võimalusi ja tehnilisi lahendusi kiire interneti väljaehitamiseks lõpptarbijateni.

Setomaale elama

Setomaa vald tegeleb uute elanike valda kutsumisega:

- Setomaa arenguprogrammi toel toimub "Noored Setomaale" toetusmeede, mille toel saavad noored vanuseni 40 eluaastat korrastada oma eluruume.
- September 2019, 2021 ja 2023 osaleti „Maal elamise päeval“, mille eesmärk oli avada ukсед tegusatele ja säravatele inimestele. Vald tutvustas lasteaedasi, koole, külamaju, tervise-, kultuuri- ja spordikeskusi, ettevõtteid, kultuurielu jm.
- Varasemalt on läbi viidud Setomaa valda registreerimise kampaaniat „Tule Setomaale“

4.2.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Aktiivne mikroettevõtlus
2. Rikkalikud loodusressursid ja maavarad
3. Pärandkultuur ettevõtluse ressursina
4. Suur põllumajandusmaa osakaal

5. Piirkonna tugev maine ja tuntud bränd
6. Katusorganisatsioonide olemasolu olulistest valdkondades

Probleemid

1. Tööjõupuudus, sealhulgas spetsialistide vähesus
2. Eesti ja maakonna keskmisest madalam palgatase
3. Taristu mahajäämus (teede ja tänavate seisukord, vee- ja kanalisatsioonitaristu ebaühtlane kättesaadavus, energiataristu arendamise vajadus, ettevõtlusalade tehniline varustatus, logistiliste ühenduste sh ühistransport piiratus)
4. Töötleva väiketööstuse vähene areng
5. Kvaliteetsete elamispindade puudumine
6. Vene piiriäärsest asukohast tulenev ebastabiilne poliitiline olukord

4.2.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa valla ettevõtted on konkurentsivõimelised ja suudavad pakkuda konkurentsivõimelist palka ja töötingimusi.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2023	2024	2025
Setomaa ettevõtjad kasutavad Setomaa logo	<ul style="list-style-type: none"> Setomaa logo kasutajate arv Uute toodete arv 	<ul style="list-style-type: none"> 145 vastanust kasutab Setomaa logo 21 (14%) inimest/ettevõtet 	<ul style="list-style-type: none"> 168 vastanust kasutab Setomaa logo 26 (16%) inimest/ettevõtet 	<ul style="list-style-type: none"> 83 vastanust kasutab Setomaa logo 22 (27%) inimest/ettevõtet 	<ul style="list-style-type: none"> 135 vastanust kasutab Setomaa logo 17 (13%) inimest/ettevõtet
Setomaal tarbitakse rohkem kohalikku toodangut.	<ul style="list-style-type: none"> Valdavalt kohalikku toodangut kasutavate elanike arv (uuring) Kohalikku toodangut kasutavate allasutuste arv 	Sõir jm	<ul style="list-style-type: none"> Rahuloluküsitluse alusel kasutab teadlikult Setomaa toodangut 168-st vastanust 95, ehk 57% vastanutest Kohalikku toodangut kasutavate allasutuste arv 11 	<ul style="list-style-type: none"> Rahuloluküsitluse alusel kasutab teadlikult Setomaa toodangut 83-st vastanust 41, ehk 49% vastanutest Kohalikku toodangut kasutavate allasutuste arv 11 	<ul style="list-style-type: none"> Rahuloluküsitluse alusel kasutab teadlikult Setomaa toodangut 135-st vastanust 71, ehk 53% vastanutest
Setomaa mikro- ja väiketööstused kasutavad ja vääriindavad kohalike loodusressursse.	<ul style="list-style-type: none"> Tööstusettevõtete osakaal on kasvanud 	<ul style="list-style-type: none"> 49,8 % Allikas: PRIA 21 ettevõtet Allikas Statistikaamet 	<ul style="list-style-type: none"> Kohalikke 168-st vastanust loodusressursse vääriindatakse (puit, vesi, muda) 	<ul style="list-style-type: none"> Kohalikke loodusressursse (puit, vesi, muda) vääriindatakse 	<ul style="list-style-type: none"> Kohalikke loodusressursse (puit, vesi, muda) vääriindatakse

Tööealiste elanike arvu kasv	<ul style="list-style-type: none">• Aasta jooksul kasvab uute tööealiste elanike arv	<ul style="list-style-type: none">• 2411 elanikku Allikas Statistikaamet	<ul style="list-style-type: none">• Läbi on viidud setomaale elama asuma ja valda sisse registreerimise kampaania.	<ul style="list-style-type: none">• Setomaale elama asumist ja valda sissekirjutamist on edendatud sihitud teavituskampaaniatega	
------------------------------	--	--	--	--	--

4.2.4 Tegevused

1. Suurendada Setomaa märgise kasutamist toodete ja teenuste turustamisel
2. Korraldada ettevõtjate ühisturundust ja mainekujundust koostöös muuseumide, katusorganisatsioonide ja MTÜ-dega
3. Tugevdada ettevõtjate koostööd läbi katusorganisatsioonide
4. Jätkata Setomaa Edendüsfondi tegevust innovaatiliste ideede, ettevõtlikkuse, koostegutsemise ja külade arengu toetamiseks
5. Korraldada ja toetada ettevõtlikkust ja ettevõtlusteadlikkust suurendavaid üritusi
6. Arendada kaugtöö- ja ettevõtlusrume valla keskustes
7. Arendada tööstusparke valla territooriumil
8. Arendada Aiasaaduste Väärindamiskeskust Obinitsas, luues eeldused Lõuna-Eesti varustamiseks kohaliku toorainega
9. Luua üld- ja detailplaneeringute kaudu eeldused ettevõtluse arenguks
10. Töötada välja kohaturundusmeetmed potentsiaalsetele investoritele koostöös SA Võrumaa Arenduskeskusega
11. Leida koostöös sideettevõtetega lahendusi kiire internetiühenduse rajamiseks lõpptarbijateni

4.3 Turism

4.3.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Turism on Setomaal üks olulisemaid ettevõtlusvaldkondi. Sektori areng toetub seto kultuuri omapärale, rikkalikule looduskeskkonnale ning Läti turu lähedusele. Setomaa suurim turismiettevõtte on Värskas Kuurortravikeskus.

Lisaks Värskas Kuurortravikeskusele kuuluvad külastajate arvu poolest suuremate turismiettevõtete hulka Piusa Ürgoru Puhkemaja, Kirsi Talu, Anzelika mahetalu, Setomaa Turismitalu, Värskas Talumuuseum, Värskas Külustuskeskus - Kindral Reegi Maja, Saatse Muuseum, Vana Jüri seebikoda, Obinitsa Muuseum, Seto Ateljee-Galerii, Toomemäe talu ja Taarka Tarõ, Treski Küün. Lisaks mõjutavad Setomaa valla turismi käivet naabervallas asuvad atraktsioonid nagu Piusa koopad ja Vastseliina linnus, mis on turistide seas väga populaarsed.

Alates aastast 2006 tegutseb turismiettevõtteid ühendav MTÜ Setomaa Turism. Värskas ja Obinitsas on avatud turismiinfopunktid. Turismisektori arengute strateegilise juhtimise jaoks on koostatud "Setomaa ühtne turismiarengukava aastateks 2014–2020". MTÜ Setomaa Turism on välja töötanud Seto Külävüü marsruudi, mis kulgeb Võõpsust Luhamaani ja tutvustab Setomaa erinevaid paikkondi. Läbi sellise marsruudi on võimalik Setomaad kui turismisihtkohta aktiivselt turundada. Heaks eelduseks turismi arengul on Värskas uue puhkekeskuse „SetoMan“ areng ja välkohvikute (Värskas resto) juurde tekkimine. 2024 aasta kevade avati uue Ilmaveere keskus Obinitsas.

Läbi viidud veebiküsitluse kohaselt leidsid turismivaldkonna eestvedajad, et:

- Setomaa tuntus reisisihtkohana on Eesti elanike hulgas tõusnud;
- Setomaa on suutnud turismis edukalt ära kasutada oma pärandkultuuri;
- tõusnud on turismiteenuste kvaliteet;
- käivitatud on ühtne ning eesmärgistatud turundustegevus;
- laienenud on pakutavate toodete ja teenuste valik.

Suurimateks probleemideks olid sektori hinnangul infrastruktuuri mahajäämus, madalad tulud turismisektoris, pikemat külastusaega soodustavate sündmuste vähesus, toidlustuse pakkujate väiksus ja vähesus ning Setomaa visuaalse identiteedi vähene nähtavus piirkonnas.

2021. aastal avaldatud uuringu „Päranditurism Eestis: potentsiaal ja arenguvõimalused⁶“ põhjal ilmneb, et Setomaa on vastajate arvates kõige tuntum pärandiregioon Eestis. Uuringu kohaselt on turismi edendamiseks tehtud suuri arendustöid Värskas (Põhjalaager, Värskas Külastuskeskus - Kindral Reegi Maja, kaldapromenaad, Seto Talumuuseum), kus turismihooajal võiks taastuda laevauhendus Tartuga. Turismiatraktsioonina on jätkuvalt atraktiivne Saatses saabas. Saab tellida leelokooride esinemisi (Mokornulga koor, Õiõ Seto', Värskas naase', Kuldatsäuk) ja süüa kohalikku toitu. Erilised on seto muuseumid Värskas, Saatses ja Obinitsas. Tähtsad sündmused on kirikute (Värskas, Obinitsa, Miikse, Saatses) nimepühad. Teadvustada võiks Võru- ja Setomaa vahelise mentaalse ja kultuuripiiri sügavat ajaloolist mõõdet ja kunagist teravust, erinevusi võrreldes eesti ja vene kultuuriruumiga, sünkretistlikku rahvausundit ja kohapärimust (sh Miikse Jaanikivi). Seto mütoloogia keskse tegelase Peko teema väärib käsitlemist ka väljaspool rahvuseepost. Kui kohalike kirikupühade tutvustamine on mõeldav vaid väikestele rühmadele ja hajutatult, siis Seto kuningriigi päev on kujunenud rahva ja kultuuri turundusürituseks.

Ellu on viidud mitmeid olulise mõjuga ettevõtmisi:

- ettevõtjate ja omavalitsuste koostöös on käivitatud kogu Setomaad hõlmav turismimarsruut Seto Külävüü;
- 2009. aastast on seto leelo UNESCO vaimse kultuuripärandi nimistus;
- toimib veeb www.visitsetomaa.ee, mis tutvustab Setomaad ja selle vaatamisväärsusi koostöös riikliku www.puhkaeestis.ee saidiga;
- 2012. aastast on Setomaal oma kohabrändi raamat, mida kasutatakse turundustegevuse juures.
- 2017–2020 oli MTÜ Setomaa Turism eestvedajaks ja juhtpartneriks rahvusvahelises projektis „UNESCO-turism“, mille raames arendasid neli piirkonda – Setomaa, Kihnu, Suiti ja Liivi – turismisihtkohti nii, et nende kultuuripärand ja ülemaailmselt tuntud UNESCO tunnustus oleks paremini rakendatud.
- 2019-2021 osaleti rahvusvahelises projektis „Forest trail“, mille raames märgistati ja korrastati ca 1050 km ulatuses ühisesse võrgustikku kuuluvad Eesti ning Läti loodus- ning matkarajad.
- 2023 aastal valmisid Maakondade arengustrateegiate elluviimise toetusmeetme toel Värskas laululava ja Kalanduspiirkonna projektitoetus toel Beresje sadam.
- 2023 aastal valmis Eesti-Euroopa liidu välispiiri programmi toel Põhjalaagri matkarada. Projekti partneriteks olid Setomaa Vallavalitsus, MTÜ Setomaa Turism ja Setomaa Muuseumid.

Setomaa suurima külastajate arvuga sündmused on olnud Seto Kuningriik, Seto Folk, avatud talude päevad, avatud kultuuri- ja käsitöötalude päev ja Seto Kostipäiv, seto jaanituli Treskis, Treski Kүүni kontserdid ja Inspiratsioonifestival, Ostrova Festival ja Lüübnitsa sibula- ja kalalaat.

Aastal 2017 loodi Setomaa toidlustajate ja kohaliku toidu tootjate poolt uus võrgustik [MTÜ Seto Kүүk](#), mille üheks eesmärgiks on toiduturismi edendamine Setomaal. [MTÜ Seto Kүүk'il on kehtiv arengukava aastateks 2023-2027.](#)

⁶ 2021. aastal avaldatud uuring „Eesti päranditurism: potentsiaal ja arenguvõimalused“ (<https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2021/03/Paranditurism-Eestis.pdf>)

Setomaa turismivaldkonna eestvedajatel on plaanis turismivaldkonna arengukava uuendada, et hinnata muutusi valdkonna olukorras ja vajadustes.

4.3.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Elav pärimuskultuur ja loodusressursside kasutamise potentsiaal turismis
2. Värska kui tunnustatud kuurortpiirkond
3. Ainulaadne ja selgelt eristuv kultuuri- ja elukeskkond
4. Tugev ja tuntav Setomaa kohabränd
5. Mitmekesine ja atraktiivne traditsiooniline toidukultuur
6. Elujõuline käsitöötraditsioon ja oskuste järjepidevus
7. Paindlik ja kiiresti kohanev tegutsemiskeskond
8. Tuntud ja küllastajaid köitvad traditsioonilised suursündmused (nt Leelopäev, Seto Kuningriik, Seto Kostipäiv, Seto Folk, Lüübnitsa sibula- ja kalalaat, Ostrova Festival, Treski Fest jt)
9. Kasvupotentsiaaliga ja mitmekesine loomemajandus
10. Turiste kaasavad ja hariduslikku väärtust loovad õpitoad ja kogemusteenused
11. Soodne asukoht Läti turule
12. Kasvav huvi välisturgudelt ja rahvusvaheline nähtavus
13. Seto Külävüü kui välja arendatud turismitoode
14. Omapärane militaarpärand turismiressursina (nt Eesti Kaitseväge Põhja- ja Lõunalaagrid)

Probleemid

1. Setomaa kuvand ei vasta alati tegelikkusele
2. Hooajalisus – enamik külastusi toimub suvekuudel (juunist augustini)
3. Vähene hooajatöötajate kättesaadavus ja ebapiisav teadlikkus Setomaa eripäradest
4. Ebapiisav võõrkeele oskuse teenindussektoris
5. Vähene elamuslike, aktiivsete ja lastele suunatud turismiobjektide valik
6. Madal palgatase turismisektoris
7. Setomaa visuaalne identiteet ei ole avalikus ruumis piisavalt esindatud
8. Ebapiisav turismitaristu

4.3.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa vallas on turism kasvav majandusharu, mis tagab valla paljudele elanikele sissetuleku.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2023	2024	2025
Turismi toetava infrastruktuuri ja külastusmugavuse parandamine.	<ul style="list-style-type: none"> • Teenused on paremini leitavad (viidastus ja veebiinfo) • Ligipääsetavate objektide arv 	<ul style="list-style-type: none"> • 145 vastanust hindab teenuste leitavust rahulolevalt 107 (74%) vastanut 	<ul style="list-style-type: none"> • 168 vastanust hindab teenuste leitavust rahulolevalt 135 vastanut (80% vastanutest) 	<ul style="list-style-type: none"> • 83 vastanust hindab teenuste leitavust rahulolevalt 57 vastanut (83% vastanutest) 	<ul style="list-style-type: none"> • Teenuste leitavust hindab rahulolevalt 102 vastanut (76 % vastanutest)
Setomaal on rohkem aktiivseid tegevusi pakkuvaid turismitooteid.	<ul style="list-style-type: none"> • Vastavate turismitoodete arv kasvab 		<ul style="list-style-type: none"> • Avati Põhjalaagri matkarada Värskas (5km), valmis said Värsklaululava ja Beresje sadam 	<ul style="list-style-type: none"> • Alustati Seitsmemäe taastamise projekti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Jätukub Seitsmemäe taastamise projekt.
Turismiteenuse kasv	<ul style="list-style-type: none"> • Ööbimiste arv • Turistide arv • Suurürituste/osalejate arv • MTÜ Setomaa Turismi liikmete arv 	<ul style="list-style-type: none"> • MTÜ Setomaa Turismi liikmete arv 42 	<ul style="list-style-type: none"> • MTÜ Setomaa Turismi liikmete arv 46 	<ul style="list-style-type: none"> • MTÜ Setomaa Turismi liikmete arv 	<ul style="list-style-type: none"> • MTÜ Setomaa Turismi liikmete arv 49

4.3.4 Tegevused

1. Tähistada Setomaale sisenevad teed seto sümboolikaga
2. Rajada matkautode parkimisalad koos vajaliku taristuga
3. Rajada avalikud tualetid
4. Tähistada ja korrastada Setomaa pühad allikad ja teised pühapaigad ning varustada need infotahvlitega
5. Paigaldada setokeelsed sildid avalikku ruumi ja asutustesse
6. Koguda ja analüüsida regulaarselt külastajate tagasisidet
7. Lisada avalikku ruumi visuaalselt atraktiivseid ja piirkonna identiteeti toetavaid kujunduselemente
8. Arendada Eesti Kaitseväe Petseri Põhja- ja Lõunalaagri alad
9. Taastada Vana Riia–Pihkva kivitee lõik koostöös Maanteemuuseumiga(Luhamaal?)
10. Arendada „Metsa matkarada“

4.4 Innovatsioon, teadus- ja arendustegevus

4.4.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Valla väike elanike arv ning suur hajaasustuse protsent tingib vajaduse olla leidlik ja innovaatiline. Vallal on oluline rakendada innovaatilisi lahendusi kulude vähendamiseks, samuti pidades silmas keskkonnasäästu. Praegu on uuenduslikke tehnoloogiaid eelkõige kasutatud energeetika valdkonnas, kasutades valla asutustes päikeseenergiat.

Piirkonna innovatsioon on ennekõike siiski piirkonna ettevõtete kätes. Valla tugi saab olla ettevõtluskeskkonna kujundamine, tingimuste loomine, uuringute tellimine, aga ka eeskuju näitamine. Valla ettevõtete uuenduslikkuse soodustamiseks plaanib Setomaa vald läbi mõelda ja rakendada erasektorit motiveeriva innovatsiooniprogrammi. Uuenduslike ideede rahastamiseks on 2019 aastal loodud **Setomaa Edendüsfond**, mis toetab igal aastal uuenduslikke ettevõtlusideid, projektide omaosalusi ning panustab külade arendustegevustesse. Fondi vahendid kujunevad peamiselt ettevõtjate ja eraisikute annetustest.

Senised teaduslikud uurimused on Setomaal olnud seotud enamasti konkreetsete teadlaste huviga piirkonna vastu. Nii on Setomaal uuringuid läbi viinud arheoloogid, botaanikud, geograafid, sotsiaalteadlased, keeleteadlased ja folkloristid. Senised piirkonna kohta käivad uuringud (sh üliõpilasuuringud) on kokku kogunud ja kättesaadavaks teinud [SA Seto Instituut](#), mille ülesandeks on koordineerida ja edendada Setomaa ja seto kultuuri alast teadustööd ning tutvustada teadustööde tulemusi laiemale avalikkusele. Seto Instituut korraldab ka üliõpilastööde konkurssi, mille eesmärk on suunata erinevate valdkondade tudengeid valima uuritavaks piirkonnaks just Setomaa.

Innovatsiooni edendavaid rakendusuringuid ülikoolidelt ja uurimisasutustelt on tellinud ka Setomaa Liit (endine Setomaa Valdade Liit). Setomaa valla ettevõtetest on teadusasutustega koostööd teinud Värskas Kuurortravikeskus, mis koostöös Tartu Ülikooli loodusteadlastega uuris Värskas lahe muda ja mineraalvete omadusi. Tartu Ülikool ja Värskas Sanatoorium teostasid 2018. aastal uuringu selgitamiseks, kas ja millistel tingimustel sobib Värskas mineraalvesi loodusliku ninasprei tootmiseks⁷. Uuringust selgus, et erinevalt mere- või ookeanivee baasil toodetavatest spreidest sisaldab Tsilga lahus

⁷ <https://eestigeoloog.ee/kategooriad/uudis/varska-mineraalvesi-kui-loodusliku-ninasprei-pohikomponent>

algupäraselt kõiki väärtuslikke mineraale ja mikroelemente (B, Fe, Mn, Li, Sr, Ba) juba optimaalses koguses, seega mineraalvesi ei vaja lahjendamist ega säilitusaineid. Värska nr. 6 puurkaevust 595 meetri sügavuselt voolavale looduslikule mineraalveele puudub inimtekkeline keskkonnamõju – vesi on maapõue sügavustes puutumatuna püsinud aastatuhandeid⁸. Täna võib apteegi- ja poelettidelt leida Setomaalt pärit nina- ja kurguspreid Tsilk.

4.4.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Tugevad valdkondlikud ühendused, katusorganisatsioonid ja inkubaatorid
2. Arenev energeetikasektor, sealhulgas alternatiivenergia kasutuselevõtt
3. Koostöö kõrgkoolidega (sh uuringute ja analüüside läbiviimine)
4. Toimiv piiriülene koostöö

Probleemid

1. Piiratud kvalifitseeritud tööjõu kättesaadavus teadus- ja arendustegevuseks
2. Hajaasustusest tulenevalt on teenuste osutamine kulumahukam
3. Innovaatiliste lahenduste, sh pakiautomaatide, piiratud kättesaadavus
4. Ülikiire internetiühenduse ebaühtlane kättesaadavus

⁸ <https://spavarska.ee/tsilk/>

4.4.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa vallas rakendavad nii ettevõtjad kui ka avalik sektor innovaatilisi lahendusi ning teevad koostööd teadus- ja arendusasutustega.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2023	2024	2025
Setomaa Edendüsfond, jätkab innovaatilise ettevõtluse, ühistegevuste ja külade koostöö toetamist	<ul style="list-style-type: none"> Innovatsiooni toetavad meetmed ja projektid on käivitatud Toetust saanud ettevõtmiste arv 	<ul style="list-style-type: none"> Setomaa Edendüsfond (SEF) tegutseb alates 2019. aastast 2021. aastal toetati Setomaa Edendüsfondist 16 projekti summas 74 436 eurot. 	<ul style="list-style-type: none"> 2023. aastal toetati Setomaa Edendüsfondist 14 projekti summas 48 100 eurot. 	<ul style="list-style-type: none"> 2024. aastal toetati Setomaa Edendüsfondist 16 projekti summas 87 618 eurot. 	<ul style="list-style-type: none"> 2025. aastal toetati Setomaa Edendüsfondist 15 projekti summas 50 762 eurot.
Setomaa Vallavalitsus ja Setomaa ettevõtjad teevad teenuste arendamisel koostööd teadusasutuste ja valdkondlike arenduskeskustega.	<ul style="list-style-type: none"> Uuringute ja projektide arv 	<ul style="list-style-type: none"> Setomaa Liidu projekt „Setomaa säästlike energialahenduste arendamine“, mille eesmärk on koostada Mikitamäe teeninduspunkti olemasoleva küttesüsteemi ja energiasäästlikuma lahenduse analüüs 	<ul style="list-style-type: none"> Jätkub koostöö Võrumaa Arenduskeskusega Koostöös Võrumaa Arenduskeskuse ja Setomaa Liiduga arendatakse Obinitsa Aiasaaduste Väärindamiskeskust 	<ul style="list-style-type: none"> Jätkub koostöö Võrumaa Arenduskeskusega Jätkub koostöös Võrumaa Arenduskeskuse ja Setomaa Liiduga Obinitsa Aiasaaduste Väärindamiskeskuse arendusprojekt 	<ul style="list-style-type: none"> Jätkub koostöö Võrumaa Arenduskeskusega Jätkub koostöös Võrumaa Arenduskeskuse ja Setomaa Liiduga Obinitsa Aiasaaduste Väärindamiskeskuse arendusprojekt.

Ettevõtete kasv omavalitsuse territooriumil	<ul style="list-style-type: none">• Lisandunud ettevõtete arv	<ul style="list-style-type: none">• 308 ettevõtet (lisandus 13 ettevõtet)	<ul style="list-style-type: none">• 314 ettevõtet (lisandus 13 ettevõtet)	<ul style="list-style-type: none">• 332 ettevõtet (lisandus 18 ettevõtet)	<ul style="list-style-type: none">• 307 ettevõtet (vähenemine -25 ettevõtte võrra)
---	---	---	---	---	--

4.4.4 Tegevused

1. Jätkata Edendüsfondi kaudu innovaatiliste ideede toetamist
2. Korraldada koostööd teadlaste ja kõrgkoolidega ning õppereise innovaatilistesse piirkondadesse (nt Värskas Sanatoorium)
3. Osaleda ja korraldada innovatsioonikonverentsidel ja aruteludel

5. Loodus- ja elukeskkond

5.1 Teed, kergliiklusteed, ühistransport

5.1.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Setomaa valla territooriumil on 620 km teid, mille jaotus piirkonniti on kirjeldatud tabelis 4. Setomaa valla teed on kantud teede registrisse ning neid remonditakse ja hooldatakse (sh tehakse lume- ja tolmutõrjet) vastavalt vallavolikogu poolt kinnitatud teehoiukavale.

Kergliiklusteid on Setomaa vallas kokku 10,1 km (tabel 5) Kergliiklusteede võrgustiku hetkeseisu ja süsteemset arengut Meremäe piirkonnas kajastab hästi Võru maakonnaplaneering 2030+ Lisa 5 [Teemaplaneering "Võrumaa kergliiklusteed ja loodusrajad"](#). Selle järgi on kergliiklusteed planeeritud Meremäe asulasisesele tee, Meremäe-Obinitsa vahelisele tee (see on ka koolitee, mille turvalisus on eriti oluline) ning Kuksina-Meremäe tee. Kuna Põlva maakonna kohta vastav teemaplaneering puudus, siis ei ole Värska-Mikitamäe piirkonnas kergliiklusteede planeerimine süsteemset läbi arutatud, kuid laste turvalisuse huvides vajab Mikitamäel kergliiklusteed kindlasti keskusest kooli juurde minev tee.

Tabel 4. Setomaa valla teede piirkondlik jaotus

	Värska	Meremäe/ Obinitsa	Mikitamäe	Luhamaa	Setomaa vald KOKKU
Riigiteid (km)	68	81	62,6	20	231,6
Vallateid (km)	120,6	103,4	77,7	31,5	333,2
Erateid avalikuks kasutamiseks	0	36	17,6	1,6	55,2
KOKKU	188,6	220,4	157,9	53,1	620

Tabel 5. Kergliiklusteed Setomaa vallas

Kergliiklusteed Setomaa vallas seisuga juuni 2025	
Asukoht	Pikkus (m)
<i>Valla hallata</i>	
Värska / "Katuse" kortermaja-Kuurortravikeskus	414
Värska / Kauplus Lemmik-Värska kool	527
Värska / Lasteaia tänav	155
Värska / Vallamaja-lasteaed	60
Värska / Vallamaja-kortermajad	141
Värska/ Vallamaja-Lobotka teerist	1030
Värska/ Tsäimaja parkla AS Värska Originaal tootmishoone	563
Saatse pood-Saatse Muuseum	1075
Võõpsu küla	574
KOKKU valla hallata (m)	4539
<i>Transpordiameti hallata</i>	

Värskas / "Katuse" kortermaja-kauplus Lemmik	2387
Värskas kool-Tsäimaja	1619
Mikitamäe küla	986
Meremäe küla	572
KOKKU Transpordiameti hallata (m)	5564
KOKKU KERGLIIKLUSTEID VALLAS (m)	10103

Ühistranspordiühendused Värskas, Obinitsas ning Meremäe ja maakonna keskuse vahel on tagatud nii hommikul kui õhtul. Keeruline on leida ühist sobivat kellaaega bussühenduseks huviringide õpilastele ning nädalavahetustel kirikuteenistusel osalejatele.

Ühistransporditõmbekeskuste suunal on samas üsna korralik – Värskas-Mikitamäe piirkonnast liigub ümberistumiseta Tartu suunal 5 bussi päevas (kommertsliin on käigus K, R-P), Värskas piirkonnast Võru 4 bussi, Meremäe-Obinitsa kandist Võru 8 bussi päevas, probleem on pigem suurest teest kaugemale jäävate külade elanikel bussipeatusesse saamisega. Värskas piirkonnast Võru suunal on probleemiks ka sõitjate vähesus. Valda läbib Tartu-Koidula raudtee, kus toimub nii kaubavedu kui ka reisirongiliiklus ja Valga-Koidula raudtee, kus toimub kaubavedu ja reisirongiliiklus ainult Koidula – Piusa liinilõigul. Koidula-Tartu ja Tartu-Koidula suunal liigub reisirong 2 korda päevas. Juuli 2023 seisuga saab Koidula raudteejaamast rongiga Tallinnasse ja Tallinnast Koidulasse 3,5 tunniga. Õhtused hilisemad rongid sõidavad pealinnast Tartuni kuid võiksid samuti Koidulani sõita. Loodud on bussiliinide graafikud, mis võimaldavad ümberistumisi rongiga Tartusse minekuks ja Tartust tulekuks. Ühistranspordi kasutus kasvas aastatel 2021–2023, kuid 2024. aastal toimus langus. MTÜ Kagu Ühistranspordikeskuse poolt korraldatavatele liinidele sisenenud reisijaid: 2021 aastal 48 120 korral, 2022 aastal 65 515 korral, 2023 aastal 84 458 korral, 2024 aastal 75 557 korral, 2025 aastal 71 657 korral.

5.1.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Kahe piiripunkti olemasolust tulenevalt kuulub piirkonna teedevõrk kõrgema riikliku hooldusprioriteedi alla
2. Raudteeühenduse ning reisirongiliikluse olemasolu Tartu ja Tallinna suunal
3. Tolmutõrje regulaarne teostamine

Probleemid

1. Kruusateede suur osakaal ning aeglane edenemine tolmuwabade katete rajamisel
2. Tänavavalgustuse puudumine suure kasutusköormusega lõikudes
3. Bussipeatuste valgustuse puudumine külapiirkondades
4. Reisirongiliikluse hõredus ja ühenduse puudumine Koidula–Võru–Valga suunal
5. Ühistranspordi puudumine Meremäe-Luhamaa vahel
6. Kergliiklusteede puudumine järgmistel lõikudel: Obinitsa küla ja kalmistu vahel, Muuseumi tee ja Järveveere kinnistu vahel Obinitsas, Mikitamäe kooli tee, Luhamaa Külakeskuse ja piiripunkti vaheline lõik

5.1.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Valla teed ja ühistranspordiliinid parandavad elanike liikumisvõimalusi ja elukvaliteeti.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2023	2024	2025
Valla teede ja nendega kaasneva infrastruktuuri seisukord ja turvalisus paraneb iga aastaga.	<ul style="list-style-type: none"> Valla teede mustkatte alla viimine (kilomeetrit) aastas Valgustatud bussipeatuste arv Elanikkonnale on tagatud aastaringsest ligipääsu oma elukohale (rahuloluküsitlus). Rahulolu infrastruktuuri ja kommunaalteenuste stega. Valla teed on inventariseeritud, munitsipaliseeritud ja maaomanikega on sõlmitud notariaalsed tee 	<ul style="list-style-type: none"> 8775 meetrit 0 tk 145 vastanust hindab 112 (77%) vastanut rahulolevalt ligipääsu oma elukohale või töökohale 38 transpordi maaüksust 	<ul style="list-style-type: none"> Valla teede mustkatte alla viimine 0 Valgustatud bussipeatuste arv 0 168 vastanust hindab 133 (79%) vastanut rahulolevalt ligipääsu oma elukohale või töökohale Lumekoristusega on rahul 136 (81%), tolmutõrjega 61 (36%), teede hõõveldamisega 79 (47%) vastanutest 	<ul style="list-style-type: none"> Valla teede mustkatte alla viimine 0 Valgustatud bussipeatuste arv 0 83 vastanust hindab 55 (66%) vastanut rahulolevalt ligipääsu oma elukohale või töökohale Lumekoristusega on rahul 65 (78%), tolmutõrjega 33 (40%), teede hõõveldamisega 32 (39%) vastanutest 	<ul style="list-style-type: none"> Valla teede mustkatte alla viimine 0 Valgustatud bussipeatuste arv 0 Vastanutest hindab 97 (72%) vastanut rahulolevalt ligipääsu oma elukohale või töökohale Lumekoristusega on rahul 116 (86%), tolmutõrjega 66 (49%), teede hõõveldamisega 68 (50%) vastanutest

	avaliku kasutamise lepingud (arv)				
<p>Ühistransport toimib elanikkonna ja piirkonna külastajate vajadustest lähtuvalt ning sünkroonis erinevate transpordiliikide (rong, buss) vahel.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ühistranspordiliinid toimivad töökäimiseks sobivatel aegadel Võru-Meremäe-Värsk ja Luhamaa-Vastseliina-Obinitsa-Mikitamäe vahel • Ühistranspordiliinid toimivad suuremate asulate ja rongijaamade vahele • Setomaa vallas MTÜ Kagu Ühistranspordikeskuse poolt korraldatavatele liinidele sisenenud reisijate arv 	<ul style="list-style-type: none"> • Loodud on ühistranspordiliinid Võru-Meremäe-Värsk ja Värsk-Meremäe-Võru • Loodud on ühistranspordiliin, millega saab Mikitamäe küla peatusest Ilumetsa rongipeatusse • Loodud on ühistranspordi nõudeliin Orava raudteejaamast Meremäele ja Värskasse • Setomaa vallas MTÜ Kagu Ühistranspordikeskuse poolt korraldatavatele liinidele sisenenud reisijaid 48 120 korral 	<ul style="list-style-type: none"> • Setomaa vallas MTÜ Kagu Ühistranspordikeskuse poolt korraldatavatele liinidele sisenenud reisijaid 84 458 korral 	<ul style="list-style-type: none"> • Setomaa vallas MTÜ Kagu Ühistranspordikeskuse poolt korraldatavatele liinidele sisenenud reisijaid 75 557 korral 	<ul style="list-style-type: none"> • Setomaa vallas MTÜ Kagu Ühistranspordikeskuse poolt korraldatavatele liinidele sisenenud reisijaid 71 657 korral

<p>Vald koostöös Kagu Ühistranspordikeskusega tagab elanikele, allasutustele jt huvigruppidele transpordi vajadusepõhiselt.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ühistranspordiliinid tagavad piirkonna elanike liikumisvajaduse (rahuloluküsitlus) • Vallas on toimiv nõudepõhine ühistransport 	<ul style="list-style-type: none"> • 145 vastanust hindab ühistranspordi kättesaadavust rahulolevalt 52 (36%) vastanut 	<ul style="list-style-type: none"> • 168 vastanust hindab ühistranspordi kättesaadavust rahulolevalt 70 (42%) vastanut. Vastanutest 49 (29%) on vastanud, et ei oska öelda/ei ole teenust kasutanud 	<ul style="list-style-type: none"> • 83 vastanust hindab ühistranspordi kättesaadavust rahulolevalt 35 (42%) vastanut. Vastanutest 20 (24%) on vastanud, et ei oska öelda/ei ole teenust kasutanud 	<ul style="list-style-type: none"> • Ühistranspordi kättesaadavust hindab rahulolevalt 59 (44%) vastanut. Vastanutest 29 (21%) ei oska hinnangut anda või ei kasuta teenust
---	--	---	--	---	--

5.1.4 Tegevused

1. Rajada tänavavalgustus ohtlikesse kohtadesse: Värskas Lasteaia ja Silla tänavale, Obinitsas külakeskuse ja Kooli tn 6 vahele ning Mikitamäel mänguväljaku ja riigitee vahelisele tänavale (projekteerimine ja ehitamine)
2. Jätkata liinivõrgu planeerimist koostöös ühistranspordikeskustega
3. Rajada kergliiklusteed Meremäe–Obinitsa piirkonda, Mikitamäe kooliteele ning Mikitamäe ja Värskas vahele
4. Kaardistada nõudepõhise transpordi vajadus ja viia läbi vastav uuring
5. Korraldada tellitud transpordi sündmuste ajaks
6. Viia Värskas sanatooriumi kergliiklustee mustkatte alla
7. Viia Sesniki–Matsuri tee ja Värskas–Podmotsa tee mustkatte alla
8. Avada Koidula–Valga reisirongiliin
9. Viia munitsipaal- ja ettevõtlusteed mustkatte alla

5.2 Energeetika

5.2.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Värskas alevikku ja piirkonda teenindab elektriga Lobotka-Treski ristik asuv elektrienergiaalajaam, mis tagab piisava energiavõimekuse ja toetab kavatsust rajada sinna piirkonda uus tehnoküla tulevastele tootmisettevõtetele.

Taastuvenergia tootmine Setomaa vallas on viimaste aastate jooksul aktiivselt kasvanud, kuid piirkonniti erinevalt. 2025. aasta 1. juuli seisuga on Setomaa valla alal päikeseelektrijaamu tootmisvõimsusega ca 1542,82 kW. Lisaks on munitsipaalhoonetes kasutusel üks päikesekollektor (Setomaa hooldekodu) võimsusega 15 kW ning maaküttesüsteemid Mikitamäe kool-lasteaias (võimsusega 107 kW), Obinitsa külakeskuses (võimsusega 60 kW), Meremäe teeninduspunktis, Meremäe noortekeskuses, Reegi majas, Luhamaa külamajas ja Setomaa hooldekodu peretüüpi majas.

Elektrivõrguga on kaetud kogu valla territoorium, kuid kohati on probleeme elektrivarustuse halva kvaliteediga liinide lõpus. Vald peaks olema neile inimestele abiks, kes selle probleemiga vastakuti seisavad, aitamaks neil suhelda vastavate riiklike ettevõtete ja nende probleemide lahendamiseks. Elektri kvaliteedi probleemid pär�ivad nendes piirkondades ka ettevõtluse arengut. Probleemiks on ettevõtete vajadus suurendada peakaitset kuid elektriliinide ja alajaamade võimsused ei võimalda seda teha.

5.2.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Vaba elektrivõimsuse olemasolu teatud piirkondades
2. Päikeseenergia parkide rajamine
3. Elektrisõidukite kiirloomistaru kättesaadavuse paranemine

Probleemid

1. Puudub Setomaa valla terviklik energeetikamajanduse visioon
2. Piiratud võimalused kohaliku elektritoodangu otseturustamiseks (toodangu suunamine peamiselt võrku)
3. Elektrivõrgu suur osakaal õhuliinidel, mis põhjustab sagedasi katkestusi

4. Elektrienergia kvaliteedi ebastabiilsus liinide lõpp-punktides
5. Energeetikaprojektide kõrge kulukus ning riiklike toetusmeetmete piiratus
6. Ettevõtluspiirkondades ebapiisav elektrivõimsus

5.2.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaal toodetakse sama palju elektrit kui tarbitakse ning piirkonna energiaga varustamine on elukeskkonda ning ettevõtluse arengut toetav.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2023	2024	2025
Taastuvenergiaallikate kasutamine munitsipaalhoonetes Energiatõhususe teadlikkuse tõus Elektritranspordi kiirloomise avalike punktide arvu suurendamine Taastuvenergia tootmine	<ul style="list-style-type: none"> Suureneb taastuvenergia kasutamine munitsipaalhoonetes Vähemalt 1 energiatõhususe infopäev aastas Elektritranspordi kiirloomise punktide arv (baastase 2020:1) Päikeseparkide võimsuse kasv (kW) 	<ul style="list-style-type: none"> 4 tk Korterimajade päev, 30 osalejat 1 tk 	<ul style="list-style-type: none"> Taastuvenergia allikate kasutamine 5-s munitsipaalhoones Infopäevi 0 Elektriautode kiirloomise punkte 1 juurde ehitatud parkide võimsus 97 kW 	<ul style="list-style-type: none"> Taastuvenergia allikate kasutamine 5-s munitsipaalhoones Infopäevi 0 Elektriautode kiirloomise punkte 1 	<ul style="list-style-type: none"> Taastuvenergia allikate kasutamine 4-s munitsipaalhoones Infopäevi 0 Elektriautode kiirloomise punkte 1

5.2.4 Tegevused

1. Rajada päikeseelektrijaamad valla munitsipaalhoonetele ja -kinnistutele
2. Koostada Setomaa valla energeetika arengukava aastani 2030
3. Rekonstrueerida munitsipaalhooneid maksimaalse energiatõhususe saavutamiseks
4. Edendada energiatõhususe alast teadlikkust läbi koolituste ja infopäevade
5. Toetada hüdroelektrijaama rajamist Tuhkvitsa oja tammi juurde
6. Rakendada Võru maakonna kliima- ja energiakavas seatud eesmärgid ja tegevusi

5.3 Elamu- ja kommunaalmajandus

5.3.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Elamumajandus

Enamik Setomaa valla elamuid on ehitatud 20. sajandil või varem. Korterelamuid pole 21. sajandil piirkonda ehitatud. Juurde on ehitatud eramuid ning rekonstrueeritud on vanu talumaju.

Seisuga märts 2026 seisuga on Setomaa valla omandis 36 korterit (tabel 6).

Tabel 6. Setomaa vallale kuuluvad korterid (märts 2026 seisuga).

Asukoht	Korterite arv
Värska	10
Saatse	6
Mikitamäe	2
Meremäe	14
Obinitsa	4
Kokku:	36

Noored Setomaale. Setomaa vallas on loodud Eestis ainulaadne toetusprogramm “Noored Setomaale”, et toetada noorte maapiirkonda elama jäämist. Eesmärk on tagada 21–40 aastastele Setomaal elavatele inimestele ja nende peredele paremad elutingimused ning kindlustada piiriäärsete valdade püsimine. Toetatakse ehitamise ja renoveerimisega kaasnevat kulusid, et tagada eluruumides paremad elutingimused, sh eluruumi üldehitustööd, elektritööd, hoonesiseste tehnosüsteemidega seotud tööd, küttesüsteemide ja küttekolletega seotud tööd (korterite puhul ainult korterisiseseid tööd). Eramute puhul toetatakse ka hoonevälise tehnovõrkudega seotud töid.

Kommunaalmajandus (vesi ja kanalisatsioon)

Setomaa valla ühisveevärgi- ja kanalisatsiooni hetkeolukorda ja arenguid reguleerib “Setomaa valla ühisveevärgi- ja kanalisatsiooni arendamise kava 2024-2036”. Kanalisatsiooni ja veetrasse ning nendega seotud tehnilisi süsteeme haldab alates 01.02.2025 vee-ettevõtja AS Emajõe Veevärk. Värska aleviku ning Väike-Rõsna, Meremäe, Obinitsa ja Saatse küla kanalisatsiooni- ja veetrassid on

renoveeritud ning vee kvaliteet on hea. Mikitamäe keskasula kanalisatsiooni- ja veetrassid on rekonstrueeritud, biotiigid on osaliselt renoveeritud ning paigaldatud on uus reoveepuhasti. Matsuri piirkonnas on rekonstrueeritud pumbajaam, vahetatud on veetrassid ja -puhasti. Pumbajaam on rekonstrueeritud ka Määsi külas. Obinitsa ja Saatse reoveepuhasti rekonstrueeriti 2023 aastal. Alustatud on ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni laiendamist Värskas alevikus Pedaja tänavale. Ühisveevärgi ja kanalisatsioonisüsteem vajab laienemist Lüübnitsa külla, samuti vajab rekonstrueerimist Värskas piirkonna reoveepuhasti.

Soojamajandus

Traditsioonilised kaugküttesüsteemid Setomaa vallas puuduvad. Olemasolevad keskküttesüsteemid on ühe või kahe maja põhised lokaalse katlamajaga. Erinevates Setomaa piirkondades kasutatakse erinevaid küttelehendusi – nt Värskas piirkonnas on võimalik kasutada maagaasi, Mikitamäel kasutatakse katlamajades kütteõli ja puitu, Meremäel enamasti puitu.

5.3.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Toetusprogramm “Noored Setomaale”
2. Hajaasustusega piirkond, kus leidub kasutuseta elamuid ja piisav ruum elamuarenduseks
3. Munitsipaalkorterite olemasolu
4. Valdavalt hea joogivee kvaliteet
5. Piirkonnakeskustes välja ehitatud ning uuendatud vee- ja kanalisatsioonitaristu
6. Mitmes väiksemas külas toimiv ühisveevärg ja -kanalisatsioon
7. Gaasivarustus Värskas piirkonnas
8. Piisav kohalik kütteressurss (puit)

Probleemid

1. Kvaliteetsete elamispindade ja üürikorterite ebapiisav kättesaadavus piirkonniti
2. Halvas seisukorras munitsipaalkorterid
3. Korteriomanike vähene aktiivsus ühistute loomisel
4. Vee- ja kanalisatsioonitaristu puudumine osades tiheasustusega külades
5. Vee- ja kanalisatsiooniteenuse kõrge omahind vähese tarbimise tõttu
6. Põhjaveevarustuse probleemid mitmes külas sademete vaesel perioodil
7. Joogivee kõrge rauasisaldus

5.3.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa valla eluasemefond ja kommunaalteenused on keskkonnasäästlikud ja kvaliteetsed ning vastavad elanike vajadustele.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2023	2024	2025
Vee- ja kanalisatsiooniteenused on kättesaadavad, efektiivselt toimivad ja ühtlase kvaliteediga	<ul style="list-style-type: none"> Vallas osutab vee- ja kanalisatsiooniteenusid konkurentsivõimelise ettevõtte Vee- ja kanalisatsiooniteenus on kättesaadav suuremale arvule elanikele Rahuloluküsitluse põhjal elanike tagasiside teenuste kohta positiivne 	<ul style="list-style-type: none"> 19 liitujat 145 vastanust on rahulolevad 76 (52%) vastanut ühisveevärgi ja 80 (55%) vastanut kanalisatsiooniga 	<ul style="list-style-type: none"> Lisandunud vee- ja kanalisatsiooniga liitumisi 2 (1 Obinitsa ja 1 Värskas) 168 vastanust on rahulolevad 79 vastanut (47%) ühisveevärgi ja 83 (49%) vastanut kanalisatsiooniga 	<ul style="list-style-type: none"> 83 vastanust on rahulolevad 40 vastanut (48%) ühisveevärgi ja 38 (46%) vastanut kanalisatsiooniga 	<ul style="list-style-type: none"> Rahulolevad on 68 vastanut (50%) ühisveevärgi ja 71 (53%) vastanut kanalisatsiooniga
Setomaa vallas on piisavalt kvaliteetseid elamispindu, et uued elanikud ja potentsiaalne tööjõud saaks siia elama tulla.	<ul style="list-style-type: none"> Elamispinnad ja nende seisukord on kaardistatud Munitsipaalendamispinnad on korrastatud ja keskkonnasäästlikud (3 korterit aastas) 	<ul style="list-style-type: none"> 28 	<ul style="list-style-type: none"> Meremäel 2 korterit (Petseri tee 27-9 ja 27-2), Obinitsas 1 korter (Kesk tn 11-1) Noored Setomaale“ 5 perekonda, toetus summas 19639,60 eurot 	<ul style="list-style-type: none"> Noored Setomaale“ 7 perekonda, toetus summas 30 000 eurot 	<ul style="list-style-type: none"> Noored Setomaale“ 5 perekonda, toetus summas 21 441,69 eurot

	<ul style="list-style-type: none"> • Elamupiirkondade planeeringud on kehtestatud • Vald on oma volituste piires välja ehitanud elamuarenduste taristu • Piisavalt heas seisukorras üürikorterid • “Noored Setomaale” programmist toetatud projektide arv • Kagu-Eesti spetsialistide eluasemete toetusmeetmest toetatud projektide arv 	<ul style="list-style-type: none"> • 14 projekti, toetus summas 60 000 eurot • 5 spetsialisti, toetus summas 35 210 eurot. 	<ul style="list-style-type: none"> • „Kagu-Eesti spetsialisti toetust“ sai 3 spetsialisti, toetus summas 19 999,08 eurot. Kagu-Eesti spetsialistide toetusprogramm ei jätku. 		
<p>Vallas on keskkonnasõbralik vee ja kanalisatsiooni infrastruktuur, vähenenud on reostus ja tagatud puhas joogivesi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vald arendab ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni (ÜVK) taristut vastavalt “Setomaa valla ühisveevärgi- ja kanalisatsiooni arengukavale” (arengukava täitmine) 	<ul style="list-style-type: none"> • Algatatud on ÜVK perioodiks 2023-2035 • 14 projekti 	<p>Hajaasustuse programmis”toetatud projektide arv 6, toetuse summa 20 000</p>	<p>Hajaasustuse programmis”toetatud projektide arv 7, toetuse summa 30 000</p>	<p>Hajaasustuse programmis”toetatud projektide arv 11, toetuse summa 40 000 eurot</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Vald osaleb “Hajaasustuse programmis” (toetatud projektide arv aastas) • Valla tiheasustusalad on saanud keskkonnasõbraliku ÜVK taristu 				
Setomaa valla soojamajandus on energiatõhus	<ul style="list-style-type: none"> • Koostöös Tartu Regiooni Energiaagentuur MTÜ-ga on välja on töötatud ja rakendatud ülesetomaaline soojamajanduse arengukava • Vähenenud on soojusenergia tarbimine • Suurenenud on taastuenergia osakaal valla soojamajanduses (MW) 	<ul style="list-style-type: none"> • 10-st gaasikatlast on vahetatud välja 2 gaasikatelt efektiivsemate vastu 	Kinnitati Setomaa valla soojusmajanduse arengukava aastateks 2023-2033 ⁹ .		

⁹ <https://setomaa.kovtp.ee/soojusmajandus>

5.3.4 Tegevused

1. Tasakaalustada küttesüsteeme
2. Võimalusel võtta kasutusele maaküttel ja taastuenergia põhinevad küttesüsteemid
3. Rajada keskkonnasõbralik ühiseveevärgi ja -kanalisatsiooni taristu Lüübnitsa ja Võõpsu külla ning Väraska alevikus Pedaja tänavale ja Meremäe Vabatahtliku Päästekomandoni
4. Arendada kanalisatsioonitrasse ning reoveepuhasteid vastavalt valdkondlikule arengukavale
5. Leida koostöös ettevõtetega lahendusi uute elamurajoonide loomiseks
6. Renoveerida munitsipaalkortereid
7. Toetada kortermajade ja eramute energiatõhususe suurendamist
8. Vähendada soojakadusid hoonete soojustamisega (nt Meremäe kool)
9. Läbi viia ühiskondlike hoonete energiaauditid

5.4 Loodus- ja keskkonnakaitse ning jäätmemajandus

5.4.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Loodus- ja keskkonnakaitse

Setomaa ühe suurema tugevusena nimetatakse sageli puhast ja rikkalikku looduskeskkonda. Keskkonnaportaali andmetel (01.07.2025 seisuga) on Setomaa vallas kaks maastikukaitseala (Mustoja ja Piusa jõe ürgoru), seitse hoiuala (Lüübnitsa, Rebasmäe, Mädajõe, Pabra järve, Karisilla oja, Väraska lahe ja Piusa-Võmmorski) ning 24 kaitsealuse liigi püsielupaika. Setomaa looduse omapärana nimetatakse Eesti kontekstis haruldasi nõmmede ja liivikutega seotud elupaiku, samuti on olulised loodusväärtused Lämmijärve rannikuelupaigad ning 11 rahvusvahelise tähtsusega ala (Natura loodusalad).

Jäätmemajandus

Valla jäätmemajandust reguleerib Võru maakonna omavalitsuste ühine jäätmekava. Setomaa vallas toimub jäätmeseadusest tulenevalt korraldatud jäätmevedu. Hetkel on üksikuid majaomanikke, kes ei ole sellega veel liitunud. Alates 2020. aastast teostab Setomaa vallas segaolmejäätmete vedu AS Eesti Keskkonnateenused ning alates 1. detsembrist 2025. a jätkavad teenuse osutamist uue jäätmeveo hanke lepingu alusel.

Aastaringelt on võimalik taaskasutatavaid ja ohtlikke jäätmeid ära anda Väraska ja Mikitamäe jäätmejaamades. Meremäe, Obinita ja Luhamaa piirkonnas korraldab AS Eesti Keskkonnateenused aastas kaks jäätmeringi, kus võetakse vastu ohtlikke jäätmeid: lahustid, luminestsentslambid, mootori-, käigukasti ja määrdeõlid jaepakendis, ohtlikke aineid sisaldavad värvid, trükivärvid, liimid ja vaigud, ohtlikud kodumajapidamises tekkinud õli- ja rasvajäätmed, patareid ja akud, pestitsiidid, saastunud pakendid, sortimata ravimi kogumid, õlifiltrid, pliiakud, õli sisaldavad veo- ja hoiumahutite ning vaatide puhastusjäätmed, Suurjäätmeid enam ei koguta. Suurjäätmed on suuremahulised jäätmed, mida kaalu või mahu tõttu ei ole võimalik tavalise olmejäätme konteineriga üle anda (mööbel, madratisid, vaibad, jalgrattad jms) Operatiivset infot, hinnakirja ja vastuvõetavate jäätmete loetelu leiab: <https://setomaa.ee/keskkond-ehitus-ja-teed/maa-ja-keskkond/ohtlike-jaatmete-vastuvott/>.

Setomaa vallas asub kokku 32 avalikku pakendikonteinerit, kuhu saavad kodanikud tasuta ära viia pakendijäätmeid. Nendest 6 on papp ja paber konteinerid, 20 on segapakendikonteinerid ning 6

klaasikonteinerid. Koostöölepingud on tehtud Eesti Taaskasutusorganisatsioon MTÜ-ga, Tootjavastutusorganisatsioon OÜ-ga ja Eesti Pakendiringlus OÜ-ga.

5.4.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Mahepõllumajanduse osakaal on Eesti keskmisest kõrgem
2. Vallas tegutsevate ettevõtete keskkonnamõju on üldiselt madal
3. Obinitsasse jäätme punkti rajamine
4. Meremäe, Obinitsa ja Luhamaa piirkondades on jäätmejaama puudumise leevendamiseks korraldatud iga-aastased ohtlike jäätmete kogumisringid

Probleemid

1. Madal teadlikkus loodus- ja keskkonnakaitsest
2. Looduskeskkonna potentsiaali ebapiisav rakendamine turismi arendamiseks
3. Ebapiisav keskkonnateadlikkus täiskasvanute ja teiste kooliväliste sihtrühmade seas
4. Võõrliigi (karuputk) esinemine ja levik Setomaa vallas
5. Puudub aia- ja haljastusjäätmete kompostimisväljak
6. Jäätmeliikide kaupa kogumismahutite ebapiisav kättesaadavus kortermajade ümbruses ja külapiirkondades
7. Üksikmajapidamiste mittetäielik liitumine korraldatud jäätmeveoga
8. Ebasoodsatest maastikuoludest tulenev piiratud ligipääs jäätmeveokitele aastaringiselt
9. Piirimaanteedel esinev ebaseaduslik jäätmete ladestamine
10. Hajaasustuses jäätmekonteinerite ebapiisav tühjendussagedus

5.4.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa vallas on puhas elu- ja looduskeskkond ning kõrge keskkonnateadlikkus.					
ALAM-EESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2023	2024	2025
Setomaa valla inimesed on keskkonnateadlikud	<ul style="list-style-type: none"> Setomaa vallas toimub keskkonnavalne teavitustöö, toimunud infopäevade arv 	<ul style="list-style-type: none"> Ühekordsete plastiknõude asemel kasutatakse biolagunevaid ühekordseid nõusid Korterimajade päeval prügisorteerimise praktiline õpe ning loeng Valla veebilehel eraldi temaleht „Keskkonnateadlikkus“ Setomaa Vallavalitsusel on soetanud 2019. aastal kolm hübriidautot 	<ul style="list-style-type: none"> Toimus 5 infopäeva vallakodanikele 		<ul style="list-style-type: none"> Toimus 5 infopäeva vallakodanikele

<p>Setomaa valla jäätmemajandus on hästi korraldatud ja keskkonnasõbralik.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kõikides keskustes on biojätmete ladustamise võimalus (konteinerite arv) ja komposteerimisväljakud (komposti väljaveo maht – tonn, m³) • Setomaa elanike arv, kes koguvad biojätmeid liigiti (allikas: Jäätmeregister) • Kõikide kortermajade ja suuremate külade juurde on paigaldatud jäätmeliikide jaoks eraldi konteinerid • Jäätmejaamade vastuvõtuvõime on elanike vajadustele vastav ja jaamad on avatud elanikele sobivatel aegadel • Kalmistute prügimajandus 	<ul style="list-style-type: none"> • 0 tk • 34 • Värska jäätmejaam: E, K, R 12.00- 18.00 L 9.00- 15.00 Mikitamäe: K, R 8.45- 11.45 	<ul style="list-style-type: none"> • Jäätmeregistri järgi 2024.a juunikuu seisuga kompostib biojätmeid 282 kinnistut ning biojätmete äraveoga on liitunud 19 kinnistut, mille hulgas on Setomaa valla koolid ja lasteaiad ning korteriühistud ja toitlustusega tegelevad ettevõtted • Rahuloluküsitlusele vastanud 168-st elanikust on korraldatud jäätmeveoga rahul 127 (76%) vastanutest, ei ole teenusega kokku puutunud või ei oska vastata- 13 vastanut • Rahuloluküsitlusele vastanud 168-st elanikust on piirkonna jäätmete liigiti ära andmise 	<ul style="list-style-type: none"> • Jäätmeregistri järgi 2025.a juulikuu seisuga kompostib biojätmeid 284 kinnistut ning biojätmete äraveoga on liitunud 38 kinnistut, mille hulgas on Setomaa valla koolid ja lasteaiad ning korteriühistud ja toitlustusega tegelevad ettevõtted • Rahuloluküsitlusele vastanud 83-st elanikust on korraldatud jäätmeveoga rahul 63 (76%) vastanutest, ei ole teenusega kokku puutunud või ei oska vastata- 7 vastanut • Rahuloluküsitlusele vastanud 83-st elanikust on 	<ul style="list-style-type: none"> • Jäätmeregistri järgi 2026.a maikuu seisuga kompostib biojätmeid 334 kinnistut ning biojätmete äraveoga on liitunud 57 kinnistut, mille hulgas on Setomaa valla koolid ja lasteaiad ning korteriühistud ja toitlustusega tegelevad ettevõtted • Rahuloluküsitlusele vastanud 135-st elanikust on korraldatud jäätmeveoga rahul 109 (81%) vastanutest, ei ole teenusega kokku puutunud või ei oska vastata- 7 • Küsitlusele vastanud elanikest on piirkonna jäätmete liigiti ära andmise võimalustega rahul 93 (69%) teenusega mitte kokku puutunud või ei oska vastata- 9 vastajat • 135-st elanikust sorteerib biojätmeid 114 (84%), pakendeid 96 (71%) • Paberit, pappi 115 (85%) • Biojätmeid kompostib 111 (82%) • Biojätmeid sooviks kompostida aga ei ole võimalust 7 (5%)
--	---	---	---	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> • Elanike rahulolu korraldatud jäätmeveo (baastase 2022:41%) ja oma piirkonna jäätmete liigiti ära andmise võimalustega (baastase 2022:30%) • Rahuloluküsitluse alusel jäätmeid sorteerivate elanike arv tõuseb (baastase 2022: biojätmed 41%, pakendeid 34%, paber, papp 44%, biojätmeid kompostib 43%) 		<p>võimalustega rahul 96 (57%) vastanutest, ei ole teenusega kokku puutunud või ei oska vastata- 19 vastanut</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rahuloluküsitlusele vastanud 168-st elanikust sorteerib biojätmeid 133 (79%), pakendeid 117 (70%) • Paberit, pappi 139 (83%) • Biojätmeid kompostib 125 (74%) • Biojätmeid sooviks kompostida aga ei ole võimalust – 15 vastanut 	<p>piirkonna jäätmete liigiti ära andmise võimalustega rahul 46 (55%) vastanutest, ei ole teenusega kokku puutunud või ei oska vastata- 10 vastanut</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rahuloluküsitlusele vastanud 83-st elanikust sorteerib biojätmeid 73 (88%), pakendeid 60 (72%) • Paberit, pappi 72 (88%) • Biojätmeid kompostib 68 (82%) • Biojätmeid sooviks kompostida aga ei ole võimalust – 5 vastanut (6%) 	
--	---	--	--	--	--

5.4.4 Tegevused

1. Anda üld- ja teemaplaneeringutega suunised ettevõtluse arendamiseks keskkonda ja loodust säästval viisil
2. Korraldada regulaarselt jäätmete kogumisringe (sh ohtlike jäätmete, sorteeritud pakendite, eterniidijäätmete kogumiseks)
3. Tagada kord aastas võimalus suuremõõtmeliste jäätmete tasuta äraandmiseks
4. Rajada komposteerimisväljak aia- ja haljastusjäätmete käitlemiseks
5. Rajada Obinitsa jäätmepunkt
6. Korraldada teavitusprogramme jäätmete sorteerimise ja keskkonnahoiu teemadel
7. Tugevdada järelevalvet jäätmete ebaseadusliku ladustamise osas
8. Edendada loodusväärtuste tutvustamist ja kasutamist loodusturismi arendamisel
9. Viia lasteaedades ja koolides läbi loodusharidus hariduslikke tegevusi, pöörates tähelepanu loodusnähtuste tundmisele
10. Asendada valla ametisõidukid keskkonnasäästlikumate hübriid- või elektrisõidukitega
11. Korraldada Setomaa valla sündmusi keskkonnasõbralikult, kasutades korduvkasutatavaid nõusid
12. Teostada keskkonnaseisundi seiret ja uuringuid

5.5 Heakord

5.5.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Setomaa valla ülesanne on tagada heakord avalikus ruumis ning vajadusel teha ettekirjutusi hooldamata kinnistute omanikele. Igal kevadel korraldab vallavalitsus "Teeme ära" talgupäevi, mille käigus korrastatakse ühiselt mõni valla avalik objekt. Haldusreformi eelsetes omavalitsustes viidi läbi kaunima kodu konkurssi, mida jätkatakse ka Setomaa vallas vastavalt kaunima kodu konkursi korrale.

Setomaa vallas on ainult üks avalik rand – Värskä Kuurortravikeskuse supluskoht Lämmijärve kaldal. Väiksemaid ujumiskohti on aga mitmete Setomaa järvede ääres (Laossina rand, Hirvemäe rand ja Lobotka rand Lämmijärve kaldal, Meremäe järve rand, Obinitsa järve rand, jpt).

Vallal puudub haljastusalane planeering, kuid lähiaastatel oleks vajalik teha vallasiseste tiheasustusalade haljastusprojektid piirkonna kui terviku kaunimaks muutmiseks.

5.5.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Vallavalitsuse ja kogukondade eestvedamisel toimuvad talgupäevad
2. Kogemused "Kauni kodu" konkursi korraldamisel
3. Hea visuaalne üldpilt suuremates keskustes
4. Külaplatside korrastamiseks loodud fond

Probleemid

1. Suur hulk lagunevaid hooneid, mille omanikud ei täida hooldus- ega vastutuskohustusi
2. Hooldamata kinnistute suur osakaal

5.5.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa vallas on heakorrastatud külad ja avalik ruum.					
ALAM-EESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2023	2024	2025
Valla heakorda risustavad kinnistud on heakorrastatud.	<ul style="list-style-type: none"> Lagunenud hoonete likvideerimise arv Ettekirjutuste arv Korrastatud hoonete ja alade arv 	<ul style="list-style-type: none"> Lammutatud on kaks kasutusest väljas hoonet: Värskä Gümnaasiumi katlamaja ja Pliia töökoda 	<ul style="list-style-type: none"> Lammutatud hooneid 0 Märgukirju niitmise osas 6 Toimused Koidula piiripunkti koristamistalgud koos Ukrainlastega 	<ul style="list-style-type: none"> Lammutatud hooneid 0 Märgukirju niitmise osas 1 	<ul style="list-style-type: none"> Lammutatud hooneid 0 Märgukirju niitmise osas ei esitatud
Vallas on meeldiva keskkonnaga ujumiskohad ja puhkealad.	<ul style="list-style-type: none"> Korrastatud ujumiskohtade ja puhkealade arv 	<ul style="list-style-type: none"> Hilläkeste ujumiskohas paigaldatud ujuvsild ja riietuskabiin Obinitsa ja Hilläkeste ujumiskohtades on paigaldatud istepingid Lobotka ujumiskoht ja ujuvsild korrastatud 	<ul style="list-style-type: none"> Korrastatud Mikitamäe ujumiskoht MTÜ poolt 	<ul style="list-style-type: none"> Korrastatud Beresje järve ujumiskoht 	<ul style="list-style-type: none"> Korrastatud on olemasolevaid ujumiskohti, uusi lisandunud ei ole

5.5.4 Tegevused

1. Teavitada hooldamata kinnistute omanikke ning selgitada kinnistute korrastamise vajadust
2. Renoveerida munitsipaalelamuid ja korrastada nende ümbrus
3. Toetada külaseltse, kogukondi ja külasid ujumis- ja puhkealade rajamisel ning avalikus kasutuses olevate alade korrastamisel
4. Arendada ja korrastada olemasolevaid ujumiskohti

5.6 Korrakaitse ja turvalisus, riigipiir

5.6.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Setomaa valda teenindab Kagu Politseijaoskonna Põlva piirkonnagrupp ning turvalisuse eest vastutab piirkonnapolitseinik. Turvalisuse tagamist toetab ka piirivalvekordonite olemasolu (Piusa, Värskas, Saatse ja Luhamaa kordon) ning vabatahtlikult sellesse valdkonda panustavad inimesed (kaitseliitlased, külaseltside liikmed, vabatahtlikud päästjad) ja organisatsioonid (MTÜ Kindel Kants).

Valla peamised korrarikkumised seonduvad piiriga ja ei ole enamasti toime pandud kohalike elanike poolt, samuti on suur osa korrarikkumisi seotud liiklusseaduse rikkumistega. Enim tekitavad probleeme salakaubavedu ja keelatud kauba üle piiri toomine. Lisaks piirkonnapolitseile tagavad valla elanike turvalisust vallas tegutsevad vabatahtlikud piirivalvurid ja abipolitseinikud.

Päästeameti üksused. Värskas asub Lõuna regiooni Värskas päästekomando. Meremäel ja Luhamaal asuvad vabatahtlike päästeüksused. Setomaa valla naabruses olevad ja valla piirialasid teenindavad päästekomandod asuvad Vastseliinas ja Räpinas ning vabatahtlikud päästeüksused tegutsevad Oraval ja Missos (24-tunnise valve ja kahe päästemasinaga).

Videovalve. Üldise turvalisuse tagamiseks paigaldati 2015. aasta lõpus videovalvesüsteem Värskas vallamaja ning bussijaama ja turuplatsi lähedusse. PPA-ga koostöös paigaldati 2020. aastal Tartu-Räpina-Värskas riigiteele Lobotka külla numbrituvastusega videovalvekaamera. Lüübnitsa küla rajab koos valla toetusega külla videovalvesüsteemi, mis toimib hästi. Videovalvesüsteem paigaldati ka valminud Värskas sadamasse.

Videovalve on olemas ka Obinitsa, Meremäe ja Mikitamäe keskuse piirkonnas.

Tänavavalgustus. Värskas alevikus ning Saatse, Treski, Matsuri, Mikitamäe, Võõpsu, Beresje, Lüübnitsa, Audjassaare, Obinitsa ja Meremäe külas on olulisemad kohad maanteed ja põhitänavate ääres valgustatud. Samuti on tänavavalgustus Väike-Rõsna külas – valla tee ja kergliiklustee ääres.

Valla territooriumil on palju tühje ja lagunevaid eravalduses olevaid hooneid, mis on oluliseks ohuks turvalisusele. Keskuste kauguse tõttu ei vasta riigipoolse korrakaitse kättesaadavus tihti vajadusele ning ootusele, seetõttu on oluline arendada koos kohapealse piirivalvekordoni, Kaitseliidu allüksuste ning kohalike riigikaitsehuviliste ja vabatahtlikega piirkonna turvalisust.

5.6.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Piirivalvekordonite asumine Setomaa territooriumil suurendab turvatunnet

2. Säilinud on Värskla päästekomando ning tegutsevad vabatahtlikud päästeüksused Meremäel ja Luhamaal
3. Turvalisust toetab piiritaristu väljaehitamine
4. Suuremates asulates on olemas valvekaamerad, naabrivalve ja kogukonnapõhine valve

Probleemid

1. Suur ja hajaasustusega piirkond raskendab Päästeameti kiiret reageerimist
2. Politsei tehnilise (video)valve piiratud katvus
3. Vabatahtlike päästeüksuste tehnika on vananenud ja vajab uuendamist ?
4. Piiriga seotud süüteo moonutavad kuritegevuse statistikat
5. Tänavavalgustuse puudumine bussipeatustes
6. Elamutes esineb katkiseid küttekoldeid ja vananenud elektrijuhtmeid
7. Suvekodude hooajaline kasutus (talvine tühjalt seismine)
8. Keeruline julgeoleku olukord idapiiril
9. Kiiruspiirangute ületamine tiheasustusaladel
10. Keeruline julgeolekuolukord idapiiri

5.6.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa vallas on turvaline elukeskkond					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2023	2024	2025
Välja on arendatud ühtne videovalvesüsteem oluliste objektide ja liiklussõlmede juures.	<ul style="list-style-type: none"> • Politseiga ühendatud videovalve kaamerate arv • Süütegude arvu vähenemine • Liiklusväärtegude arvu vähenemine • Liikluskuritegude arvu vähenemine 	<ul style="list-style-type: none"> • 1 • 125 • 271 • 14 	<ul style="list-style-type: none"> • Politseiga ühendatud videovalve kaamerate arv 4 	<ul style="list-style-type: none"> • Politseiga ühendatud videovalve kaamerate arv 4 	<ul style="list-style-type: none"> • Politseiga ühendatud videovalve kaamerate arv 4
Teed on valgustatud ja liiklejatele turvalised.	<ul style="list-style-type: none"> • Teostatud tänavavalgustuse projektide arv • Lisandunud kergliiklus- ja kõnniteede kilomeetraž • Liiklusõnnetuste arv väheneb • Rahulolu tänavavalgustusega 	<ul style="list-style-type: none"> • 1 • 0 • 7 	<ul style="list-style-type: none"> • Tänavavalgustuse projekte teostatud 0 • Kergliiklus- ja kõnniteede lisandumine 0 • 168 vastanust on tänavavalgustusega rahulolevad 99 (59%). 	<ul style="list-style-type: none"> • Tänavavalgustuse projekte teostatud 0 • Kergliiklus- ja kõnniteede lisandumine 0 • 83 vastanust on tänavavalgustusega rahulolevad 42 (51%). 	<ul style="list-style-type: none"> • Tänavavalgustuse projekte teostatud 0 • Kergliiklus- ja kõnniteede lisandumine 0 • Tänavavalgustusega rahulolevad 79 (59%).
Koostöös Päästeametiga on loodud	<ul style="list-style-type: none"> • Vabatahtlike komandode/ 	<ul style="list-style-type: none"> • 1 komando/21 vabatahtlikku 	<ul style="list-style-type: none"> • 168-st vastanust hindab 	<ul style="list-style-type: none"> • 83-st vastanust hindab 	<ul style="list-style-type: none"> • Elukeskkonna turvalisust hindab

hajaasustuses toimiv päästesüsteem.	kaasatud vabatahtlike arv <ul style="list-style-type: none"> ● Vabatahtlikel päästeüksustel on vähemalt üks paakauto ja üks päästeauto ● Päästeametiga on sõlmitud koostöökokkulepe ja tegevuskava ● Rahuloluküsitluse alusel elanike hinnang elukeskkonna turvalisusele, rahulolevate elanike % (baastase 2022:49%) 		rahulolevalt valla elukeskkonna turvalisust 156 (93%) <ul style="list-style-type: none"> ● Alustatud Luhamaa pritsimaja ehitusega 	rahulolevalt valla elukeskkonna turvalisust 77 (93%)	rahulolevalt 124 (92%)
-------------------------------------	---	--	--	--	------------------------

5.6.4 Tegevused

1. Paigaldada koostöös Politsei- ja Piirivalveametiga valvekaamerad võtmekohtadesse
2. Korraldada Setomaa tänavavalgustuse ühishange atraktiivsete ja energiatõhusate lahenduste leidmiseks
3. Täiendada süsteemi päikesepaneelidega
4. Rajada valgustus valla bussipeatustesse vastavalt kasutuse prioriteetsusele
5. Sõlmida koostöökokkulepped riiklike organisatsioonidega ning korraldada kohtumisi PPA, päästeameti ja kaitseväge esindajatega hetkeolukorra tutvustamiseks, tuleviku plaanide arutamiseks ja koostöö koordineerimiseks
6. Paigaldada kiiruse teavitusseadmed liiklusohlikele lõikudele liiklusohutuse tagamiseks koostöös Transpordiametiga
7. Osaleda tuleohutus programmis „Kodud tuleohutuks“ ning toetada selle rakendamist
8. Koostada koostöös kogukondadega külade kriisiplaanid ning määratleda ja arendada kerksuskeskused ja varjumiskohad kriisiolukordades toimetulekuks

6. Kultuur, sport ja vaba aeg

6.1 Kultuurikorraldus ja kultuuriasutused

6.1.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Setomaa vallas on säilinud tugevad omakultuuri traditsioonid. Vallas toimub palju kultuurisündmusi ja kultuurieluga tegelevad nii erinevad kohaliku omavalitsuse hallatavad asutused kui ka mitmed mittetulundusühingud ning seltsingud, aga ka ettevõtjad. Setomaa vald asub põhiliselt seto kultuuriruumis, mõned külad kuuluvad ka Vana-Võromaa ja vanausuliste kultuuriruumi. Piirkond on märgatavalt aktiivsema kultuurieluga, kui enamik maapiirkondi ning kultuuril on tähtis osa valla identiteedis. Seto kultuur on laialt tuntud ja tunnustatud ning huvi Setomaa kultuurielu ja suursündmuste vastu ulatub ka üle riigipiiride. Setode ning vanausuliste kultuur ja traditsioonid on piirkonna kõige olulisemaks turismimagnetiks. Tugevaks arengueelduseks on elanikkonna järjepidevus seto kultuuri ja usukommete järgimisel. Valla ülesandeks on seto kultuuri säilitamine, hoidmine ja jätkusuutlikkuse tagamine ning selle arengut soodustavate tingimuste loomine.

Kultuurikorraldus

Traditsioonilised kultuurisündmused. Iga-aastaselt tähistatakse Setomaa vallas nii riiklikke kui ka eesti rahvakalendri tähtpäevi – vastlapäev, vabariigi aastapäev, lihavõtted, emadepäev, isadepäev, lastekaitsepäev, võidupüha, jaanipäev, kadripäev, mardipäev, jõulud. Oluliseks peetakse seto kalendripühi – maaselits, seto lihavõtted, jüripäev, toomapäev, suvistepüha, seto jaanipäev, piitrepäev, päänitsapäev, paasapäev, maarjapäev, nahtsipäev ja migulapäev.

Suursündmused. Setomaa valla suurimaks maineürituseks on Seto Kuningriigipäev. Igal aastal korraldab vald ka Lüübnitsa sibula- ja kalalaata. Iga kolme aasta tagant toimub Värskas Seto Leelopäev ja traditsiooniks on saamas ka Seto Tantsupidu. Lisaks toimub ka mitmeid kodanikualgatuse korras korraldatavaid suursündmusi: MTÜ Seto Küük eestvedamisel toimub Seto Kostipäiv ja Külavüü, MTÜ Ostrova Festivalid korraldab festivali Ostrova külas ja MTÜ Seto Jaanituli korraldab Seto jaanituld Treskis, MTÜ Treski Küün korraldab erinevaid kontserte ja Inspiratsioonifestivali, MTÜ Seto Käsitüü Kogo eestvedamisel toimuvad Avatud kultuuri- ja käsitöötalude päevad.

Pärimuskultuuri laagrid. Setomaa vallas toimuvad erinevad pärimuskultuuri laagrid. Lastele suunatud Rikka Ivvani pillilaager, põhiliselt täiskasvanutele suunatud koguperelaager Lummo Kati laululaager, noortele ja MTÜ Värska Käsitööselts Kirävüü poolt korraldatav seto käsitöölaager.

Kultuurisündmuste rahastamine

Setomaa vald toetab kohalikule elanikkonnale suunatud või kohalike elanike korraldatavate kultuurialaste ürituste ja kultuurialaste ühistegevuste korraldamist. Rahastamist reguleerib kultuuriürituste toetamise kord. Toetuse eesmärgiks on arendada kultuuriürituste korraldamist Setomaa vallas. Taotlused vaatab läbi vallavolikogu kultuuri- ja spordikomisjon ja teeb vallavalitsusele ettepaneku toetuste eraldamiseks. Novembriks koostab Setomaa Kultuurikeskus ühtse valla kultuuri- ja spordikalendri. Kalender avalikustatakse valla kodulehel (setomaa.ee).

Kultuuriseltsid ja -kollektiivid

Setomaa vallas on palju aktiivseid kultuurikollektiive. Põhiliselt tegeletakse seto kultuuriga, on aktiivseid laulukoore ja tantsukollektiive. Paljud mittetulundusühingud aitavad edendada piirkonna kultuuri- ja seltsielu.

Leelokoorid. Helmine, Verska naase', Kuldatsäuk, Mokornulga leelokoor, Hõpõhelme' ja Meremäe mehe', Seto Miihi Summ, Õiõ Seto', Lummo Kati leelokoor ja laste leelokoorid Laanõtsirk, Helmekese' ja Mikitamäe kooli folklooriring.

Tantsurühmad. Poloda Piigad, Lustiline, Värskä Iginoores, Värskä Verinoores ja Hõbehall.

Laulukoorid. Värskä naiskoor, Meremäe-Obinitsa naiskoor, Meremäe pensionäride lauluansambel Meribel ja Nedsjäjä kunnakuur.

Laulu- ja pillirühmad. Karmoška ansambel Karmona, Värskä Muusikakooli pilliklubi, pilli- ja laulumänguselts Lustivanker.

Setomaa koolide folkloorirühmad. Laanõtsirk (Värskä Gümnaasium), Mikitamäe Kooli folkloorirühm.

Ansamblid. Seto kultuuril põhinevad ansamblid Tuhkwizza, Päävápüürdjä, Zetod, H6im, ja Kiiora. Peobändid Nedsaja Küla Bänd, Ojar ja Einar, ansambel Aare, Sinu Naine ja Uusvada Blues Allstars.

Pensionäride seltsid. Obinitsa Pensionäride Selts, Meremäe Pensionäride Selts, Värskä Pensionäride Selts Ehaalgus ja Mikitamäe eakate klubi.

Käsitööseltsid. Seto Käsitüü Kogo, Värskä käsitööselts Kirävüü, Mikitamäe Naisteklubi Mixina ja Meieselts Meroos Meremäel.

Teater. Obinitsa Uus Teater OUT, Seto Kuninglik Teater

Kultuuriseltsid. MTÜ Meremäe Kultuuriühing, MTÜ Seto Ateljee-Galerii, MTÜ Seto Küük, MTÜ Obinitsa Seto Muuseumitarõ selts, MTÜ Treski Kүүn, Sihtasutus Setu Kultuuri Fond, MTÜ Tedrekuke, MTÜ Rahusoo, MTÜ Ostrova Festivalid, MTÜ Järveääre, MTÜ Seto Infoselts, Obinitsa Raamatusõprade seltsing, MTÜ Obinitsa naisselts Miitsirk, MTÜ Seto Jaanituli, MTÜ Seto Folk, MTÜ Helivõlu, MTÜ Hõimuhelü, MTÜ Uusvada Kultuuriküla, MTÜ Seto Kuningriigi Kroonikogo.

Kultuuriasutused

Setomaa vallas korraldab kultuuritegevust Setomaa Kultuurikeskus, Värskä Kultuurimaja on võimalik kasutada kontsertide, tantsuõhtute, teatrietenduste, seminaride, koolituste jm ürituste tarbeks. Kultuurikeskuses tegutsevad erinevad taidlus- ja huvialaringid. Siseruumid on viimistletud ning paigaldatud on sündmuste korraldamiseks vajalik tehnika- ja valguspark, kinoekraan ja projektor. Saalis on kohti korraga 200 küllastajale. Kultuuriüritusi saab korraldada ka Saatse seminariruumis, Lüübnitsa Külakeskuses, Mikitamäe ja Meremäe teeninduspunktides, Obinitsa Külakeskuses, Luhamaa Külamajas ning Värskä, Meremäe ja Mikitamäe kooli ruumides, raamatukogudes, muuseumi hoonete ruumides.

Kodanikualgatuse/ettevõtluse korras tegutsevad kultuuriasutused ja sündmuste toimumispaigad. Treski Kүүn, Seto Seltsimaja Obinitsas, Galerii Hal'as Kunn, Värskä Kuurortravikeskus, Obinitsa Kunstizaal, Hilläkeste nulgatarõ, Toomemäe talu kodurestoran Maagõkõnõ, Inara Vanavalgõ Kohvitarõ, Seto Instituut, Nedsaja külaplats, Saatse külaplats, Obinitsa Puhkemaja, Kriisa Talo käsitöömaja, Lüübnitsa Külaliskooli ja Ilmaveere Keskus, Kirsi Kodumajutus, Uusvada Kultuuriküla.

Vabaõhulavad ja festivaliplatsid. Värskas Laululavas, vabaõhulavad Värskas Talumuuseumis, Saatse külalplatsil, väiksemaid sündmuseid saab pidada ka Saatse Muuseumi õuel asuval laval, Meremäe mäel ja noortekeskuse juures, Lüübnitsas ja Mikitamäel, festivaliplats Ostrova külas, välilavad Treskis, Lobodkas, Värskas kultuurimaja ja Värskas sanatooriumi juures, Luhamaa ja Saatse külalplats.

Raamatukogud

Setomaa vallas 2020. aastal tegutsenud raamatukogud liideti ning 1. märtsist 2021 alustas tegevust Setomaa Vallavalitsuse hallatav asutus Setomaa Vallaraamatukogu. Vallaraamatukogu koosseisu kuuluvad Värskas raamatukogu, Mikitamäe raamatukogu, Meremäe raamatukogu ja Luhamaa laenutuspunkt, Obinitsa raamatukogu ning Saatse raamatukogu. Raamatukogude eesmärk on tagada elanikele vaba ja piiramatut juurdepääs informatsioonile, teadmistele, inimõtte saavutustele ning kultuurile, toetada elukestvat õppimist ja enesetäiendamist. Raamatukogude ruumid on kaasaegsed ja renoveeritud ning kõik teavikud on kantud elektroonilisse laenutussüsteemi. Tavapärase lugejate teenindamise kõrval toimivad raamatukogud ka kooskäimise kohtadena, kus korraldatakse erinevaid kultuuriüritusi ja näituseid nii lastele kui täiskasvanutele.

Kõikides Setomaa raamatukogudes on võimalik raamatuid tagastada kontaktivabalt tänu tagastuskappidele, mis said paigaldatud 2022 kevadel. Kõik raamatukogud müüvad ümbrikuid, marke ja postkaarte.

Värskas raamatukogu asub uutes renoveeritud ja kaasaegsetes ruumides, kus on ka tagatud ligipääs liikumispuudega inimesele. Raamatukogu pakub järgmisi teenuseid: raamatukogude vaheline laenus, avatud internetipunkt, WiFi leviala, printimine ja koopiade tegemine, skaneerimine, e-lugerite laenutamine, koduteenindus. Raamatukogu korraldab väljapanekuid, näituseid, kohtumisi, mänge, võistlusi ja raamatukogu tunde. Traditsioonilisteks sündmusteks on kohtumised kirjanikega, laste suvine lugemisvõistlus ja mälumänguturniir. Soetatud on raamatute laenutuskapp, mis võimaldab raamatu kättesaamist laenutajale sobival ajal.

Saatse raamatukogus on teeninduspinda 88 m². Töötab avatud internetipunkt ja olemas on arhiiviruumid. Võimalus on printida, koopiaid teha, skaneerida. Raamatukogu teenindab ka samas majas asuva Saatse pansionaadi liikumispuudega elanikke, kellele toimetatakse teavikud otse käest kätte. Võimalik on internetialane kasutajakoolitus asjaajamistel, toimuvad raamatute temaatilised väljapanekud ning tähistatakse raamatukogupäevaid.

Obinitsa raamatukogu asub Obinitsa Külakeskuse ruumides, kus teeninduspinda on 135 m². Raamatukogu pakutavad teenused: internetipunkti kasutamine, koopiade tegemine, printimine, dokumentide skaneerimine, kodulooliste materjalide kasutamine. Raamatukogu korraldab erinevaid kirjanduslikke sündmusi. Raamatukogu pakub ka AS Eesti Post postiteenuseid.

Meremäe raamatukogu asub Meremäe teeninduspunkti II korrusel, kus teeninduspinda on 170 m². Raamatukogus asub kohalik internetipunkt kolme lugejaarvuti ja hästi toimiva interneti püsiühenduse ning WiFi levialaga. Pakutakse printimise, koopiade tegemise ning skaneerimise võimalusi, samuti e-lugerite laenutust. Kohapeal saab tutvuda seto omakultuuri alase video-, heli- ja fotoarhiivi materjalidega. Koostöös kohaliku kooli ja lasteaiaga korraldatakse lastele lugemishuvi tekitavaid sündmuseid. Raamatukogu korraldab kohtumisi kirjanike ja teiste kultuuriinimestega ning osaleb piirkonna kultuurisündmuste ettevalmistamisel ja läbiviimisel.

Luhamaa laenutuspunkt asub Määsi külas, Luhamaa piiripunkti lähedal Luhamaa külakeskuse majas ja kuulub Meremäe raamatukogu struktuuri. Laenutuspunktis on avatud internetipunkt ja WiFi.

Põhiteenuseks on teavikute kojulaenus ja teavikute kohapeal kasutamise võimaldamine. 2018. aastast töötab laenutuspunkt ka valla teeninduspunktina.

Mikitamäe raamatukogu asub Mikitamäe teeninduspunkti I korrusel. Teeninduspinda on 118 m². Põhiteenused: internetipunkti kasutamine (2 arvutit), kodulooliste materjalide kasutamine (valla kroonika), koolitused, WiFi leviala, printimine, skaneerimine ja koopiategemise võimalus. Rápina vallaga piirnevate külade elanikud külastavad pigem Võõpsu ja Rápina raamatukogusid, millest tulenevad Mikitamäe raamatukogu väiksemad külastajate numbrid.

Tabel 8. Laenutuste arv Setomaa valla raamatukogudes.

	Värskas Raamatukogu	Saatse Raamatukogu	Obinitsa Raamatukogu	Mikitamäe Raamatukogu	Meremäe Raamatukogu	Luhamaa laenutuspunkt
2021	6705	5537	5742	4526	11960	
2022	9372	8433	5678	7890	13572	
2023	11348	7775	5374	9010	12432	
2024	13066	7559	6575	10348	11643	
2025	10393	5155	4904	8293	4751	

Muuseumid

Setomaa vallas 2018. aastal tegutsenud muuseumid liideti ning 1. jaanuarist 2019 alustas tegevust Setomaa Vallavalitsuse hallatav asutus **Setomaa Muuseumid**. Muuseumi koosseisu kuuluvad Obinitsa Muuseum, Saatse Muuseum, Värskas Talumuuseum, Seto Tsäimaja ja alates 2020. aasta juulikuust avatud Värskas Külustuskeskus – Kindral Reegi Maja. Setomaa Muuseumide põhiülesanneteks on pakkuda tuge seto kultuurilise identiteedi säilimisele ja tugevdamisele, kogudes, hoides, uurides ja tutvustades üldsusele Setomaa ja setode ajalugu, pärimust ja kaasaega kajastavat materjali ning Setomaa kui väärtusliku turismissihtkoha tuntuse tõstmise. Muuseumi tegevust rahastavad Kultuuriministerium ja Setomaa Vallavalitsus.

Värskas Külustuskeskus - Kindral Reegi Maja. Kindral Nikolai Reegi suveresidents on kahtlemata Põhjallaagri arhitektuuripärl. Juba hoone asukoht on eriline: Örsava järve kõrgel kaldal, vaatega järvele ja lähiümbrusele. Maja valmis toretsevas juugendstiilis, mida iseloomustab vormiküllus ja vabadus, rohke ornamentika, rõdud, trepid, aknad ja tornikesed. Keskuse ekspositsioonide kaudu saab teada, et Värskas on lisaks seto kultuurile palju muudki põnevat. Kõige olulisemad Värskas arengu käivitajad viimase saja aasta jooksul on olnud 1920. aastatel siia rajatud Petseri Põhjallaager ning 1970. aastatel loodud kuurortpiirkond. Just neile kahele aspektile – Põhjallaagrile ja Vabadussõja sündmustele ning muda ja mineraalvee kasutamisele siinses kuurordis – maja näitused keskenduvadki. Külustuskeskusest saab laenutada jalgrattaid, paate ja vesijalgrattaid, talvel uiske.

Värskas Talumuuseum. 1998. aastal avatud Värskas Talumuuseum (endise nimega Seto Talumuuseum) on seto kultuuri uurija, säilitaja ja järjepidevuse kandja. 2004. aastal valmis kompleksi juurde Tsäimaja, kus pakutakse seto sööki. Värskas Talumuuseumis on võimalik tutvuda 19. sajandi lõpu ja 20. sajandi alguse taluarhitektuuri, vanade tööriistade ja rikkaliku käsitööga. Ekspositsioonis on poolkinnine hoov, elumaja, riide-, vilja- ja söögiait, laut heinaküüniga, meeste töötuba, varjualused, suitsusaun, potivabrik, sepikoda ja rehi. Enamik hooneid on originaalid, pärit Põhja-Setomaalt. Lisaks korraldatakse vahetuvaid temaatilisi näitusi. Muuseumi reihe all on avatud käsitöö ja kohalike toodete pood.

Saatse Muuseum. Vanas koolimajas asuv Saatse (Seto) Muuseum avati 25. juunil 1974. aastal. Muuseumi rajas Saatserinna kooli direktor Viktor Veeber. Saatse Muuseumi püsiekspositsioon tutvustab Saatserinna inimest läbi ajaloo, Saatse kirikuküla ja selle lähiümbruse lugu. 2022 avati muuseumis uus püsiekspositsioon „Õgal as'al omma piiri“, mis annab ülevaate piiridest igas mõttes. Muuseumi haldusalas on avar õueala ning parkmets koos õpperajaga.

Obinitsa Muuseum avati 3. juunil 1995. aastal. Muuseumi osadeks on 154 m² pinnaga muuseumimaja Obinitsa külas ning traditsioonilist seto taluarhitektuuri esindav Luikjärve talukompleks Tobrova külas. Obinitsa muuseumimaja vahetus läheduses asub ka Obinitsa tsässon ja Luikjärve talu juures Tobrova tsässon. Obinitsa Muuseumi peamised teemad on seto naiste käsitöö, seto rahvarõivad, seto laulutraditsioon ja taluarhitektuur. Muuseum korraldab erinevaid temaatilisi sündmusi ja õpitubasid.

Tabel 10. Külastajate arvud Setomaa muuseumides. Allikas: Setomaa Muuseumid.

Aasta	Värska Talumuuseum	Saatse Muuseum	Obinitsa Muuseum	Luikjärve talu	Värska Külustuskeskus - (Kindral Reegi Maja)
2021	7034	1662	2756	0	2556
2022	10831	1937	3056	0	1794
2023	7654	1860	2708	73	1731
2024	5717	1675	2540	0	1821
2025	4387	1492	2205	0	1754

Alates 2024. aastast muudeti külustusstatistika arvestamise põhimõtteid ning Luikjärve talu külustused kajastuvad Obinitsa Muuseumi külustusandmete koosseisus.

6.1.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Üleriigiline ja rahvusvaheline huvi Setomaa kultuuri ja sündmustevastu
2. Kvaliteetsed ja tuntud suursündmused (Seto Kuningriigipäev, Lüübnitsa sibula- ja kalalaat, Treski Fest, Ostrova festival, Seto jaanituled jm).
3. Mitmekesine kultuurielu ja aktiivne huvitegevus
4. Aktiivne kodanikualgatus
5. Pika traditsiooniga muuseumid ja väärtuslikud kogud
6. Hästi toimiv raamatukoguvõrk
7. Elujõuline ja tugev pärandkultuur

Probleemid

1. Kultuuritaristu vajab kaasajastamist
2. Elanike vähene osalus kultuurielus
3. Piiratud koostöö muuseumide ja kogukondade vahe

4. Noorte madal kaasatus kultuuritegevustesse
5. Piiratud ligipääs kultuuriasutustele ja -sündmustele
6. Killustunud ja raskesti leitav kultuuriinfo
7. Sündmuste jätkusuutlikkus sõltub projektipõhisest rahastusest

6.1.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa vallas on mitmekülgne kultuurielu ja võimalused elanikele kultuurist osasaamisel					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2023	2024	2025
Valla kultuuritöö on ühtselt koordineeritud ja kultuuriasutuste võrgustik toimib efektiivselt	<ul style="list-style-type: none"> Kultuuriürituste arv 	<ul style="list-style-type: none"> 1 (Setomaa Vallaraamatukogu) 141 kultuuriüritust 	<ul style="list-style-type: none"> 2023 toimus 293 kultuuriüritust 	<ul style="list-style-type: none"> 2024 toimus 279 kultuuriüritust 	<ul style="list-style-type: none"> 2025 toimus 379 kultuuriüritust
Setomaal on atraktiivne kultuurikalender	<ul style="list-style-type: none"> Igal aastal toimub vallas vähemalt 3 suursündmust Suursündmuste külastajate arv Rahastatud kodanikualgatuslike projektide arv Kultuuriürituste info on koondatud valla kultuurikalendrisse Suureneb inimeste arv, kes on teadlikud valla kultuuriasutustes pakutavatest teenustest 	<ul style="list-style-type: none"> Seto Kuningriik Lobotka külas, Lüübnitsa sibula- ja kalalaat, Seto Kostipäev, Ostrova Festival, Treski jaanituli, Seto Folk Toetust sai 30 projekti 145 vastanust hindab rahulolevalt 114 (79%) vastanut kultuuriürituste info kättesaadavust 145 vastanust on osaliselt või kõigest 	<ul style="list-style-type: none"> Seto Kuningriik Rõsnas, Lüübnitsa sibula- ja kalalaat, Seto Kostipäev, Ostrova Festival, Treski jaanituli, Treski Muusika ja Inspiratsioonifestival 168 vastanust hindab rahulolevalt 156 (93%) vastanut kultuuriürituste info kättesaadavust 168 vastanust hindab rahulolevalt kultuurikeskuses 	<ul style="list-style-type: none"> Seto Kuningriik Obinitsas, Lüübnitsa sibula- ja kalalaat, Seto Kostipäev, Ostrova Festival, Treski jaanituli, Treski Muusika ja Inspiratsioonifestival 83 vastanust hindab rahulolevalt 71 (86%) vastanut kultuuriürituste 	<ul style="list-style-type: none"> Seto Kuningriik Saatses, Lüübnitsa sibula- ja kalalaat, Seto Kostipäev, Ostrova Festival, Treski jaanituli, Treski Muusika ja Inspiratsioonifestival Rahulolevalt hindab 117 (87%) vastanut kultuuriürituste info kättesaadavust Rahul on kultuurikeskuses pakutavate teenustega 89 (66%)

		<p>teadlik kultuurikeskuses pakutavatest teenustest 118 vastanut, muuseumides 124 vastanut, raamatukogudes 115 vastanut ning vabaõhuüritustest 133 vastanut</p>	<p>pakutavate teenustega 114 (68%) vastanut, muuseumide pakutavate teenustega 138 (82%) vastanut, raamatukogudes pakutavate teenustega 119 (71%) vastanut ning vabaõhuüritustega 135 (80%) vastanut</p>	<p>info kättesaadavust</p> <ul style="list-style-type: none"> 83 vastanust hindab rahulolevalt kultuurikeskuses pakutavate teenustega 54 (65%) vastanut, muuseumide pakutavate teenustega 64 (77%) vastanut, raamatukogudes pakutavate teenustega 57 (69%) vastanut ning vabaõhuüritustega 59 (71%) vastanut 	<p>vastanut, muuseumide pakutavate teenustega 108 (80%) vastanut, raamatukogudes pakutavate teenustega 103 (76%) vastanut ning vabaõhuüritustega 107 (80%) vastanut</p>
<p>Kultuuriasutuste pakutavad teenused on kõigile vallaelanikele kättesaadavad ning ruumid on kaasaegsed</p>	<ul style="list-style-type: none"> Kultuuriasutuste ruumid, hooned ja inventar on heas korras ja kaasaegsed Kultuuriasutustele ja -üritustele on hea ligipääs (kaldteed, ühistransport) 	<ul style="list-style-type: none"> Setomaa Vallaraamatukogule Värskas on soetatud raamatute laenutuskapp ja kõigile vallaraamatukogu tegutsemiskohtadesse raamatute tagastuskapid; 	<ul style="list-style-type: none"> Luhamaa külakeskuse saali on paigaldatud helisummutavad laepaneelid, mis võimaldavad maja sihtotstarbelisemalt kasutada (koosolekud, 		

		<p>remonditud ja renoveeritud on Palandõ, Obinitsa ning Ulaskova tsässonaid; remonditud on Luhamaa kiriku rõdu; alustatud on Setomaa Vallaraamatukogu uute ruumide rekonstrueerimisega ; Lüübnitsa külakeskuse juurde on rajatud puurkaev ja veetrass ning paigaldatud pumbasüsteem; ehitatud on Obinitsa kalmistu tualetid, Saatse külaplats, Luhamaa Külakeskuse hoone; värvitud on Lüübnitsa külakeskuse fassaad; vahetatud on muuseumi sepikoja laudkatus ja rehealuse uks Värskas, paigaldatud on korstnamüts</p>	<p>kontserdid, teatrid jms) <ul style="list-style-type: none"> • Väraska laululava ehitus valmis </p>		
--	--	--	---	--	--

		<p>Saatses; uuendatud on Seto tsäimaja köögi ventilatsiooni seadmeid ja torustikku; Obinitza külakeskuses on teostatud söögisaali ja pörandate remont, söögisaali on paigaldatud akustilised laeplaadid ning tehtud on katuseparandus (viie meetri veerenni paigaldus); lammutatud on Värskla laululava ja kasiino vundament; remonditud on Värskla kultuurimaja saali kahte koridori, bändiruumi ja kontorit.</p> <ul style="list-style-type: none">• Suurüritusele Seto Kuningriigipäev on organiseeritud transport suurematest valla küladest ning rongipeatustest.			
--	--	--	--	--	--

		<ul style="list-style-type: none">• Seto Kuningriigipäevale ja Lüübnitsa sibula- ja kalalaadale tellitud invakäimla ning invaparkimiskohad organiseeritud võimalikult ürituse sissepääsude juurde.			
--	--	--	--	--	--

6.1.4 Tegevused

1. Kaardistada ja kaasata kultuurivaldkonna osapooled (ühendused, ettevõtted, koostöö)
2. Kaasata MTÜ-sid, sihtasutusi ja kohalikke ettevõtteid valla suursündmuste korraldamisse
3. Korraldada Setomaa kultuuriasutuste ja -ühenduste ühiseid õppereise ja koolitusi
4. Leida külakeskustele täiendavaid funktsioone ja kasutusvõimalusi
5. Näidata kino valla erinevates piirkondades
6. Kaasajastada ja arendada Setomaa Kultuurikeskust
7. Hoida raamatukogude riist- ja tarkvara kaasajastatud
8. Parandada liikumisraskustega inimeste ligipääsu valla raamatukogudele
9. Rajada arhiiviruum Värskas raamatukogule
10. Uuendada Setomaa Muuseumide püsiekspositsioone
11. Koostöös kinnistuomanikega võtta aktiivsesse ja koordineeritud kasutusse Põhja- ja Lõunalaagri territoorium
12. Rajada Setomaa Muuseumidele riiklikule standardile vastav fondihoidla esemelise kultuuri säilitamiseks
13. Arendada Saatse Muuseumit loodus- ja piiriteemat käsitlevaks muuseumiks/õppekeskuseks koos hariduse arengut tutvustava sisuga
14. Uuendada ja rajada Setomaa Muuseumide õueala väikevorme ja mänguväljakuid
15. Arendada Meremäe vaatetorni ümbrust kultuurisündmuste korraldamise eesmärgil
16. Esitada projekte erinevatesse programmidesse ja fondidesse sündmuste jätkusuutlikkuse tagamiseks ning lisarahastuse saamiseks
17. Toetada vabaõhulavade rajamist külaplatsidele

6.2 Seto kultuur

6.2.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Seto leelo. 2009. aastal kanti seto leelo UNESCO vaimse kultuuripärandi nimistusse. Seto leelo on setode traditsiooniline laulmisviis ning üks seto kogukonna identiteedi ja ühtekuuluvustunde alustalasid, millega koos antakse edasi eluviisi, keelt ja kombeid.

Kirmased. Seto kultuuri oluline ja elujuline osa on kirmased ehk kirikupühadega seotud külapeod. Kirmaseid peetakse kirikute ja tsässonate nimipühakute päevadel. Kirmasekultuur on oluline seto kultuuri elushoidja. Suurimad ja tänase päevani toimivad kirikupühad ja kirmased on jüripäeval Värskas, jaanipäeval Miikses, piitrepäeval Uusvadas, päänitsapäeval Saatses ning paasapäeval Obinitas ja Lepä külas. Väiksemad kirmased toimuvad ka lihavõtetel Tobrovas, migulapäeval Helbil, suvistepühäl Velnas, Härmäl ja Kuigõl, nahtsipäeval Matsuris, Rõsnas, Meldovas, Küllätüvas, Uusvadas, Sergal ja Rokinas väike-maarjapäeval Laossinas ja toomapäeval Mikitamäel, Puugnitsa külas Ninnikirmas, Annepäeva kirmas 7.08 Sulbi külas.

Käsitöö. Meeste ja naiste käsitöö ümbritseb ja kaunistab setode igapäevast elu. Tänapäeval võib traditsioonilise käsitöö tegemine olla nii eluviisiks kui ka elatusallikaks. 2006. aastal asutati **MTÜ Seto Käsitöö Kogo**, kuhu kuuluvad käsitööga tegelevad ettevõtjad, mittetulundusühingud ja käsitöömeistrid. Seto Käsitöö Kogo eesmärk on seto traditsioonilisel käsitööl põhineva ettevõtluse arendamine seto käsitöötraditsiooni järjepidevuse ja säilitamise kaudu. Seto käsitöö valdkonna edendamiseks on koostatud Seto Käsitöö Kogo arengukava aastateks 2021-2026. Seto rahvarõivaste kandmine on muutunud populaarseks ja üha enam vajatakse uusi rõivaid ning nõuandeid nende valmistamiseks. Meil on olemas käsitöömeistrid, kes valmistavad kõiki rahvarõivakomplekti kuuluvaid

esemeid (välja arvatud nahatöö). Seto Käsitüü Kogo lehel <https://kogo.seto.ee/et/about/> on leitav rahvarõivameistrite veebikataloog, kust leiab teavet rahvarõivaste valmistajate kohta ning samas on kirjas ka nende kontaktid. Nõuandeid saab ka Seto Käsitüü Kogo kontoris asuvast käsitööalasest raamatukogust 2023 aastal välja antud raamatust „Seto rahvarõivad¹⁰“. MTÜ Seto Käsitüü Kogo eestvedamisel on ilmunud „Seto rahvarõivad“ on mahukas, seto rõivaid esemepõhiselt tutvustav raamat, mis annab üksikasjaliku ülevaate naiste ja meeste rahvarõivastest ja nende lisanditest. Põhjalikult on käsitletud hamede, pealis- ja üleriiete, põlled, pükste, peakatete, vööde, kinnaste sukkade ja jalatsite arengut. Kõneldakse nende tegumoest, valmistamistehnikatest, kasutatud materjalidest ja kaunistusviisidest. Eraldi on käsitletud lasterõivaid, abiellumis-, leina- ja matuseriitust, rõivaste kajastusi setode suulises pärimuses, aga ka seto rahvarõivaste ainetel valminud tänapäevast moeloomingut. Tekstides on kasutatud ohtralt setokeelseid esemenimetusi ja rahvapäraseid ütlemisi, samuti arhiivimaterjalides leiduvaid pikemaid kombekirjeldusi.

Seto Kongress on Setomaa ja seto rahva esinduskogu. Seto Kongress arutab probleeme ja langetab otsuseid, mis puudutavad Setomaa kultuurilist, majanduslikku ja poliitilist arengut. Seto Kongress toimub korraliselt iga kolme aasta tagant. Seto Kongress valib oma otsuste täideviimiseks ja teiste Setomaa probleemide lahendamiseks 13-liikmelise Vanemate Kogu, mis tegutseb järgmise kongressini. Vanemate Kogu valib enda hulgast peavanema, abivanema ja sekretäri. Vanemate Kogu annab oma tegevusest aru Seto Kongressile. Seto Kongressi eesmärkide ja otsuste täideviimise toetamiseks on loodud ja tegutseb vabatahtlik ühendus Seto Kongressi Tugiühing.

Seto Instituut. Sihtasutus Seto Instituut asutati 15. aprillil 2010. aastal Värskas. Seto instituudi tegevust suunab kuueliikmeline nõukogu – kuhu kuuluvad kaks Setomaa valla esindajat, kelle nimetab Setomaa vallavalitsus, üks kultuuriministeeriumi esindaja, kelle nimetab kultuuriminister ja kolm MTÜ Setomaa Teadusnõukogu esindajat. Instituudi sisulist tegevust juhib üheliikmeline juhatus. Lisaks töötab sihtasutuses projektijuht-asjaajaja ja keele projektide läbiviija. Põhikirjas on sätestatud: „Sihtasutus Seto Instituut on heategevuslik avalikes huvides tegutsev eraõiguslik juriidiline isik, mis on loodud Setomaa ja seto kultuuri alase teadustöö koordineerimiseks, edendamiseks ja populariseerimiseks, Setomaa ja seto kultuuri alase info koondamiseks ning seto keele ja kultuuripärandi säilimisele kaasaaitamiseks.“ Põhilised tegevused on kirjastustegevus (välja on antud nii setokeelset kirjandust, Setomaa-alast teadus- kui ka populaarteaduslikku kirjandust), näituste koostamine, seminaride, konverentside ja erinevate ürituste (noortelaager, filmiõhtud, ekskursioonid) korraldamine, temaatiliste ettekannete pidamine, välitööde läbiviimine, teadustöö koordineerimine ning üliõpilaste ja õpilaste juhendamine/abistamine nende uurimistöodes, osalemine rahvusvahelistes projektides ja seto keelestrateegia elluviimine. Seto Instituut haldab ajalehe “Setomaa” tellimist ja [Petserimaa kalmistuteandmebaasi](#).

Seto keel. Seto keele kõnelejate arvu on raske määrata, kuid ennast on setona määratlenud ca 10 000–12 000 inimest. Nende keeleoskus on väga erinev. Vanuseliselt on igapäevased seto keele kõnelejad valdavalt üle keskea. Viimased seto keele elujõulisuse uuringud näitavad, et seto keel on väljasuremise äärel. Keelt on veel igapäevases suhtluses kuulda, kuid neid lapsi, kes kasutaks oma emakeelt igapäevases suhtluses, praktiliselt enam pole, sest kodus lastega valdavalt seto keeles ei räägita. Setomaa üldhariduskoolides on vaid üksikud tunnid seto keele ja omakultuuriõppust. Sellest

¹⁰ <https://rahvaroivad.ee/uudised/ilmus-suur-seto-rahvaroivaste-raamat>

kindlasti keele säilimiseks ei piisa. Seto keel on üks tuhandetest maailma põliskeeltest, mida ähvardab lähima poole sajandi jooksul väljasuremine.

Viimase kümnekonna aasta jooksul on antud välja hulganisti setokeelset kirjandust, "Seto eripäraste sõnade sõnastik" ja „Seto keele teejuht“ (olemas ka vabalt allalaaditav versioon), koostamisel on suur seto sõnaraamat. 2021. aastal koostas kogukonna soovil Seto Instituut seto keelestrateegia „[Seto keele arenguplaan](#)“, mis annab suunised keele säilimiseks.

6.2.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Seto kultuuri lai tunnus ja kasvav huvi kohaliku kultuuri vastu
2. Elujõuline ja põlvest põlve edasi kanduv pärandkultuur
3. UNESCO vaimse kultuuripärandi nimekirja kantud seto leelo
4. Aktiivsed ja pühendunud kogukondlikud eestvedajad
5. Seto keele arendamist toetav strateegia
6. Seto leelo õpet toetavate õppematerjalide (nt punktnoodi) arendamine ja levitamine

Probleemid

1. Oht pärandkultuuri muutumisele liigselt turismikesks ja eheduse vähenemisele
2. Noorte vähene kaasatus kultuuriellu
3. Kultuurielu esinemiskeskus ja igapäevase kasutuse vähenemine
4. Seto keele kasutuse vähenemine ning vähene kõnelejate arv noorte ja laste seas
5. Seto leelo traditsioonilise laulmisstiili ja laadi hääbumine

6.2.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Seto identiteet on tugev ning kultuur ja keel järgmistele põlvkondadele edasi antud.					
ALAM-EESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2023	2024	2025
Seto kultuur on elujõuline	<ul style="list-style-type: none"> Leelokooride, tantsurühmade ja käsitööseltside arv püsib stabiilsena Igal aastal antakse välja Anne Vabarna ja Hilana Taarka nimelisi omakultuuripreemiaid Setomaa vallas toimuvatel üritustel kantakse rohkem seto rahvarõivaid Ilmub setokeelne ajaleht 12 korda aastas 	<ul style="list-style-type: none"> Leelokooride arv: 7 Tantsurühmade arv: 7 Käsitööseltside arv: 3 Hilana Taarka nimelise omakultuuripreemia said Merle Jääger ning XXVII Seto Kuningriigipäeval Kolossovas esmakordselt ette kantud kahe isamaalise laulu loonud ja esitanud kollektiiv (kollektiivi esindaja Matis Leima). Anne Vabarna nimelise omakultuuripreem 	<ul style="list-style-type: none"> Leelokooride arv: 7 Tantsurühmade arv: 7 Käsitööseltside arv: 3 Hilana Taarka nimelise omakultuuripreemia pälvisid ansambel Trad.Attack! ja kirjanik Kauksi Ülle Anne Vabarna nimelise preemia pälvisid Aare Hörn ja Maria Noormets 168 vastanust kannab 52 (31%) vastanut üritustel rahvarõivaid Ajaleht „Setomaa“ trükiarv 2200. 	<ul style="list-style-type: none"> Leelokooride arv: 7 Tantsurühmade arv: 7 Käsitööseltside arv: 3 Hilana Taarka nimelise omakultuuripreemia pälvisid setokeelne harrastusteater Veerna Vorkats ja "Seto rahvarõivad" loominguine meeskond Anne Vabarna nimelise preemia pälvisid Minna Hainsoo ja Sirje Ots 83 vastanust kannab 30 (36%) 	<ul style="list-style-type: none"> Leelokooride arv: 7 Tantsurühmade arv: 7 Käsitööseltside arv: 3 Hilana Taarka nimelise omakultuuripreemia pälvisid Meelis Krigul portselantahvlite näituse seto lauluemadest "Kumarda Kundsõni" ja setokeelse uusloomingu kirjutise eest Elvi Nassar Anne Vabarna nimelise preemia pälvisid leelokoor Verska Naase ja Janika Oras Üritustel kannab rahvarõivaid 46 (34%) vastanut

	<ul style="list-style-type: none"> • „Setomaa“ ajalehe tellijate arv 	<p>ia said Evelin Leima ning Elvi Nassar ja Helve Mets</p> <ul style="list-style-type: none"> • 145 vastanust kannab 60 vastanut üritustel rahvarõivaid ehk 31,7%. • Ajaleht „Setomaa“ trükiarv 2200. 		<p>vastanut üritustel rahvarõivaid</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ajaleht „Setomaa“ trükiarv 2200. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ajaleht „Setomaa“ trükiarv 2200
Seto keele roll igapäevaelus ja kasutamine valla asutustes on kasvanud	<ul style="list-style-type: none"> • Valla asutustes ja üritustel kasutatakse setokeelseid silte • Koolides ja lasteaedades õpetatakse seto keelt ja pärimuskultuuri • Seto keele rääkijate arv on kasvanud • Seto keeles peetavate avalike sõnavõtte arv on kasvanud 	<ul style="list-style-type: none"> • Loodud setokeelne lasteaiarühm • Reegi majas toimuvad seto keele kursused • 145 vastanust hindab rahulolevalt 68 (47%) vastanut seto keele õpet koolides ja lasteaedades • 145 vastanust 73 (50%) kasutab suhtluses seto keelt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Setokeelne lasteaiarühm tegutseb • Setomaa koolides toimuvad seto kultuuri tunnid • Reegi majas toimuvad seto keele kursused edasijõudnutele • 168 vastanust hindab rahulolevalt 65 (39%) vastanut seto keele õpet koolides ja lasteaedades. Vastanutest 81 (48%) on vastanud ei oska öelda/ei ole teenusega kokku puutunud. • 168 vastanust 95 (57%) kasutab suhtluses seto keelt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Setokeelne lasteaiarühm tegutseb • Setomaa koolides toimuvad seto kultuuri tunnid • Reegi majas toimuvad seto keele kursused edasijõudnutele • 83 vastanust hindab rahulolevalt 40 (48%) vastanut seto keele õpet koolides ja lasteaedades. Vastanutest 34 (41%) on vastanud ei oska öelda/ei 	<ul style="list-style-type: none"> • Setokeelne lasteaiarühm tegutseb • Setomaa koolides toimuvad seto kultuuri tunnid • Reegi majas toimuvad seto keele kursused edasijõudnutele • Rahulolevalt hindab 71 (53%) seto keele õpet koolides ja lasteaedades. • 83 vastajat (61%) kasutab suhtluses seto keelt.

				<p>ole teenusega kokku puutunud.</p> <ul style="list-style-type: none">● 83 vastanust 38 (46%) kasutab suhtluses seto keelt.	
--	--	--	--	--	--

6.2.4 Tegevused

1. Suurendada setokeelsete siltide nähtavust avalikus ruumis (sh sildid, töökeel, keelenädal)
2. Väärtustada ja edendada rahvarõivaste kandmist
3. Kaasata noori pärandkultuuri tegevustesse (leelokoorid, käsitööseltsid, laagrid, tantsuseltsid, üritused)
4. Julgustada ametnikke ja allasutuste juhte kasutama töökeelena seto keelt
5. Propageerida seto keele kasutamist ning korraldada seto keele nädal („Seto kultuuri nädal“)
6. Toetada seto keele ja mitmehäälse laulu õpet (lapsed ja täiskasvanud)
7. Korraldada ja toetada omakultuuri- ja seto keele laagreid
8. Korraldada ja toetada lastele ja noortele suunatud seto identiteeti tugevdavaid üritusi ja väljasõite
9. Toetada ülemsootska tegevuskulude katmist
10. Kaardistada ja väärtustada pärandkultuuri objekte ning kajastada neid Maa-ameti kaardirakenduses

6.3 Õigeusk

6.3.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Setomaa vald on valdavalt õigeusklik. Lähimad luteri kirikud asuvad Rāpinas, Põlvas, Võrus ja Vastseliinas. Setomaa vallas Selise külas asub baptistikogudus. Õigeusk on seto kultuuri lahutamatu osa ja oluline kultuuritraditsioonide säilitaja. Hinnanguliselt on Setomaa viies koguduses umbes 3000–4000 liiget (pooled neist elavad kohapeal, pooled mujal). Kirikukoor on olemas igas koguduses. Kirikute säilitamine on vajalik hoolimata sellest, kui rahvast jääb kohapeal vähemaks, kuna kogudused ei koosne ainult kohalikest elanikest, vaid kodukiriku teenistusele sõidetakse kohale üle Eesti.

Vallas on viis õigeusu kirikut: Värskas, Obinitsas, Saatses, Miikses ja Luhamaal. Värskas toimuvad teenistused pühapäeviti, kirikupühadel ning tsässonapühade hommikul (hiljem läheb preester tsässona juurde teenistust pidama). Saatses ja Obinitsas toimuvad teenistused paar korda kuus, Luhamaal ja Miikses kord kuus. Lisaks teenistustele toimuvad kirikutes erinevad talitused (ristimised, laulatused, matused, pihtimine, hingepalved, kodude ja autode õnnistamised jne).

Setomaal asuvad kirikud

- Värskas püha Georgiose (Jüri) kirik ja kogudus. Tähtsaim püha on jüripäev, 6. mail
- Obinitsa Issanda Muutmise kirik ja kogudus. Tähtsaim püha on paasapäev, 19. augustil
- Miiakse Ristija Johannese kirik ja kogudus. Tähtsaim püha on vana jaanipäev, 7. juulil
- Luhamaa Pühavaimu kirik ja kogudus. Tähtsaim püha on suviste 2. püha, esmaspäev, Püha Vaimu päev
- Saatse Püha Paraskeva kirik ja kogudus. Suurkannataja Paraskeva mälestuseks on Saatses kaks kirikupüha: nimepäev rämmanipäev (10. november) ja päänitsapäev (iljapäevale (2.august) eelnev reede)

Eelmisel sajandil oli Setomaal peaaegu igas suuremas külas oma tsässon – külakabel. Tsässonat hooldab külarahvas ühiselt. Igal tsässonal nagu ka kirikul on oma pühak. Setomaa vallas on 25 tsässonat: Säpinas, Treskis, Podmotsas, Laossinas, Mikitamäel (2), Väike-Rösnas, Võmmorskis (2),

Küllätüväs, Meldovas, Sergas, Tobrovas, Uusvadas, Ulaskovas, Pelsis, Rokinas, Obinitsas, Kuigõl, Härmäl, Võõpsus, Usinitsas, Rõsnas, Rääsolaanes ja Lüübnitsas.

Setomaa vallas on kokku 8 kalmistut – Värskas, Saatses, Laossinas, Podmotsas, Obinitsas, Miikses, Beresjes ja Luhamaal. Tugevate traditsioonide tõttu soovivad seto juurtega inimesed oma viimase puhkepaiga saada just kodukalmistul omaste juures, mistõttu maetakse Setomaa kalmistutele ka kaugemalt pärit inimesi.

6.3.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Elav õigeusu kombestiku ja kirikuelu kasutus
2. Aktiivsed kogudused ja regulaarsed jumalateenistused
3. Tsässonad külades
4. Kirikupühade tähistamise tava
5. Heakorrastatud kalmistud

Probleemid

1. Kirikud, tsässonad ja kalmistuaiad vajavad pidevat investeringut, kuid rahastamine on piiratud
2. Õigeusu traditsioonide tundmine seto kultuuriruumis on vähenemas
3. Ühistransport ei arvesta kirikuteenistuste aegadega
4. Setomaa kalmistutell on hooldamata haudu

6.3.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa õigeusu traditsioon on elujõuline, järgmistele põlvkondadele edasi antud ja külastajatele nähtav.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2023	2024	2025
Setomaa vallas on 5 tegutsevat kogudust Valla eelarvest toetatakse kirikute ja koguduste tegevust Kirikud on suvekuudel kindlatel kellaaegadel avatud Setomaa pühakohad on tähistatud ja korrastatud Kirikupühadel ja muudel tähtpäevadel kirikute ja tsässonate küllastatavus kasvab	<ul style="list-style-type: none"> • Toetust saanud koguduste arv • Korrastatud pühakohtade arv • Kirikute ja tsässonate küllastatavuse arv (rahuloluküsitluse alusel) 	<ul style="list-style-type: none"> • Tegutseb 5 kogudust (Värskas, Obinitsas, Saatses, Miikses ja Luhamaal) • Setomaa valla eelarvest toetatakse kirikute ja koguduste tegevust (toetatud on Obinitsa koguduse maja korrastamist ja Obinitsa kalmistu tualettide ehitamist ning Luhamaa kiriku rõdu remonttöid) • Toetatud on Ulaskova tsässona renoveerimist ja Palandõ tsässona remonttöid 	<ul style="list-style-type: none"> • Tegutseb 5 kogudust (Värskas, Obinitsas, Saatses, Miikses ja Luhamaal) • 168 vastanust küllastab kirikuid või tsässonaid 120 (71%) elanikku 	<ul style="list-style-type: none"> • Tegutseb 5 kogudust (Värskas, Obinitsas, Saatses, Miikses ja Luhamaal) • 83 vastanust küllastab kirikuid või tsässonaid 56 (67%) elanikku 	<ul style="list-style-type: none"> • Tegutseb 5 kogudust (Värskas, Obinitsas, Saatses, Miikses ja Luhamaal) • Kirikuid või tsässonaid küllastab 87 (64%) elanikku

		<ul style="list-style-type: none">• 145 vastanust külastab kirikuid või tsässonaid 100 (69%)elanikku Tegutseb 5 kogudust (Värskas, Obinitsas, Saatses, Miikses ja Luhamaal)			
--	--	---	--	--	--

6.3.4 Tegevused

1. Toetada kirikute renoveerimist
2. Toetada tsässonate renoveerimist ja taastamist
3. Tähistada tsässonad ja varustada need infotahvlitega
4. Leida võimalused kirikute avamiseks suveperioodil kindlatel kellaaegadel või tellimuste alusel
5. Leida transpordivõimalused küladest jumalateenistustele jõudmiseks
6. Kajastada kalmistupühade ja -teenistuste teavet valla infokanalites
7. Uuendada kalmistute andmebaasi (HAUDI)
8. Korrastada koguduste arhiive

6.4 Sport

6.4.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Vallas on spordiga tegelemine pikkade traditsioonidega ja väärtustatud. Eriti just Värskas piirkond paistab silma aktiivse spordi eluga. Populaarseimateks spordialadeks on orienteerumine, võrkpall, ekstreemsport, jalgpall, korvpall ja suusatamine. Vallavalitsuses on tööl **sporditöötaja**.

Setomaa vallas toimub hulgaliselt **spordisündmusi** ja -võistlusi. Traditsioonilised neist on rahvusvaheline orienteerumisvõistlus Peko Kevad, orienteerumiseljapäevakud, jüriööjooks (Värskas ja Mikitamäel), ümber Örsava järve jooks, võrkpalli sügisturniir, Setomaa lahtised meistrivõistlused ujumises, suusapäevakud, Setomaa valla kergejõustikuõhtu, korvpalliturniir, ekstreemspordi sündmus Värskas, Setomaa külade mängud ja aastalõpu matk, piirijooks Luhamaal. Spordisündmuste ja võistluste jaoks saab toetust taotleda igal aastal valla spordisündmuste eelarvest. Toetuse eraldamise eesmärgiks on suurendada elanike aktiivsust spordiga tegelemisel. Taotlused vaatab läbi valla kultuuri- ja spordikomisjon ja teeb vallavalitsusele ettepaneku taotluste rahastamiseks.

Tabel 9. Setomaa valla spordirajatised.

Spordirajatis	Asukoht
Staadion	Üks täismõõtmelises tartaankattega staadion Värskas, üks 250m jooksurajaga tartaankattega staadion Meremäel, üks 330m jooksurajaga killustikkattega staadion Mikitamäel
Spordiväljak	Obinitsas, Mikitamäel
Sisevõimla	Setomaa Gümnaasiumis, Meremäe koolis ja Obinitsa Külakeskuses
Siseujula	Värskas Veekeskuses
Jõusaal	Obinitsas, Meremäel ja Värskas
Välijõusaal	Värskas ja Meremäe staadionite juures ning Obinitsa Külakeskuse juures
Mänguväljak	Värskas keskus ja staadioni juures, Kuurortravikeskuse rannas, Mikitamäel, Obinitsas ja Väike-Rõsnas; lisaks on mänguväljakud valla lasteaedade juures

Skatepark	Värskas ja Meremäel
Suusarajad	Värskas staadioni juures (valgustatud rajad), Verhulitsas
Discgolfi rajad	Piusa Ürgoru Puhkekeskuses, Värskas Sanatooriumi rannas, Värskas tervisespordikeskuses
Parkuuripark / Kangide park	Värskas tervisespordikeskuse juures
Madalseiklusrada	Mikitamäe kooli juures, Värskas Gümnaasiumi juures

Tabel 10. Spordiringid lastele ja noortele.

Treening	Asukoht	Sihtgrupp
Võrkpall	Setomaa Gümnaasiumi Värskas õppekoha võimlas	6.–12. klass
Jalgpall	Mikitamäel	Lasteaed ja põhikool
Korvpall	Setomaa Koolide Värskas õppekoha võimlas	Lasteaed ja põhikool
Parkour	Setomaa Koolide Värskas õppekoha võimlas, Meremäe õppekohas	Põhikool
Orienteerumine	Setomaa Koolide Värskas õppekohas	8–26 aastased
Spordiring	Setomaa Koolide Mikitamäe õppekohas, Meremäe õppekohas	Kõik õpilased
Showtants	Värskas	1.–6. klass
Ujumine	Värskas Veekeskus	Kõik õpilased
Jõusaali treening	Värskas Veekeskus	Kõik õpilased

Tabel 11. Spordiringid täiskasvanutele.

Treening	Asukoht
Võrkpall	Setomaa Koolide Värskas õppekoha võimlas, Obinitsa Külakeskuses
Jõusaali treeningud	Värskas Veekeskus

Vallas on registreeritud kolm **spordiklubi** ja viis **spordiseltsi**: aktiivse tegevusega Värskas Orienteerumisklubi Peko, laskmistreeningutega tegelev Piirivalve Spordi Keskkubi, ekstreemsporti edendav MTÜ Vabadussport, piirkonna spordivaldkonda edendavad MTÜ Värskas jooksjad ja MTÜ Värskas Spordiklubi, Värskas tegutseb aktiivselt MTÜ Korvpalliklubi Valgamaa ja tehnikaspordiklubi Metsaluik Racing Team MTÜ.

6.4.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Head looduslikud tingimused sportimiseks (järv, reljeefne maastik, metsad, orud)
2. Tugeval tasemel arendatud spordialad
3. Heas seisukorras spordirajatised
4. Spordi populaarsus vallas

Probleemid

1. Spordirajatiste kasutamiseks on keeruline inimesi motiveerida
2. Harrastajate vähesus ei võimalda mitmete spordiringide jätkusuutlikku toimimist
3. Spordirajatisi on vallas ebapiisavalt
4. Vallaelanike terviseteadlikkus on madal sh toitumis- ja liikumisharjumused
5. Puudus on kvalifitseeritud treeneritest

6.4.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Valla elanikkond on sportlike eluviisidega ning kõigil elanikel on võimalus tegeleda ea- ja võimetekohase liikumisharrastusega.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2023	2024	2025
Sporditegevuse organiseeritud läbiviimine Sporditöö toetub eestvedajate võrgustikule ja on hästi juhitud	<ul style="list-style-type: none"> Spordiringide juhendajate arv Vallas harrastatavate alade arv Rahvaspordiüritused (sarjad) 	<ul style="list-style-type: none"> 10 spordiringi koos juhendajatega lastele, noortele ja täiskasvanutel 	<ul style="list-style-type: none"> 10 spordiringide juhendajat Aktiivselt harrastatavaid spordialasid 5 Setomaa suusasari, orienteerumispäevakud, ümber Värskja järve kõnd/jooks, ujumissari 	<ul style="list-style-type: none"> 10 spordiringide juhendajat Aktiivselt harrastatavaid spordialasid 5 Setomaa suusasari, orienteerumispäevakud, ümber Värskja järve kõnd/jooks, ujumissari 	<ul style="list-style-type: none"> 10 spordiringide juhendajat Aktiivselt harrastatavaid spordialasid 5 Setomaa suusasari, orienteerumispäevakud, ümber Värskja järve kõnd/jooks, ujumissari
Vallas korraldatakse rahvusvahelisi ja üle-eestilisi võistlusi.	<ul style="list-style-type: none"> Rahvusvaheliste võistluste ja nendel osalejate arv Spordiüritusel osalejate arv Rahuloluküsitluse põhjal elanike rahulolu vallas toimuvate spordiürituste 	<ul style="list-style-type: none"> Peko Kevad 	<ul style="list-style-type: none"> Peko Kevad Eesti-Läti koostööprojekti „Sports for All“ (periood 2023.aasta sügisest kuni 2025.aasta suveni) viiakse läbi 13 erinevat 	<ul style="list-style-type: none"> Peko Kevad Eesti-Läti koostööprojekti „Sports for All“ (periood 2023.aasta sügisest kuni 2025.aasta suveni) viidi läbi 13 erinevat spordiüritust, milles osalesid 	<ul style="list-style-type: none"> Peko Kevad Eesti-Läti koostööprojekti „Sports for All“ (periood 2023.aasta sügisest kuni 2025.aasta suveni) viidi läbi 13 erinevat spordiüritust, milles osalesid spordihuvilised

	<p>piisavusega (baastase 2022: teenust kasutavate elanike osas 74%)</p>		<p>spordiüritust, milles osalevad spordihuvilised Setomaalt, Räpinast ja Lätist Aluksnest. 2023 aastal toimus (18.11.2023) üks orienteerumisüritus Aluksnes. Osalejaid 16 Setomaalt</p> <ul style="list-style-type: none"> 168 vastanust hindab piisavaks vallas toimuvate spordiürituste mahtu 97 (58%) ja ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud 52 (31%) vastanut. Teenust kasutatavatest elanikest (116-st) hindab rahulolevalt 84% vastanutest. 	<p>spordihuvilised Setomaalt, Räpinast ja Lätist Aluksnest.</p> <ul style="list-style-type: none"> 83 vastanust hindab piisavaks vallas toimuvate spordiürituste mahtu 43 (52%) ja ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud 31 (41%) vastanut. Teenust kasutatavatest elanikest (52-st) hindab rahulolevalt 63% vastanutest. 	<p>Setomaalt, Räpinast ja Lätist Aluksnest.</p> <ul style="list-style-type: none"> Piisavaks hindab vallas toimuvate spordiürituste mahtu 68 (50%) ja hinnangut ei oska anda 38 (28%)
<p>Vallas toimuvate spordiürituste info on kättesaadav</p>	<ul style="list-style-type: none"> Rahuloluküsitluse põhjal elanike tagasiside spordiürituste info 	<ul style="list-style-type: none"> 145 vastanust hindab rahulolevalt 97 (67%) vastanut 	<ul style="list-style-type: none"> 168 vastanust hindab rahulolevalt 104 (62%) vastanut 	<ul style="list-style-type: none"> 83 vastanust hindab rahulolevalt 42 (51%) vastanut 	<ul style="list-style-type: none"> Rahulolevalt hindab 77 (57%) vastanut spordiürituste info kättesaadavust

	kättesaadavuse kohta	spordiürituste info kättesaadavust	spordiürituste info kättesaadavust	spordiürituste info kättesaadavust	
Spordirajatised on heas korras ja hästi varustatud.	<ul style="list-style-type: none"> • Heas korras spordirajatiste ning nende kasutajate arv • Spordivahendid on kaasaegsed • Rahuloluküsitluse põhjal elanike rahulolu spordirajatiste olukorraga 	<ul style="list-style-type: none"> • 145 vastanust hindab rahulolevalt 84 (58%) vastanut avalike spordirajatiste olukorda. 	<ul style="list-style-type: none"> • Spordirajatisi 11 • Värska tervisespordirada u 17000 kasutajat aastas (ainuke möödeta objekt) • Soetatud rajahoolduseks tagaveetava rajamasina/ lume kinnitampija ja tenthalli elektripaigaldis. • 168 vastanust hindab 95 (57%) vastanut rahulolevaks avalike spordirajatiste olukorda. 	<ul style="list-style-type: none"> • Spordirajatisi 11 • 83 vastanust hindab 39 (47%) vastanut rahulolevaks avalike spordirajatiste olukorda. 	<ul style="list-style-type: none"> • Spordirajatisi 11 • Avalike spordirajatiste olukorda hindab rahulolevaks 75 (56%) vastanutest.

6.4.4 Tegevused

1. Aidata kaasa spordiklubide loomisele
2. Soodustada rahvusvahelist koostööd
3. Luua üle-Setomaa võistkonnad erinevates vanusegruppides ja spordialadel
4. Korraldada traditsioonilisi spordisündmusi, vallasiseseid spordivõistlusi ja tervisepäevi ning toetada vallas toimuvaid rahvusvahelisi võistlusi
5. Arendada Värskas spordi- ja tervisekeskus aastaringseks liikumis- ja spordikeskuseks koos vajaliku taristu, tehnika ja avaliku tualetiga.
6. Täiustada valla spordirajatisi, soetada uut spordivarustust ja -tehnikat ning tagada kvalifitseeritud treenerite tasustamine koostöös riikliku kaasfinantseerimissüsteemiga
7. Käivitada noorte spordikool
8. Korrastada olemasolevaid ning rajada vajadusel uusi sportimisvõimalusi (suusarajad, jõulinnakud, võrkpalli-, padeli- ja rannavõrkpalliplatsid jne)
9. Luua ja hooldada tervise- ja suusaradu valla eri piirkondades
10. Reklaamida Setomaa terviseradu
11. Soetada treeningvahendeid väli- ja sisejõusaalidesse
12. Algatada uusi ja atraktiivseid spordisündmusi, mis tooksid valda nii harrastus- kui ka saavutussportlasi
13. Arendada motivatsioonisüsteeme Setomaa terviseradade kasutamise soodustamiseks

6.5 Vaba aeg

6.5.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Vallas tegutseb erinevaid spordi-, taidlus- ja huvialaringe ning toimub aktiivne seltsitegevus, mis annab elanikele võimaluse oma vaba aja sisustamiseks. Valda on rajatud mitmeid vaba aja veetmise paiku, mänguväljakuid ja puhkekohti, kuid probleemiks on kohtade vähene kasutamine. Setomaa valla territooriumil ei ole digitaliseeritud kino, filme näidatakse Värskas Kultuurimajas, Värskas Külustuskeskus Reegi majas ja mujal. Puudus on õhtusel ajal sotsiaalse suhtlemise kohtadest (kohvikud, seltsimajad jne). Värskas Kuuroratravikeskuses toimuvad teisipäeviti ja reedeti peoõhtud, mis on avatud ka vallaelanikele.

Setomaa valla inimestel on võimalus aega veeta ka looduses. Enamus RMK matkaradadest ja puhkekohtadest asub Värskas kandis: Laskevälja rattarada (43 km), Lõunalaagri matkarada (1,8 km), Luige metsamaja, Värskas metsamajad, Lõunalaagri, Poogandi ja Värskas lõkkekohad. Obinitsa lähedal asub Piusa jõe ürgoru matkarada (15 km) ja Mikitamäe kandis Mäe loodusmaja. Setomaa valla hooldada on Örsava matkarada (5 km), Põhjalaagri matkarada (5km), Pikalombi matkarada (4 km või 9 km), Värskas tervisespordirada, Meremäe matkarada (1 km) ja Saatse Muuseumi matkarada (1,5 km). Looduse ilu saab vaadelda Lüübnitsa ja Meremäe vaatetornides.

6.5.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Mitmekesised vaba aja veetmise võimalused ringitegevustes
2. Erinevad kultuurisündmused eri sihtrühmadele
3. Matkarajad ja puhkealad looduslähedaseks ajaveetmiseks
4. Aktiivne kogukonnaelu kirikupühadel ja külapäevadel
5. Värskas Kuuroratravikeskuse veekeskus pakub lisavõimalusi puhkuseks

Probleemid

1. Vaba aega veedetakse internetis ja sotsiaalmeedias
2. Noorte ja täiskasvanute kaasamine vaba aja tegevuste loomisse ja kasutamisse on keeruline
3. Teater ja kino asuvad piirkonnast kaugel
4. Sotsiaalse suhtlemise kohti (nt kohvikuid ja restorane) on vähe (küllastajaid)

6.5.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK

Setomaa vallas on mitmekesised vaba aja veetmise võimalused, mis vastavad võimalikult paljude huvigruppide ootustele

ALAMEESMÄRGI D	MÕÕDIKUD	2022	2023	2024	2025
Kogukondade kokusaamiskohtade arendamine	<ul style="list-style-type: none"> Aktiivses kasutuses olevate kokukäimis kohtade arv on kasvanud 	<ul style="list-style-type: none"> Luhamaa külamaja valmimine 	<ul style="list-style-type: none"> Mikitamäe külakogukond on muutunud aktiivseks, käiakse koos (Mikitamäe teeninduspunktis ja Mikitamäe külaplatsil) Saatse külakeskuse saali sisustamine ja tegevuste mitmekesistamine Uuena arendatakse Uusvada Kultuuriküla, uusvada Külamaja avamine 18.mai 2024 	<ul style="list-style-type: none"> Aktiivne seltsitegevus Mikitamäel, Obinitsas ja Meremäel. 	<ul style="list-style-type: none"> Aktiivne seltsitegevus Mikitamäel, Obinitsas ja Meremäel.
Mitmekülgsed võimalused looduses ja värskes õhus liikumiseks	<ul style="list-style-type: none"> Matka- ja loodusõpperadade arv on kasvanud Olemasolevad rajad on 	<ul style="list-style-type: none"> Terviseradade ja spordiväljakute arendamiseks ja spordiinventari soetamiseks investeeringute 	<ul style="list-style-type: none"> Soetatud rajahoolduseks tagaveetava rajamasina/ lume kinnitampija ja tenthalli elektripaigaldis. 	<ul style="list-style-type: none"> Metsamatkarajale on paigaldatud katusega piknikupink. Ujumiskohad on varustatud veeohutusstendidega. 	<ul style="list-style-type: none"> Metsamatkaradade trassile lisati 5 pinki ja lisati audiokiidiga QR koodid

	heas seisukorras ja igal aastal on valla eelarves vahendid olemasolevate radade korrastamiseks	kavas planeeritud 6000 eurot	<ul style="list-style-type: none">• Värskas avatud uus Põhjalaagri matkarada, pikkusega ca 5 km		<ul style="list-style-type: none">• Ujumiskohad on varustatud veeohutusstendidega.
--	--	------------------------------	---	--	--

6.5.4 Tegevused

1. Korrastada ja tähistada olemasolevaid matkaradu
2. Rajada uusi matkaradu
3. Arendada vallaruumi noorte vaba aja veetmise võimaluste loomiseks (istumiskohad, nutikad ruumilahendused)
4. Rajada kogukonnakeskustesse atraktiivseid haljasalaid, pakkudes tegevusi igas vanuses kasutajatele (mänguväljakud, väljõusaalid)
5. Toetada kogukonna kooskäimiskohtade arengut (külamajad, külaplatsid, seltsimajad, õhtuti avatud kohvikud ja restoranid)
6. Arendada ja hooldada ranna- ja puhkealaid
7. Taastada Lüübnitsa vaatetorn
8. Rajada Lõunalaagri vaatetorn

7. Sotsiaalvaldkond

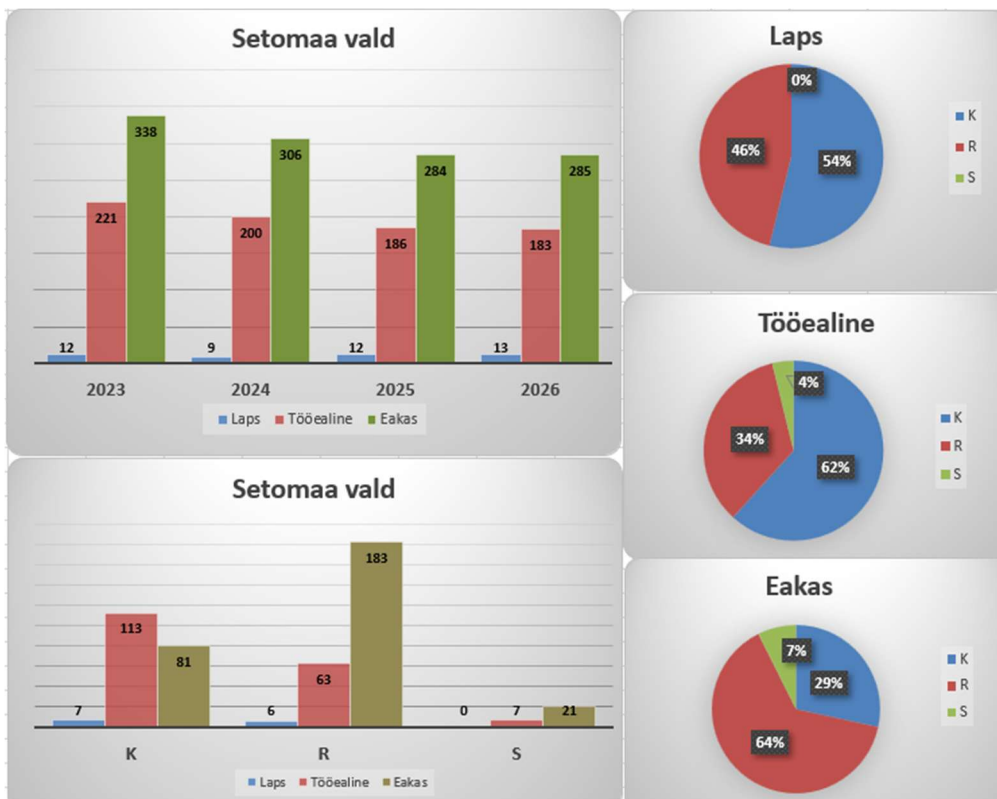
7.1 Sotsiaalhoolekanne

7.1.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Setomaa valla elanikkonnast on märkimisväärselt suur osakaal eakatel ja puuetega inimestel, mistõttu on valla poolt korraldataval sotsiaalhoolekandel väga oluline roll valla elanike elamisväärsel elukeskkonna kujundamisel.

Vallas on 01.01.2026 a seisuga kokku 794 pensionäri (neist 83 on alla 64,9 aasta vanad ning 110 on töötavaid pensionäre), kellest 54% on naised ja 46% mehed. Keskmine pension Setomaa valla vanaduspensionäridel 2025. aasta 1. aprilli seisuga 779 eurot (Võru maakonna keskmine 827 eurot ja Eesti keskmine 853 eurot) ja keskmine vanaduspensionäri saajate vanus on 75 aastat. (Sotsiaalkindlustusamet, 2025). Sotsiaalkindlustusameti (2025) andmetel on 2024. aasta oktoobrikuu seisuga Setomaa vallas olnud 296 üksi elavat pensionäri. Puuetega inimesi on vallas 01.01.2025 seisuga 507, neist lapsi (0-17a) on 10, kellel on hinnatud keskmine või raske puue, tööealisi (18-63,5) on 197, kellest 71 on hinnatud raske ja 9 sügav puue ja eakaid (63,5+) on 300, kellest 202 on raske puue ja 30 inimesel hinnatud sügav puue (Sotsiaalkindlustusamet, 2025).

Joonis 12. Puuetega inimeste arv Setomaa vallas 2023-2026. aastal. (Sotsiaalkindlustusamet, 2026)

Setomaa vallas on olemas sotsiaaltöötajate võrgustik: sotsiaalosakonna juhataja, kaks sotsiaaltööspetsialisti valla teeninduspunktides (Mikitamäel, Meremäel ja Värskas) ning neli avahoodustöötajat – kolm täiskohaga avahoodustöötajat ja üks 0,5 kohaga avahoodustöötaja. Avahoodustöötajad jagunevad piirkondlikult järgmiselt: 2 inimest Meremäel, 1 inimene Mikitamäel ja 1 inimene Värskas. Lisaks töötab vallas lastekaitsespetsialist ning üks sotsiaalpedagoog kõigi valla haridusasutuste peale kokku ning ka noorte heaolu spetsialist. Sotsiaalosakonnal on sõiduvahendid sotsiaalteenuste osutamiseks: Värskas 1 tavaline sõiduauto, Mikitamäel 2 tavalist sõiduauto, Meremäel 2 tavalist sõiduauto.

Sotsiaalteenused

Sotsiaalteenuste ja -toetuste andmist korraldatakse Setomaa Vallavolikogu 27.12.2017 määruse nr 9 “Sotsiaalhoolekandeline abi andmise kord” alusel. Teenuste korraldamise eest vastutab Setomaa Vallavalitsus.

Tabel 12. Setomaa vallas korraldatavad sotsiaalteenused.

Vallavalitsuse teenused	Sisseostetud teenused
Koduteenus	Tugiisiku teenus täiskasvanule ja lastele
Väljaspool kodu osutatav üldhooldusteenus	Isikliku abistaja teenus
Tugiisiku teenus lastele ja täiskasvanutele	Turvakodu teenus
Täisealisele hoolduse seadmine	Varjupaiga teenus
Eluruumi tagamine	Sotsiaaltransporditeenus
Täiendavad vajaduspõhised teenused	Võlanõustamise teenus
Saatja teenus koos transpordiga	Lapsehoiu teenus
Pesu pesemine ja kuivatamine	Asendushooldusteenus
Vaimse tervise teenus	Järelhooldusteenus
	Sotsiaalteenused raske ja sügava puudega lastele
	Vajaduspõhised sotsiaalteenused

Koduteenus on 2025. aasta detsembri seisuga seatud 34 (2024: 30) isikule.

Väljaspool kodu osutatava üldhooldusteenuse kliente oli 2025. aasta lõpu seisuga Setomaa vallas 51, üheksa erineva teenuseosutaja juures.

Täisealise isiku hooldus on 2025. aasta lõpu seisuga seatud 14 inimesele.

Varjupaigategenuse osutamisel on vallal järgnevad kokkulepped: suuline koostöökokkulepe Nõõrimaa Tugikoduga ning suuline koostöökokkulepe Võrumaa Naiste Tugikeskusega. Varjupaiga teenust 2025 aastal kasutati 1 täisealise isiku poolt lühiajaliselt.

Turvakoduteenus osas on vallal koostöökokkulepe Tartu Laste Turvakoduga ja Tilsi Perekoduga. Turvakodu teenust 2025 aastal ei vajatud.

Sotsiaaltransporditeenust osutavad Setomaa valla piirkonnas järgmised ettevõtted ja asutused: Kagu-Ühistranspordikeskus ja Antsu Takso OÜ, AS Lõuna-Eesti Haigla transport.

Saatjaga sõiduteenus, osutavad avahooldustöötajad.

Võlanõustamisteenust osutab FIE Annika Rau. 2025 aastal määrati võlanõustamisteenus 1 isikule.

Tugiisikuteenust osutavad valla töötajad. 2025 aastal sai tugiisikuteenust 4 last.

Lisaks korraldatakse erihoolekandeteenust, eestkostet, psühholoogi teenust, leinanõustamist, sotsiaalnõustamist, vaimse tervise abi jne.

Vallas on kaks hooldekodu, mis pakuvad ööpäevaringset hooldusteenust ehk väljaspool kodu osutatavat üldhooldusteenust (tabel 13).

Tabel 13. Setomaa vallas asuvad hooldekodud (juuni 2025 seisuga).

Asukoht	Kohti/hooldatavaid	Töökohti/töötajaid	Lisainfo
Setomaa Hooldekodu	48/48	20,50	Valla allasutus, ööpäevaringne üldhooldusteenus täisealistele, 1-, 2- ja 3-kohalised toad, saun.
OÜ Värskas Súdamekodu	58/58	28	Eraettevõtte Saatses, pesupesemine, saun, vabaajakeskus, raamatukogu.

Sotsiaaltoetused

Setomaa valla sotsiaaltoetused on üles loetletud Setomaa Vallavolikogu 27.12.2017 määruses nr 9 "Sotsiaalhoolekandeline abi andmise kord" ning need jagunevad sissetulekust sõltuvateks ja sõltumatuteks toetusteks:

Sissetulekust sõltumatud toetused

- 1) sünnitoetus
- 2) esimesse klassi astuja toetus
- 3) jõulupakitoetus
- 4) juubeli- ja sünnipäevatoetus
- 5) matusetootus
- 6) prillitoetus
- 7) hooldajatoetus puudega lapse hooldajale
- 8) hooldajatoetus täisealise isiku hooldajale

Sissetulekust sõltuvad toetused

- 1) ühekordne sotsiaaltoetus
- 2) erakorraline sotsiaaltoetus
- 3) toimetulekutoetus

2025. aastal on toimetulekutoetuseks makstud 93546 eurot, toetust on saanud 46 leibkonda ning taotlusi on kokku esitatud 292.

Tabel 14. Toimetulekutoetustele kulunud summad Setomaa vallas aastate lõikes (eurodes)

Aasta	2021	2022	2023	2024	2025
Toimetulekutoetuse summa eurodes	99 545	150 449	118 185	99 325	93 546

7.1.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Hästi organiseeritud avahooldus ja toimiv sotsiaalosakonna spetsialistide võrgustik
2. Üle valla ühtselt kättesaadavad sotsiaalteenused
3. Kohalike hooldekodude olemasolu, mida majandavad nii vald kui ka eraettevõtjad
4. Piirkonnas tegutseb tööalase rehabilitatsiooni teenust pakkuv asutus (nt Värskä Kuurortravikeskus)

Probleemid

1. Setomaa valla elanikkonnas on suur vanaduspensionäride ja puuetega inimeste osakaal
2. Ebapiisav väiksemate ja toetatud elamispindade valik eakatele, kes vajavad igapäevases toimetulekus tuge
3. Puuetega inimeste elamistingimused vajavad kohandamist vastavalt individuaalsetele vajadustele
4. Sotsiaalosakonna transpordivahendite vananenud seisukord ning sellest tulenevad suurenenud remondi- ja hoolduskulud
5. Piiratud arendavate ja kaasavate tegevuste võimalused puuetega inimestele
6. Sõltuvushäiretega inimestel on vähene motivatsioon ja teadlikkus olemasolevate tugiteenuste kasutamiseks
7. Sõltuvushäiretega inimeste vähene motivatsioon ja teadlikkus olemasolevate tugiteenuste kasutamisel, piirkonnas piiratud võimalused toetamiseks
8. Liikumispuudega inimestel igapäevas mitmele valla teeninduspunktile ja avalikele asutustele on piiratud

7.1.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa valla elanikele on tagatud sotsiaalne kaitse, mis annab kindlustunde tuleviku suhtes ja võimaluse elada inimväärselt kogu elu.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2023	2024	2025
Iga abivajaja on märgatud ning talle pakutakse tema vajadustele vastavat abi.	<ul style="list-style-type: none"> Sotsiaalabi on igas valla piirkonnas kättesaadav 	<ul style="list-style-type: none"> Setomaa valla igas teeninduspunktis töötab sotsiaaltööspsialist ja avaholdustöötaja 	<ul style="list-style-type: none"> Setomaa valla igas teeninduspunktis töötab sotsiaaltööspsialist ja avaholdustöötaja 	<ul style="list-style-type: none"> Setomaa valla igas teeninduspunktis töötab sotsiaaltööspsialist ja avaholdustöötaja 	<ul style="list-style-type: none"> Setomaa valla igas teeninduspunktis töötab sotsiaaltööspsialist ja avaholdustöötaja
Munitsipaaleluruumid on heas korras ja seal on võimalik abivajajatele elamispinda pakkuda	<ul style="list-style-type: none"> Renoveeritud munitsipaaleluruumide arv 	<ul style="list-style-type: none"> Renoveeritud munitsipaaleluruumide 2 	<ul style="list-style-type: none"> Renoveeritud munitsipaaleluruumide 3 Üürikortereid vallas 33 	<ul style="list-style-type: none"> Renoveeritud munitsipaaleluruumide 0 Üürikortereid vallas 31 	<ul style="list-style-type: none"> Renoveeritud munitsipaaleluruumide 1 Üürikortereid vallas 31
Liikumispuudega abivajaja pääseb teenuseni	<ul style="list-style-type: none"> Juurdepääsetavus valla asutustesse on tagatud Tuua välja ka juurdepääsetavate kohtade arv 	<ul style="list-style-type: none"> Munitsipaalruumide üürilepinguid kokku 27 	<ul style="list-style-type: none"> Munitsipaalruumide üürilepinguid kokku 24 Juurdepääsetavus valla asutustesse on tagatud 11 asutuses 	<ul style="list-style-type: none"> Munitsipaalruumide üürilepinguid kokku 24 Juurdepääsetavus valla asutustesse on tagatud 11 asutuses 	<ul style="list-style-type: none"> Munitsipaalruumide üürilepinguid kokku 26 Juurdepääsetavus valla asutustesse on tagatud 11 asutuses

<p>Abivajaja saab tänu heale koduteenusele, hooldaja abile ja kohandatud kodukeskkonnale elada võimalikult kaua kodus.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Klientide rahulolu sotsiaalteenuste stega on tõusnud • Koduteenusel olevate klientide arv • Hooldekodus olevate klientide arv (valla elanikke) 	<ul style="list-style-type: none"> • VESTA projekti raames osutati teenust 3 inimesele ning nõustamist 4 inimesele • Kodud tuleohutuks projekti teel muudeti 11 kodu tuleohutumaks • Kodu kohandamise projektist rahastati 4 kodu kohandamist • 145 vastanust hindab sotsiaalteenuste- ja toetuste info kättesaadavust rahulolevalt 56 (39%) vastanut ning sotsiaalabi kättesaadavust hindab rahulolevalt 46 (32%) vastanut 	<ul style="list-style-type: none"> • Koduteenusel olevate klientide arv 28 • Hooldekodus olevate klientide arv (valla elanikke) 48 • 168 vastanust hindab sotsiaalteenuste- ja toetuste info kättesaadavust rahulolevalt 56 (33%), teenust ei ole kasutanud/ei oska vastata 84 vastanut, seega teenust kasutanud 84-st inimesest on teenusega rahul 67% • 168 vastanust hindab Sotsiaalabi kättesaadavust hindab rahulolevalt 43 (26%), teenust ei ole kasutanud/ei oska vastata 94 vastanut, seega teenust kasutanud 74-st inimesest on teenusega rahul 58% 	<ul style="list-style-type: none"> • Koduteenusel olevate klientide arv 30 • Hooldekodus olevate klientide arv (valla elanikke) 51 • 83 vastanust hindab sotsiaalteenuste- ja toetuste info kättesaadavust rahulolevalt 31 (37%), teenust ei ole kasutanud/ei oska vastata 38 vastanut, seega teenust kasutanud 45-st inimesest on teenusega rahul 69% • 83 vastanust hindab Sotsiaalabi kättesaadavust hindab rahulolevalt 21 (25%), teenust ei ole kasutanud/ei oska vastata 48 vastanut, seega 	<ul style="list-style-type: none"> • Koduteenusel olevate klientide arv 34 • Hooldekodus olevate klientide arv (valla elanikke) 51 • Sotsiaalteenuste- ja toetuste info kättesaadavust hindab rahulolevalt 54 (40%), teenust hinnata ei oska 62 (46%) • Sotsiaalabi kättesaadavust hindab rahulolevalt 49 (36%), teenust ei oska hinnata 67 (50%) vastanutest
--	--	---	--	---	---

				teenust kasutanud 35-st inimesest on teenusega rahul 60%	
Sotsiaalvaldkonna töötajad on kvalifitseeritud (s.h hooldekodu)	<ul style="list-style-type: none"> • Läbitud koolitused 	<ul style="list-style-type: none"> • Sotsiaaltöötajate kaadrivoolavus on 20% • Sotsiaaltöötajatest omab erialast haridust 20% 	<ul style="list-style-type: none"> • 100% valla sotsiaaltöötajatest on erialase haridusega • Esmaabi koolitused töötajatele, Kagu-Eesti sotsiaalvaldkonna arenguprogrammi koolitustel osalemine 	<ul style="list-style-type: none"> • 100% valla sotsiaaltöötajatest on erialase haridusega • Esmaabi koolitused töötajatele, Kagu-Eesti sotsiaalvaldkonna arenguprogrammi koolitustel osalemine 	<ul style="list-style-type: none"> • 100% valla sotsiaaltöötajatest on erialase haridusega • 1 sotsiaaltöötaja omandas sotsiaaltöötaja tase 6 kutse, lastekaitse spetsialist omandas magistrikraadi+uuendas lastekaitsetöötaja kutset

7.1.4 Tegevused

1. Rajada kaldtee ratastooli kasutajatele Mikitamäe teeninduspunkti juurde
2. Uuendada sotsiaalosakonna sõidukeid, eelistades energiasäästlikke, hea läbivusega ja ruumikaid sõiduvahendeid
3. Korraldada puuetega inimeste eluruumide kohandamine vastavalt nende vajadustele ja võimalustele
4. Rajada Setomaa Hooldekodu juurde puhkeala
5. Arendada kohaliku omavalitsuse poolt pakutavaid sotsiaalteenuseid, sh sotsiaaltranspordi-, kodu-, tugiisiku-, üldhooldus- ja isikliku abistaja teenust

7.2 Lastekaitse

7.2.1 Hetkeolukorra kirjeldus

01.01.2025 seisuga elab Setomaa vallas 445 last vanuses 0-19 eluaastat (Statistikaamet, 2025), neist puudega on 10 (0-17a) (Sotsiaalkindlustusamet, 2025). Sündimus on vallas stabiilne, mis toob kaasa vajaduse tagada kasvavale sihtrühmale erinevaid teenuseid ja tugimeetmeid. Kuna valda on lisandunud uusi noori peresid, siis on suurenenud ka lastekaitse töömaht. Kasvanud on lastekaitse valdkonna probleemide keerukus ja suurenenud ennetustöö tegemise vajadus. Erinevate lastekaitse juhtumite ennetamiseks on vaja mitmekesistada pakutavaid teenuseid ja suurendada võrgustiku koostööd (politsei, perearst, teised sotsiaalala töötajad, haridusasutused jt). Aktiivsete menetluste arv 2025 aastal oli 32. Setomaa vallavalitsuses töötab lastekaitsepetsialist.

7.2.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Olemasolev kogemus võrgustikutöö korraldamisel probleemsete noortega
2. Väike elanike arv võimaldab individuaalset lähenemist ning kogukonna varajast märkamist ja teavitamist abivajavatest lastest

Probleemid

1. Piiratud teenuste kättesaadavus erivajadustega laste vanemate toetamiseks
2. Raskustes perede vähene teadlikkus oma probleemidest ning madal motivatsioon tugiprogrammides osalemiseks
3. Süsteemse ennetustegevuse puudumine väikelastega perede toetamisel ja vanemlike oskuste arendamiseks

7.2.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa vald toetab positiivset vanemlust ja pakub vajalikku tuge laste kasvatamisel ja vanemaks olemisel, et parandada laste elukvaliteeti ja tulevikuväljavaateid.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2023	2024	2025
Vallas on olemas toimivad ja aktiivselt kasutatavad tugiteenused peredele.	<ul style="list-style-type: none"> Lapsevanemad on teadlikud ja informeeritud tugiteenuste kasutamise võimalustest 	<ul style="list-style-type: none"> 2021. aastal vähenes tugiteenuste kasutamine: tugiteenuseid vajas 4 last, 1 lastega pere ja 1 täiskasvanud isik 	<ul style="list-style-type: none"> Lapsehoiuteenust on saanud 1 laps (raske ja sügava puudega lastele mõeldud lapsehoiuteenus riigi rahastusel). Tugiisikuteenust sai 4 last (3 lasteaia last ja 1 koolilaps). Regulaarset psühholoogilist nõustamist 30 last. Sotsiaalnõustamist sai 40 lastega perekonda. 	<ul style="list-style-type: none"> Lapsehoiuteenust on saanud 1 laps (raske ja sügava puudega lastele mõeldud lapsehoiuteenus riigi rahastusel). Tugiisikuteenust sai 4 last (3 lasteaia last ja 1 koolilaps). Regulaarset psühholoogilist nõustamist 30 last. Sotsiaalnõustamist sai 40 lastega perekonda. 	<ul style="list-style-type: none"> Lapsehoiuteenust on saanud 1 laps (raske ja sügava puudega lastele mõeldud lapsehoiuteenus riigi rahastusel). Tugiisikuteenust sai 4 last lasteaia Regulaarset psühholoogilist nõustamist 25 last. Sotsiaalnõustamist sai 42 lastega perekonda.
Vald pakub lapsevanematele vanemlusprogrammi "Imelised aastad", et aidata kaasa laste ja	<ul style="list-style-type: none"> Tõendus põhiseid ennetusprogramme kasutatakse regulaarselt igas valla piirkonnas 	<ul style="list-style-type: none"> 0 	<ul style="list-style-type: none"> Tõendus põhine vanemlusprogrammi pakkumist ei toimunud küll aga saadi pakkumine ja 	<ul style="list-style-type: none"> Tõendus põhine vanemlusprogrammi pakkumist ei toimunud küll aga saadi pakkumine ja 	<ul style="list-style-type: none"> Maakonnapõhiste peresade arendamisprotsessid es osalemine

vanemate vaheliste suhete parandamisele ning noorukite käitumisprobleemide vähendamisele			rahastus 2024. aastaks	rahastus 2024. aastaks	
--	--	--	------------------------	------------------------	--

7.2.4 Tegevused

1. Rakendada vallas lapsevanematele suunatud tõenduspõhiseid tugiprogramme
2. Korraldada sihtrühmale vajalike eesmärgipäraste teenuste pakkumist (nt pereteraapia, perenõustamine, perelepitus, psühholoogiline nõustamine, tugigruppide loomine)
3. Viia läbi vanemlust toetavaid koolitusi (sh Perepesa arendamine piirkonda)
4. Pakkuda tugiisiku teenust nii haridusasutustes kui ka kodus keskkonnas
5. Osaleda Perepesa ruumide rajamises ja arendamises

7.3 Tervishoid

7.3.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Esmatasandi tervishoiuteenus ehk perearsti ja pereõe vastuvõttud toimuvad Mikitamäel ja Värskas. Perearsti vastuvõttudel on võimalik teha lihtsamaid analüüse. Perearsti ruumid on enamasti keskmises kuni heas seisukorras, Mikitamäel puudub liikumiskustega inimestel juurdepääs perearsti vastuvõtule. Apteek asub Värskas, see on avatud kolmel päeval nädalas. Hambaarstiteenust osutab Värskas alates 2019 aastast ettevõtte Odentalia OÜ.

Värskas tegutseb Kagu-Eesti ainuke kuurortravikeskus, kus osutatakse sotsiaalse ja tööalase rehabilitatsiooniteenust. Kuurortravikeskuse juurde kuulub veekeskus koos jõusaaliga, milles pakutavad teenused võimaldavad piirkonna elanikel siduda vaba aja veetmist terviseedendusega.

Setomaa vallas edendatakse tervislikke eluviise ja spordielu – investeeritud on terviseradadesse ja sportimisvõimalustesse õues. Täpsemalt saab spordirajatiste kohta lugeda spordivaldkonna peatükist.

Terviseedenduse seisukohast on oluline, et piirkondades toimivaid häid praktikaid rakendataks ka ülejäänud kohtades, kus on spordi- ja liikumisrajatise vähem.

7.3.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Perearsti ja pereõe teenuste olemasolu Värskas ja Mikitamäel
2. Piirkondlike teenuseosutajate poolt pakutavad mitmekesised tervist edendavaid lisavõimalused
3. Vallas tegutsevad aktiivsed tervisespordi eestvedajad ja kogukonna kaasajad

Probleemid

1. Tervishoiuteenuste ebaühtlane kättesaadavus valla eri piirkondades (nt apteek asub ainult Värskas, perearsti teenus on kättesaadav vaid Mikitamäel ja Värskas)
2. Mikitamäe perearstikabinet ei ole ligipääsetav liikumiskustega inimestele
3. Värska perearsti nimistu patsientide arvu vähenemine, mis võib mõjutada teenuse jätkusuutlikkust ja kvaliteeti

7.3.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa valla elanikud on tervislike eluviisidega ning nende hea tervis kestab kõrge elueani.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2023	2024	2025
Esmatasandi arstiabi on kõigis valla piirkondades kättesaadav	<ul style="list-style-type: none"> Elanike rahulolu esmatasandi arstiabiga 	<ul style="list-style-type: none"> 145 vastanust hindab tervishoiuteenuste kättesaadavust rahulolevalt 66 vastanut 	<ul style="list-style-type: none"> 168 vastanust hindab tervishoiuteenuste kättesaadavust rahulolevalt 59 (35%), teenust ei ole kasutanud/ei oska vastata 43 vastanut, seega teenust kasutanud 125-st inimesest on teenusega rahul 47% 	<ul style="list-style-type: none"> 83 vastanust hindab tervishoiuteenuste kättesaadavust rahulolevalt 22 (27%), teenust ei ole kasutanud/ei oska vastata 32 vastanut, seega teenust kasutanud 51-st inimesest on teenusega rahul 43% 	<ul style="list-style-type: none"> Tervishoiuteenuste kättesaadavust rahulolevalt 51 (38%), teenust ei oska hinnata 38 (28%) vastanuist
Vallaelanikud on hea tervisega	<ul style="list-style-type: none"> Hinnang enda tervisele 	<ul style="list-style-type: none"> 145 vastanust hindab enda tervislikku seisundit heaks või väga heaks 108 (74%) elanikku 	<ul style="list-style-type: none"> 168 vastanust hindab enda tervislikku seisundit heaks või väga heaks 70 (42%) elanikku 	<ul style="list-style-type: none"> 83 vastanust hindab enda tervislikku seisundit heaks või väga heaks 42 (51%) elanikku 	<ul style="list-style-type: none"> Enda tervislikku seisundit hindab heaks 57 (42%) elanikku
Tervislike eluviiside populaarsuse kasv	<ul style="list-style-type: none"> Liikumisüritusi toimub igale sihtgrupile 	<ul style="list-style-type: none"> 145 vastanust arvab 115 (79%) vastanut, 	<ul style="list-style-type: none"> 168 vastanust hindab piisavaks vallas toimuvate 	<ul style="list-style-type: none"> 83 vastanust hindab piisavaks vallas toimuvate 	<ul style="list-style-type: none"> 135 vastanust hindab piisavaks vallas toimuvate

	<ul style="list-style-type: none"> Rahuloluküsitluse põhjal elanike rahulolu vallas toimuvate spordiürituste piisavusega 	et vallas toimub piisavalt spordiüritusi	spordiürituste mahtu 97 (58%) ja ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud 52 (31%) vastanut. Teenust kasutavatest elanikest (116-st) hindab rahulolevalt 84% vastanutest.	spordiürituste mahtu 43 (52%) ja ei oska öelda/ ei ole teenust kas 31 (37%) vastanut. Teenust kasutavatest elanikest (52-st) hindab rahulolevalt 83% vastanutest.	spordiürituste mahtu 68 (50%) hinnangut ei oska anda 38 (28%) vastajat.
--	---	--	--	---	---

7.3.4 Tegevused

1. Rajada liikumiskustega inimestele ligipääsud tervishoiuasutuste ja valla allasutuste juurde
2. Säilitada vallas perearsti-, pereõe- ja apteegiteenus, pakkudes teenuseosutajatele motiveerimiseks tasuta ruume
3. Pakkuda koolides ja lasteaedades tasuta kohalikku, tervislikku ja mahedat toitu
4. Korraldada tervisliku toitumise alaseid koolitusi erinevatele sihtrühmadele
5. Väärtustada vallavalitsuse ja allasutuste töötajaid terviseedenduslike tegevuste kaudu
6. Toetada Värska Veekeskuse külastamist valla kaugemate piirkondade elanikele, korraldades selleks vajaliku transpordi

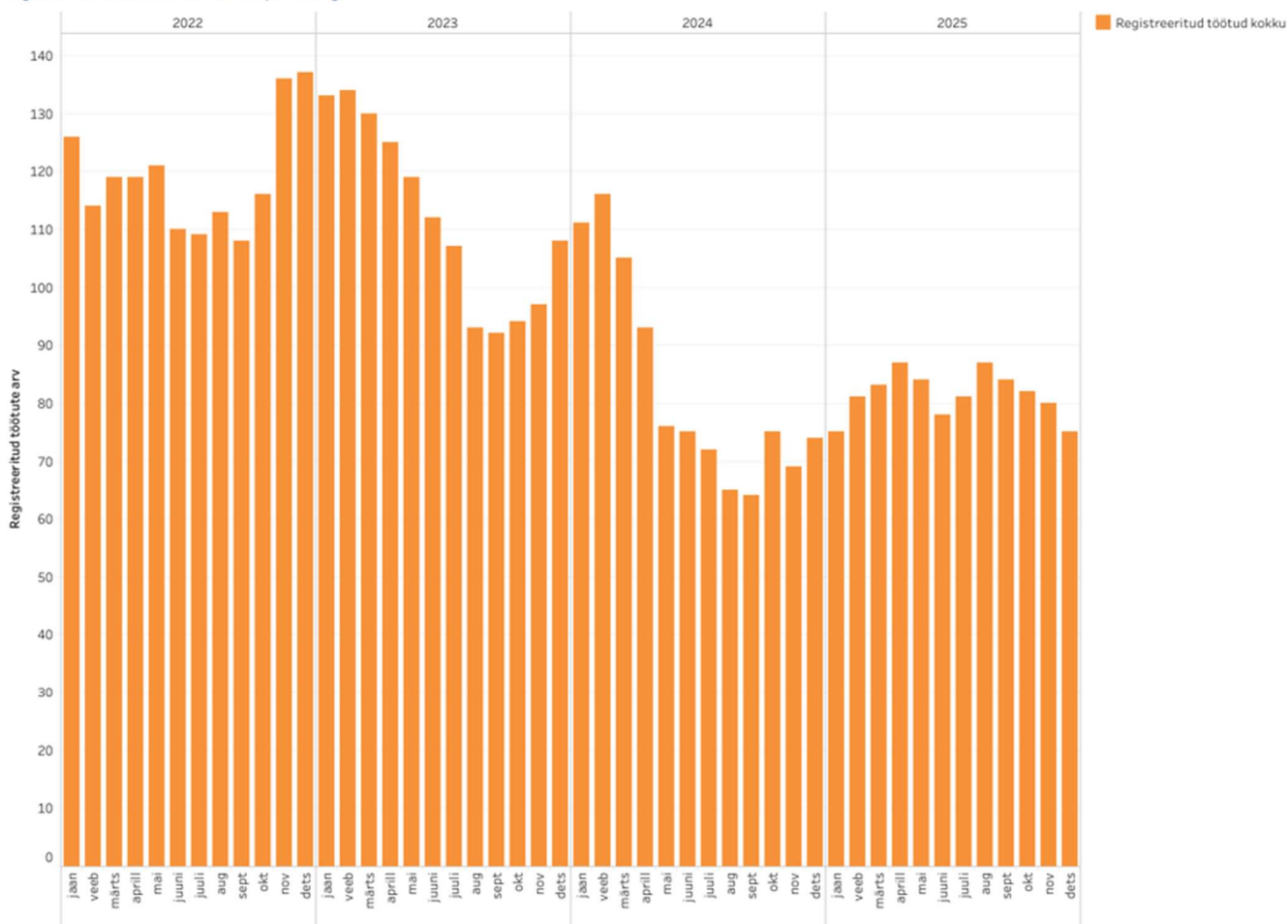
7.4 Töehõive

7.4.1 Hetkeolukorra kirjeldus

2025. aasta 1 jaanuari seisuga oli Setomaa vallas 75 ametlikult registreeritud töötut. Joonisel 14 on näha, et töötute arv on 2022. aastast vähenenud.

Joonis 14. Registreeritud töötute arv 2022–2025. Allikas: Statistikaamet.

Registreeritud töötute arv kuu lõpu seisuga

7.4.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Vallas tegutsevad kaks suurettevõtet: Värskas Sanatoorium ja AS Värskas Originaal
2. Mikroettevõtluse aktiivsus ja mitmekesisus vallas

Probleemid

1. Madalam palgatase võrreldes Eesti ja Võru maakonna keskmisega
2. Ühistranspordi korralduse piirangud tööle liikumisel kodust kaugematesse asukohtadesse
3. Pikaajaliste töötute suur osakaal
4. Kuigi ettevõtlusega alustamise toetuse saamise määr on kõrgem kui maakonna keskmine, jääb see siiski alla 50%
5. Elamisvõimaluste puudus Värskas ning elamufondi kehv seisukord Obinitsas piiravad tööjõu sissevoolu teistest piirkondadest

7.4.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK
Vallas on kõrge tööhõive määr ning konkurentsivõimelised sissetulekud

7.4.4 Tegevused

1. Tugevdada koostööd ettevõtjate ja Töötukassaga
2. Motiveerida ettevõtjaid looma praktikavõimalusi piirkonda uue tööjõu kaasamiseks
3. Korrastada munitsipaal kortereid ning luua koostöös ettevõtjatega ametikortereid
4. Korraldada koostöös Kagu Ühistranspordikeskusega töö- ja elukoha vaheline ühistransport senisest tõhusamalt
5. Kaardistada valla võimalused ja valmisolek uute suurettevõtete vastuvõtmiseks
6. Toetada kiire internetiühenduse jõudmist valla elanikeni ning suunata selle arendamist prioriteetsetesse piirkondadesse

8. Haridus

8.1 Üldharidus

8.1.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Setomaa vallas on olemas õppimisvõimalused lasteaiast gümnaasiumini. 2024 aastal toimusid Setomaal ümberkorraldused haridusvaldkonnas^{11,12}. 1. septembril 2024 alustasid kolm ühendõppeasutust - Setomaa Lasteaed (tegevuskohad Mikitamäel, Värskas, Meremäel ja Obinitsas), Setomaa Kool (õppekohad Mikitamäel, Värskas, Meremäel ja Obinitsas), Setomaa Gümnaasium (õppekohad Mikitamäel, Värskas ja Meremäel).

2023/2024 õppeaastal õppis Setomaa lasteaedades kokku 118 (2022/2023:109) last (joonis 16). Setomaa Koolides õppis 2023/2024 õppeaastal kokku 194 (2022/2023:217) last (joonis 17). Meremäe-Obinitsa, Mikitamäe ja Värskas moodustavad Setomaal kohalikud hariduskeskused – laps saab koos samade kaaslastega haridust omandada lasteaiast põhikooli lõpuni. Luhamaa nurga lapsed käivad Meremäe koolis ning naabervaldades asuvates koolides peamiselt Vastseliina ja Võru suunas. Luhamaa laste koolitee valikul saab enamasti määravaks vanemate töökoha asukoht.

Setomaa Lasteaias on sügisel 2024 seitse lasteaiarühma. Neist neli rühma (sealhulgas setokeelne õuesõpperühm) Värskas, liitühm Mikitamäel, liitühm Meremäel ja liitühm Obinitsas. Õppe- ja kasvatustegevus toimub eesti keeles, kasutatakse ka seto keelt. Igapäeva tegevuste läbiviimisel kui õppe- ja kasvatustsentsis rõhutatakse ning väärtustatakse ümbritseva looduse tunnetamist läbi kogemusõppe ning kodukoha looduse ilu ja süvendatakse keskkonnateadlikkust. Tehakse tihedat koostööd kogukonnaga ja valla teiste asutustega ning külastatakse kohalikke metsasid oma radadega ning läheduses asuvaid vaatamisväärsusi, rõhuasetus on õuesõppel. Setomaa Lasteaias tähtsustatakse seto kultuuri, traditsioonide ja esivanemate pärandi edasikandmist läbi rahvakommete, rahvakalendri ning kohalike tähtpäevade, kaasates kohalikke kultuurikandjaid ja spetsialiste. Väärtustatakse ja edendatakse tervislikku eluviisi, arvestades toitumise, liikumise kui ka vaimse tervise heaoluga. Lastele on tagatud igapäevane hea psühhosotsiaalne keskkond. Selle aluseks on inimestevahelised lugupidavad suhted, mis toetuvad usaldusele ja hoolivusele, nii lapse kui täiskasvanu tasandil. Lasteaias arvestatakse igaühe individuaalsusega ning väärtustatakse igat inimest ja tema huvisid.

Setomaa Kool on kuueklassiline kool, alustas tööd pärast koolide ümberkorraldamist 1.septembrist 2024.

I ja II kooliastmes toimub õpe neljas õppekohas – Meremäel, Mikitamäel, Obinitsas ja Värskas.

Kõikides õppeainetes lõimitakse kooli eripära ja kogukonnas kokkulepitud rõhuasetused ning kasutatakse erinevaid võimalusi õppimise ja õppekeskkonna mitmekesistamiseks. Lähtuvalt

¹¹ MTÜ Setomaa Liit tellimusel koostas Teravik OÜ „SETOMAA VALLA HARIDUSUURING: Haridusvaldkonna statistika, trendid ja tulevikuprognosid aastal 2023.“ Eesmärk oli koondada Setomaa koolide ja lasteaedade kohta olemasolevad andmed, analüüsida viimase kümne aasta trende ning praegust olukorda. Kaugem eesmärk oli kavandada Setomaa haridusvõrgustiku (koolid ja lasteaiad) arendamist haridusasutuste omavahelise koostöö suurendamise ja haridusasutuste ning kolmanda sektori koostöö suurendamise abil. <https://setomaa.kovtp.ee/haridusreform>

¹² 29.02.2024 Setomaa Vallavolikogu otsus nr 4 “Setomaa valla haridusasutuste ümberkorraldamine”

õppimisele seatud eesmärgist võib õpet korraldada väljaspool kooli õppekäigu, projektipäeva või praktilise tööna. Kooli eripäraga seatud rõhuasetusi ja väärtusi kujundatakse lisaks aineõppele ka huvitegevuse ja -ringide sisulises töös.

Valikõppeainete õpe toetab piirkonnas kokkulepitud kultuuriteadlikkuse ja ettevõtliku eluhoiaku kujundamist. I–II kooliastmes on üldjuhul kolm valikõppeainet kõikides õppekohtades:

- seto keel ja kultuur arendab õpilases teadlikkust omakultuurist, traditsioonidest ja keelest. Lisaks valikõppeainele lõimitakse seto keele ja kultuuriteadlikkuse kujundamine kõikidesse õppeainetesse;
- majandusõpetus kujundab õpilastes ettevõtlikkust, iseseisvust, suutlikkust lõimida oma ettevõtlikkust kultuuri ja pärimusega. Valikõppeainet õpitakse I–II kooliastmes üks tund nädalas, st kokku 35 tundi kooliastme kohta;
- arvutiõpetus toetab õpilase suutlikkust kasutada arvutit loovtöö koostamisel nii teemakohase materjali otsimisel kui töö nõuetekohasel vormistamisel;

I kooliastmes määratakse üks kooli eripärast lähtuv ja õpilaste arengut toetav valikõppeaine õppeaastaks.

Setomaa Kooli õppekohtadele Värskas, Meremäel ja Mikitamäel lisandub kogukonna initsiatiivil loodud õppekoht Obinitsas, kus seto keelt ja kultuuri lõimitakse traditsioonilise õppega.

Setomaa Kool ja Gümnaasium eristuvad oma ainulaadsusega teistest koolidest Võrumaal ja Eestis. Kooli eripära võetakse arvesse õpilaste arengu toetamiseks asjakohaste õppimisvõimaluste tagamisel ja õppe kavandamisel kõikides õppeainetes ja õppekavavälistes tegevustes ning koolivälise tegevuse arvestamisel õppe osana. Setomaa Gümnaasium on innovaatiline ka tegutsemise vormi poolest - gümnaasiumi koosseisu on liidetud põhikooli viimane aste - ühes ja samas asutuses tegutsevad koos klassid 7-9 ja 10-12. Nii on võimalik juba gümnaasiumile eelnevates klassides lõimida õpet ja tegevusi laiemalt üle terve Setomaa haridusmaastiku.

Kooli põhitegevust mõjutab eripära, milles on kokku lepitud kohalikus kogukonnas ja mis taotleb õpilastes kultuuriteadlikkuse, vaimse ja füüsilise tervise hoidmist ja ettevõtliku eluhoiaku kujundamist.

Setomaa Kooli ja Setomaa Gümnaasiumi põhiväärtused on: hoolivus, julgus, austus, tarkus.

Viimasel viiel õppeaastal on Setomaa vallas haridusasutustes laste arv tõusnud ja järgmisel viiel õppeaastal peaks laste arv püsima stabiilsena, kuid endiselt on hariduselu korraldamisel üks olulisemaid väljakutseid laste arvu kahanemise tendents maapiirkondades ning lisaks veel kvalifikatsioonile vastavate õpetajate puudus.

Setomaa Lasteaias oli 2024/2025 õppeaastal kokku 109 last: Värska tegevuskohas 59 last, Mikitamäe liitrühmas 13 last, Obinitsa liitrühmas 19 last, ja Meremäe liitrühmas 18 last.

Setomaa Kooli õpilaste arv õppekohtade kaupa 2024/2025 õppeaastal oli järgmine: Värska õppekohas 65 õpilast, Mikitamäe õppekohas 30 õpilast, Obinitsa õppekohas 13 õpilast ja Meremäe õppekohas 17 õpilast.

Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS) andmetel käis 2024. aasta seisuga teiste omavalitsuste lapsi Setomaa lasteaedades 4 ja koolides 16, samas käib EHISe andmetel teiste omavalitsuste haridusasutustes Setomaa vallast 13 lasteaialast ja 61 õpilast (sh 37 põhikooliõpilast ja 24 gümnaasiumiõpilast). Kui gümnaasiumiosas on mujal õppimine sageli põhjendatud, siis

põhikooliastmes tuleks uurida, mis on muudes omavalitsustes õppimise põhjused. (Allikas: EHIS, 2024).

seisuga 28.05.2025

Klass	Värska	Mikitamäe	Meremäe	Obinitsa	kokku		
1	12	5	-	7	24		
2	11	6	4	2	23	67	
3	7	6	3	4	20		
4	14	4	4		22		
5	10	4	2		16	58	
6	11	5	4		20		235
7	12	8	7		27		
8	16	4	4		24	78	
9	14	6	7		27		
10	10				10		110
11	11				11	32	
12	11				11		
	139	48	35	13			

Setomaa vallas töötab täiskohaga sotsiaalpedagoog, kes jagab oma tööpäevi valla kõigi haridusasutuste vahel. Sotsiaalpedagoogi ülesandeks on luua lapsi ja noori toetav võrgustik koostöös koolitöötajate, lastekaitse spetsialisti, sotsiaaltöötajate, noorsoopolitsei ja meditsiini asutustega ning noorsoo-institutsioonidega. Valla koolides puuduvad koolipsühholoogid, kuid vajadus koolipsühholoogi teenuse järele on. Probleemiks on riskiperede vanemate vähenenud motiveeritus oma

probleemidega tegeleda ning puudulikud vanemlikud oskused. Raskusi esineb abivajavale lapsele sobiva tugiisiku leidmisega.

Setomaa vallas töötab ka osakoormusega noorte heaolu spetsialist, kelle ülesanne on toetada noori vanuses 13-29 eluaastat, kes on NEET-olukorras või sellesse sattumiskorras.

Võimalused kõrghariduse omandamiseks

Vastavalt koostöölepele Eesti Maaülikooli, Setomaa Liidu ja Seto Kongressi Vanemate Kogu vahel võimaldatakse igal aastal kolmele Setomaalt pärit gümnaasiumi lõpetajale kolm konkursiväliselt õppekohta kõrghariduse omandamiseks **Maaülikoolis**.

Uute haridusasutuste arengukava koostamine algab 2025 aasta oktoobrist.

Setomaa Eakate Ülikool

2020 aastal alustas Mikitamäe kooli teeneka pedagoogi eestvedamisel tegevust Setomaa Eakate Ülikool. Mõte on pärit Tartu Ülikooli Väärikate ülikoolist.

Koostöös Setomaa valla eakate seltside ja ühendustega kutsutakse piirkonna eakaid osalema ja alustama oma oskuste ning teadmiste kaasajastamisega, alustama koos taas õppimist. Esimene kokkusaamine toimus 29. oktoobril 2020. aastal. Setomaa eakate ülikool lähtub kahest põhilisest eesmärgist:

1. Hoida end kursis ümbritseva eluga, omandada uusi teadmisi ühiskondlikust elust, teadusest, tervishoiust, teada ja tunda aktuaalseid probleeme enda ümber.
2. Lähendada valla eakaid ühiste tegevuste kaudu. Koos käiakse ca 1 kord kuus.

8.1.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Setomaa Lasteaia, Setomaa Kooli ja Setomaa Gümnaasiumi nüüdisaegsete ning laste arengut ja kogukondlikkust toetavate õppekavade olemasolu
2. Setomaa Kooli ja Setomaa Gümnaasiumi õpilaste ja töötajate teadlik tegutsemine ettevõtliku eluhoiaku, vaimse ja füüsilise tervise ning kultuuriteadlikkuse kujundamisel
3. Setomaa valla Haridusuuringu¹³ olemasolu
4. Väikesed klassid, mis võimaldavad individuaalset lähenemist
5. Looduslikud ja kultuurilised eeldused järjepidevaks õppeks väljaspool klassiruumi, õuesõppeks sh kooliaedade arendamiseks ning pärimuskultuuri ja ettevõtlusega tutvumiseks
6. Lasteaia ja muusikakooli õpetajate palkade võrdsus üldhariduskoolide õpetajatega
7. Kogemus kujundava hindamise rakendamisel
8. Järjepideva pärimus- ja ettevõtlusõppe toimimine
9. Õpilaste osaluse soodustamine koolivälistes tegevustes ja koolielu korraldamises, pakkudes mitmekesiseid sündmusi (sh õpilasesinduse tegevus, olümpiaadid, võistlused, teemanädalad, ühistegevused)
10. Õpetajate vaheline koostöökogemus ja regulaarsete sisekoolituste toimimine õppekohtades
11. Setokeelsete lasteaiarühmade olemasolu Värskas ja Meremäel
12. Võimalus kolmel Setomaa vallast pärit gümnaasiumi lõpetajal omandada kõrgharidust konkursiväliselt Eesti Maaülikoolis (Setomaa Liidu toel)

¹³<https://setomaa.kovtp.ee/documents/17842494/34333257/Setomaa+haridusuuring+2023.pdf/9b8fb0f3-3293-4d11-89b5-7cbcd5cf4057>

13. Lastevanemate kogude ja haridusasutuste hoolekogude aktiivne tegutsemine ning ühiste sündmuste ja tegevuste korraldamine
14. Viielaste kogu olemasolu Värskas
15. Lastevanemate aktiivsus haridusvaldkonna arendamisel
16. Lasteaiaõpetajate kvalifikatsioonile vastavus ja personalipüsivus
17. Setomaal on pädevus mahetoidu kasvatamisel ja tarbimisel haridusasutuste toitlustuses

Probleemid

1. Õpetajate osalise töökoormuse ja piiratud kohaloleku tõttu vähenenud panus koolielu arendamisse
2. Teistes omavalitsustes õppivate ja lasteaia käivate Setomaa vallas registreeritud laste suur osakaal ning põhjuste ebaselgus
3. Haridusasutuste ruumiline keskkond ja õppevahendid vajavad ajakohastamist
4. Õpetajate vähenenud valmisolek uuenduslike ja õppija kesksete lähenemiste rakendamiseks
5. Koduõppe ebapiisav toetus ja süsteemsuse puudumine Setomaa Koolis ja Gümnaasiumis
6. Tugispetsialistide puudus haridusasutustes
7. Hariduslike erivajadustega laste arvu kasv
8. Liitklasside õpetamisest tulenev õpetajate suurenenud töökoormus ning täiendava toe ja ressursside vajadus

8.1.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa valla haridusasutused pakuvad kaasaegset, õppija individuaalset ja sotsiaalset arengut toetavat, 21.sajandi oskusi, loovust ja ettevõtlikkust arendavat ning õppijale võimetekohast haridust.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2023	2024	2025
Setomaa valla õpilaste arv tõuseb või on stabiilne	<ul style="list-style-type: none"> Setomaa haridusasutuste laste arv 	<ul style="list-style-type: none"> Koolides 205 last 	<ul style="list-style-type: none"> Koolides 226 last 	<ul style="list-style-type: none"> Koolides 235 last 	<ul style="list-style-type: none"> Koolides 235 last (28.05.2025 seisuga)
Haridusasutuste õpetajad on pädevad ja motiveeritud	<ul style="list-style-type: none"> Kvalifikatsioonile vastavate õpetajate arv on tõusnud 	<ul style="list-style-type: none"> Õpetajate keskmine töökoormus on 0,84 Kõrgharidusega õpetajate osakaal 78% Õpetajad, kes liiguvad valla haridusasutuste vahel:3 Kvalifikatsioonile vastavaid õpetajaid 32 	<ul style="list-style-type: none"> Kvalifikatsioonile vastavaid õpetajaid 34 	<ul style="list-style-type: none"> Kvalifikatsioonile vastavaid õpetajaid 34, ei vasta 14, st omandab kõrgharidust 8. 9 õpetajat liiguvad kahe õppekoha vahel. 	<ul style="list-style-type: none"> Kvalifikatsioonile vastavaid õpetajaid 34, ei vasta 14, st omandab kõrgharidust 8. 9 õpetajat liiguvad kahe õppekoha vahel.
Setomaa vallaharidusasutust es on kaasajastatud õpikeskkond ning julge eristumine	<ul style="list-style-type: none"> Teistest kohalikest omavalitsustest Setomaa valda koolides ja lasteaedades haridust omandavate laste 	<ul style="list-style-type: none"> Teistest kohalikest omavalitsustest Setomaa valla koolides ja lasteaedades haridust omandavate laste arv: 37 	<ul style="list-style-type: none"> Teistest kohalikest omavalitsustest Setomaa valla lasteaedades 4 ja koolides 38, kokku 42 last. 	<ul style="list-style-type: none"> 2024 käivitati ülekooliline teemanädalate süsteem kooskõlas kooli eripära, omariikluse ja 	<ul style="list-style-type: none"> 2025 jätkub ülekooliline teemanädalate süsteem kooskõlas kooli eripära, omariikluse ja

<p>loob konkurentsieelise</p>	<p>arv on stabiilne või suurenenud</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kõik haridusasutused on remonditud • Setomaa haridusasutused on omanäolised 	<ul style="list-style-type: none"> • Setokeelse rühma avamine Värskalasteaia • Meremäe Kooli fassaad on renoveeritud • Mikitamäe Kooli spordiväljak on projekteeritud ja rekonstrueeritud • Värskalasteaia Gümnaasiumi hoone on projekteeritud • Kõikides Setomaa koolides on ettevõtlikus- ja/või majandusõpe 	<ul style="list-style-type: none"> • Oktoobris 2023 viidi läbi koolideülene seto kultuurinäädal, kus kõigi koolide õpilased tegutsesid koos kooliastmete kaupa • veebruaris 2023 viidi läbi koolideülene tervise nädal • mais 2023 koolideülene ettevõtlikkuse nädal. mille raames toimus ka töömess • On valmimas Setomaa Lasteaia, Setomaa Kooli ja Setomaa Gümnaasiumi õppekava. Õpetajad on teinud õppekavade loomiseks ühiseid koostööpäevi. 	<p>maailmaharidusega: keskkonna- ja terviseteadlikkus septembris, seto nädal oktoobris, ettevõtlikkuse nädal oktoobris, kogukonnapäevad novembris, oma riigi nädal veebruaris, emakeelenädal märtsis, Euroopa nädal mais.</p> <ul style="list-style-type: none"> • 2024 kinnitati Setomaa Kooli ja Setomaa Gümnaasiumi õppekavad. 	<p>maailmaharidusega: keskkonna- ja terviseteadlikkus septembris, seto nädal oktoobris, ettevõtlikkuse nädal oktoobris, kogukonnapäevad novembris, oma riigi nädal veebruaris, emakeelenädal märtsis, Euroopa nädal mais.</p> <ul style="list-style-type: none"> • 2025 a. lõpus algatati Setomaa Kooli ja Setomaa Gümnaasiumi arengukava koostamine aastateks 2026-2031
-------------------------------	---	---	---	--	---

<p>Lapsevanemad osalevad haridusasutuste tegevuses</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsevanematega ühiselt läbi viidud ürituste arv • Üritustel osalevate lapsevanemate arv 	<ul style="list-style-type: none"> • • Värskas Gümnaasiumi lastevanemate kogu koostöös kooliperega on rajanud õuesõppeklassi. • Meremäe koolipere on korraldanud koos lastevanematega koolimaja ümbrusesse jõulumaa. • Vanemad on kaasatud ainetundides külalisõpetajatena • Koolipere koos lastevanematega on osalenud Seto Kostipäeva kohvikutepäeval 	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsevanemad osalesid aktiivselt hariduse ümberkorraldamist puudutavatel koosolekutel ning tegid ettepanekuid hoolekogude kaudu 	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsevanemad ja kogukonna liikmed osalesid koolide arengukavade koostamiseks korraldatud ideede korje mõttekodades. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsevanemad ja kogukonna liikmed osalesid koolide arengukavade koostamiseks korraldatud ideede korje mõttekodades.
--	---	---	---	---	---

<p>Tugiteenused on kõigile Setomaa valla haridusasutuste töötajatele ja lastele kättesaadavad</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Haridusasutuste töötajad ja lapsed ning lastevanemad on rahul esimese ja teise taseme tugiteenuste kättesaadavusega (rahuloluküsitlus) 	<ul style="list-style-type: none"> ● Haridusliku erivajadusega (HEV) õppijale on tagatud eripedagoogiline, logopeediline, sotsiaalpedagoogiline ja psühholoogiline teenus ● Rahulolu tugiteenuste kättesaadavusega on 36,9% ● 145 vastanust on rahulolev 82 vastanut haridustasemega koolides ning 76 vastanut haridustasemega lasteaedades. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Haridusliku erivajadusega (HEV) õppijale on tagatud eripedagoogiline, logopeediline, sotsiaalpedagoogiline ja psühholoogiline teenus ● Tööl on noorte heaolu spetsialist (0,3 kohta), kes täidab tugivõrgustiku koordinaatori ülesandeid ● 168 vastanust on rahulolev tugiteenuste kättesaadavusega 29 (17%), ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud vastanut 100 (60%), seega teenust kasutanud 68-st on rahulolev 43% vastanutest ● 168 vastanust on rahulolev haridustasemega koolides 85 (51%), ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud 	<ul style="list-style-type: none"> ● Haridusliku erivajadusega (HEV) õppijale on tagatud eripedagoogiline, logopeediline, sotsiaalpedagoogiline ja psühholoogiline teenus ● Tööl on noorte heaolu spetsialist (0,3 kohta), kes täidab tugivõrgustiku koordinaatori ülesandeid ● 83 vastanust on rahulolev tugiteenuste kättesaadavusega 22 (27%), ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud vastanut 33 (40%), seega teenust kasutanud 50-st on rahulolev 44% vastanutest ● 83 vastanust on rahulolev haridustasemega koolides 39 (47%), ei oska 	<ul style="list-style-type: none"> ● Haridusliku erivajadusega (HEV) õppijale on tagatud eripedagoogiline, logopeediline, sotsiaalpedagoogiline ja psühholoogiline teenus ● Tööl on noorte heaolu spetsialist (0,3 kohta), kes täidab tugivõrgustiku koordinaatori ülesandeid ● Rahulolevalt hindab tugiteenuste kättesaadavust 31 (23%), hinnangut ei oska anda 63 (47%). Hinnangu on andnud 72 vastanut, kellest rahulolevad moodustavad 43% ● Rahuloleva hinnangu haridustasemega koolides on andnud 73 (54%), hinnata ei oska 39 (29%), hinnangu andnud 96 vastajast on rahulolev 76%
---	--	---	---	--	---

			<p>vastanut 57 (38%), seega teenust kasutanud 111-st on rahulolev 77%</p> <ul style="list-style-type: none"> • 168 vastanust on rahulolev haridustasemega lasteaedades 78 (50%), ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud vastanut 81 (48%), seega teenust kasutanud 87-st on rahulolev 90% 	<p>öelda/ ei ole teenust kasutanud vastanut 32 (39%), seega teenust kasutanud 51-st on rahulolev 76%</p> <ul style="list-style-type: none"> • 83 vastanust on rahulolev haridustasemega lasteaedades 43 (52%), ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud vastanut 35 (42%), seega teenust kasutanud 48-st on rahulolev 90% 	<ul style="list-style-type: none"> • Rahulolu haridustasemega lasteaedades on väljendanud 72 (53%), hinnangut ei oska anda 53 (39%), hinnangu andnud 82-st on rahulolev 88%
--	--	--	---	---	--

Setomaa valla haridusasutustes järgitakse keskkonnasõbralikkuse põhimõtteid	<ul style="list-style-type: none"> ● Haridusasutuste territooriumil ja ruumides toimib jäätmete liigiti kogumine ● Haridusasutuste ruumid on remonditud ja energiasäästlikud ● Keskkonnateadlikkust tõstvates programmides ja projektides osalemine ● Koolide juurde rajatud aedade (m2), kasvuhoonete arv 	<ul style="list-style-type: none"> ● On toimunud Värskas Gümnaasiumi koolihoone projekteerimine ● Värskas Gümnaasium on liitunud programmiga "Roheline kool" ● Setomaa valla haridusasutused osalevad erinevates Keskkonnainvesteeringute keskuse (KIK) projektides ● Kasvuhooned on rajatud Meremäele ja Mikitamäele. ● Peenrakastid on rajatud Värskasse (kool ja lasteaed), Mikitamäele ja Meremäele 	<ul style="list-style-type: none"> ● Setomaa valla haridusasutused osalevad erinevates Keskkonnainvesteeringute keskuse (KIK) projektides ● Saadud Leader projektitoetus Värskas Gümnaasiumi õuesõppeklassi rajamiseks, tegevus 2023 aastal. ● Kasvuhooned on rajatud Meremäele ja Mikitamäele. ● Peenrakastid on rajatud Värskasse (kool ja lasteaed), Mikitamäele ja Meremäele 		
Setomaa valla koolid teevad aktiivset rahvusvahelist koostööd, toimuvad	<ul style="list-style-type: none"> ● Õpirändes osalenud õpetajate arv ● Koostöö projektides osalenud õpilaste arv Kool teeb 	<ul style="list-style-type: none"> ● Meremäe Koolis toimus 2021.a oktoobris Mahekokkamise võistlus, kus osalesid kõik Setomaa valla koolid. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Koolid osalevad rahvusvahelistes projektides ● Värskas Gümnaasiumis 9 projekti¹⁴ 	<ul style="list-style-type: none"> ● Varasemad projektid on lõppenud. ● 2024 toimus rahvusvaheline koostöö keskkonnateadli 	<ul style="list-style-type: none"> ● Varasemad projektid on lõppenud. ● Uus projekt, milles osletakse on suunatud umakultuuri

¹⁴ <https://varskakool.ee/projektid/>

<p>Õpiränded ning koostöö projektid</p>	<p>süsteemselt ja läbimõeldult rahvusvahelist koostööd (koostöövormide, projektide arv)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 2021 rahvusvahelise koostöö hoogustumine: Erasmus+ projektidega õpilastele ja õpetajatele alustamine Värskas Gümnaasiumis ja Mikitamäe Koolis • Värskas Gümnaasium: 2021-2023 õpilastele 1 ja õpetajatele 1 projekt • Mikitamäe Kool teeb aktiivset koostööd Segebergi (Saksamaa) maakonna lasteaiaga „Alle Kinder Lebenshilfe“, mis asub Wahlstedt'is 	<ul style="list-style-type: none"> • Meremäe koolis 1 projekt¹⁵ 	<p>kkuse projektide kaudu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uus projekt, milles osletakse on suunatud umakultuuri nähtavaks tegemisele haridusasutuse füüsilises keskkonnas. • Kool ja Gümnaasium osaleb Erasmus+ projektis "Zero Food Waste/ Ei toiduraiskamisel" ja Green School Dining/ Roheline koolitoit" • Setomaa Kool ja Setomaa Gümnaasiumi õpilased ja õpetajad osalevad haridusprogrammides, mis toetavad kooli 	<p>nähtavaks tegemisele haridusasutuse füüsilises keskkonnas.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kool ja Gümnaasium osaleb Erasmus+ projektis "Zero Food Waste/ Ei toiduraiskamisele" ja Green School Dining/ Roheline koolitoit" • Setomaa Kool ja Setomaa Gümnaasiumi õpilased ja õpetajad osalevad haridusprogrammides, mis toetavad kooli õppekava oluliste rõhuasetuste elluviimist, nagu vaimne ja füüsiline tervis, ettevõtlik eluhoiak, kultuuriteadlikkus¹⁷.
---	---	--	---	---	--

¹⁵ <https://meremaekool.ee/projektid/>

				õppekava oluliste rõhuasetuste elluviimist, nagu vaimne ja füüsiline tervis, ettevõtlik eluhoiak, kultuuriteadlikkus ¹⁶ .	
Setomaa valla haridusasutustes pakutav toit on osaliselt valmistatud mahedast toorainest	<ul style="list-style-type: none"> • Maheda tooraine osakaal on 20-50% • Värska Gümnaasiumi eesmärk 70% aastaks 2026 	<ul style="list-style-type: none"> • Setomaa valla koolid on saanud mahemärgise, mahetooraine osakaal on vähemalt 20%. 	<ul style="list-style-type: none"> • Setomaa valla koolid on saanud mahemärgise, mahetooraine osakaal on vähemalt 20%. 	<ul style="list-style-type: none"> • Setomaa valla koolid on saanud mahemärgise, mahetooraine osakaal on vähemalt 20%. 	<ul style="list-style-type: none"> • Setomaa valla koolid on saanud mahemärgise, mahetooraine osakaal on vähemalt 20%.
Setomaa vallas tegutseb Setomaa Eakate Ülikool	<ul style="list-style-type: none"> • Väärikate ülikooli tegemistes osalenud eakate arv (väljastatud tunnistuste arv) 	<ul style="list-style-type: none"> • Tunnistused sai 46 eakat 	<ul style="list-style-type: none"> • Tunnistuse sai 63 eakat 	<ul style="list-style-type: none"> • Tunnistuse sai 40 eakat 	<ul style="list-style-type: none"> • Tunnistuse sai 42 eakat

¹⁶ Setomaa Koolide haridusprogrammid <https://setomaakoolid.ee/huvitegevus/haridusprogrammid/>

8.1.4 Tegevused

1. Tunnustada ja motiveerida Setomaa valla haridusasutuste õpetajaid
2. Luua koolidesse mängu-, puhke- ja loovusnurgad
3. Rajada haridusasutuste õuealadele õuesõppe võimalused ning vabaaja atraktsioonid (puhkealad, mänguväljakud, liikumisrajad, väljõusaalid, varjualused jm)
4. Töötada välja ja rakendada haridusasutuste mainekujundusstrateegia, et kujundada Setomaale selge ja eristuv haridusidentiteet
5. Leida potentsiaalseid õpetajaid valla elanike seast ning kaasata lapsevanemaid, vilistlasi ja ettevõtjaid külalisõpetajatena õppetöösse
6. Renoveerida ja laiendada haridusasutuste kööke ja söögisaale
7. Renoveerida haridusasutusi ning sisustada need kaasaegse inventariga
8. Rekonstrueerida haridusasutuste ümbruse parklad ja juurdepääsuteed
9. Kaasajastada digitaristut ning võtta õppetöös kasutusele uusi IT-lahendusi ja tehnoloogiaid
10. Luua jäätmete liigiti kogumise võimalused (sh sorteerimiskonteinerite paigaldamine kooliruumidesse ja territooriumile ning kasutajate teavitamine ja juhendamine)
11. Võtta kasutusele energia- ja keskkonnasäästlikel lahendustel põhinevad tehnoloogiad koolikeskkonnas ning siduda need õppe- ja kasvatustegevusega
12. Osaleda Erasmus+, eTwinning jt programmides ning ellu viia õpirände- ja koostööprojekte, keskendudes kaasavale haridusele ja haridusuuendustele
13. Kujundada väärtuspõhine õpi- ja kasvukeskkond
14. Uuendada Setomaa valla haridusuuringut
15. Välja töötada ja rakendada koduõppe süsteem
16. Rakendada järjepidevat ja süsteemset pärimusõpet koostöös kogukondade, muuseumide ja üleseto organisatsioonidega
17. Soodustada täiskasvanute täiend- ja ümberõppe võimalusi ning algatada arutelud tasemeõppe ja kursuste (nt autokool, väikelaevajuhi koolitus) korraldamiseks
18. Mitmekesistada Setomaa Eakate Ülikool 60+ kursuste valikut

8.2 Noorsootöö, noortekeskused

8.2.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Setomaa vallas on loodud võimalused noorte mitmekülgeks arenguks. Noorsootööd ja koolinoorte huvitegevust korraldab **Setomaa Noorsootöö Keskus**. Lähtuvalt noorte huvidest ja vajadustest on Setomaa Noorsootöö Keskuse eesmärk luua Setomaa valla 7–26 aastastele noortele tingimused, sh keskkond ja võimalused mitteformaalseks õppeks, vaba aja sisustamiseks ning huvitegevusega tegelemiseks, korraldada noorsootööd Setomaa valla üldhariduskoolides, sh juhtida ja koordineerida huviringide ja õpilasesinduste tööd. Setomaa Noorsootöö Keskus tegutseb Värska, Mikitamäe ja Meremäe piirkonnas. 2023 aastal on loodud Setomaa valla ennetustöö koostöömudel ja tugimeeskond, kes toetavad riskigrupis noori valdkonnaüleste ja lõimitud tugitegevuste kaudu, et suurendada noorte valmisolekut töö- ja hariduselus osalemiseks. Sihtgrupiks on 13-29 aastased noored. Setomaa Noorsootöö Keskus on MTÜ Eesti Avatud Noortekeskuste Ühenduse (Eesti ANK) liige.

Setomaa Noorsootöö Keskus on avatud noorsootöö meetodil tegutsev noorsootöösutus, kus tegutsetakse noortelt noortele põhimõttel ja koos noortega. Noorsootöötajate roll on olla mentoriks ja luua positiivne keskkond ning seeläbi tunneb noor, et on juba täna kogukonna jaoks oluline..

Setomaa Noorsootöö Keskus on pidevas arengus ja igapäevaselt tehakse tööd selle nimel, et tagada valla erinevates piirkondades noorsootöö kättesaadavus, stabiilsus ja noorte usaldus.

8.2.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Mitmekesised kultuuri- ja sporditegevuste võimalused vaba aja veetmiseks Setomaa vallas
2. Noortekeskuste paiknemine valla hariduskeskustes Mikitamäel, Värskas ja Meremäel/Obinitsas ning noortetoad üldhariduskoolides
3. Noortekeskuste tegevuse stabiilne rahastamine valla eelarvest
4. Aastaringselt kasutatav katusealune ekstreemspordipark Värskas
5. Noortele suunatud ennetustöö koostöömudeli toimimine Setomaa vallas
6. Noorte heaolu spetsialisti olemasolu Setomaa vallas

Probleemid

1. Setomaa Noorsootöö Keskuse ruumide renoveerimise ja kaasajastamise vajadus
2. Noorteaktiivide ebapiisav kaasatus valla otsustusprotsessidesse
3. Huvitegevuse võimaluste piiratus

8.2.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa noortele on loodud eeldused, et noortest sirguksid loovad, tegusad, hoolivad, ettevõtlikud ühiskonna liikmed.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2023	2024	2025
Valla noorte hulgast võrsub kohalikke juhte ja eestvedajaid – passiivsete noorte arv väheneb, suureneb noorte kodanikuaktiivsus	<ul style="list-style-type: none"> Noorte poolt algatatud sündmuste arv Noorteaktiivid tegutsevad aktiivselt Noored on esindatud volikogu komisjonides ja noori puudutavates töögruppides 	<ul style="list-style-type: none"> Noorte poolt algatatud sündmuste arv: 5 Noorteaktiivide arv: 3 Noorte arv volikogu komisjonides ja noori puudutavates töögruppides: 4 	<ul style="list-style-type: none"> Noorte poolt algatatud sündmuste arv:6 Noorteaktiivide arv: 3 	<ul style="list-style-type: none"> Noorte poolt algatatud sündmuste arv: 6 Noorteaktiivide arv: 3 	<ul style="list-style-type: none"> Noorte poolt algatatud sündmuste arv: 6 Noorteaktiivide arv: 3
Kõik noortekeskused on noorte hulgas populaarsed. Noortekeskustes pakutavate tegevuste rahulolu kasvab	<ul style="list-style-type: none"> Setomaa Noorsootöö Keskuse külastatavus püsib stabiilsena Kõikides noortekeskustes pakutakse 	<ul style="list-style-type: none"> Setomaa Noorsootöö Keskuse külastajate arv: (1076 EANK poolt loodud logiraamatu 	<ul style="list-style-type: none"> Setomaa Noorsootöö Keskuse külastajate vanuses 16 -26 arv on tõusnud kuni 246-ni (EANK poolt loodud 	<ul style="list-style-type: none"> Setomaa Noorsootöö Keskuse külastajate arv vanuses 16 -26 oli 287. 83 vastanust on rahulolevad pakutavate tegevustega 	<ul style="list-style-type: none"> Setomaa Noorsootöö Keskuse unikaalsete külastajate arv vanuses 14 -26 oli 122. Kogu aasta jooksul külastati kokku 891 korda.

	<p>noorte huvidest lähtuvalt vaba aja veetmise võimalusi ja tegevusi</p> <ul style="list-style-type: none"> Noortekeskused teevad üle valla tulemuslikku koostööd (ülevallaliste tegevuste arv) 	<p>kasutamise põhjal)</p> <ul style="list-style-type: none"> Läbiviidud rahuloluküsitluste arv: 1 Ülevallaliste koostöötegevuste arv: 2 145 vastanust on rahulolevad 69 (48%) vastanut pakutavate tegevustega noortekeskustes 	<p>logiraamatu kasutamise põhjal)</p> <ul style="list-style-type: none"> Ülevallaliste koostöötegevuste arv: 7 Üle maakonna ürituste arv: 3 168 vastanust on rahulolevad pakutavate tegevustega noortekeskustes 75 (45%) vastanut ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud vastanut 80 (48%), seega teenust kasutanud 88-st on rahulolev 85% 	<p>noortekeskustes 37 (45%) vastanut ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud vastanut 42 (49%), seega teenust kasutanud 37-st on rahulolev 88%</p>	<ul style="list-style-type: none"> Rahulolevaid pakutavate tegevustega noortekeskustes on 52 (39%) hinnangut ei oska anda 60 (44%), hinnangute alusel 75-st on rahulolev 69%
<p>Erivajadustega, sh käitumisraskustega lapsed ja noori, aktsepteeritakse, märgatakse ja toetatakse.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Erivajadustega, sh käitumisraskustega laste ja noorte, jaoks on noortekeskustes olemas tugitegevused 	<ul style="list-style-type: none"> Tugitegevuste arv: 2 (programmid „Murdepunkt“ ja NEET noored) 	<ul style="list-style-type: none"> Loodi Setomaa valla ennetustöö koostöömudel 		

8.2.4 Tegevused

1. Tagada õpilasesinduste järjepidev ja sisuline tegutsemine kõigis õppekohtades
2. Edendada õpilasesinduste liikmete vahelist koostööd ja ühistegevusi (koolitused, väljasõidud, sündmused) õppekohtade vahel
3. Tagada noortekeskuse ruumide kaasajastamine ja renoveerimine noorte paremate tegevusvõimaluste loomiseks
4. Suurendada infotehnoloogiliste võimaluste kasutust noorsootöös ning pakkuda IKT-teemalisi huvitegevusi noorte digipädevuse arendamiseks
5. Tõsta noortevaldkonna töötajate pädevust ja kvalifikatsiooni, et tagada kvaliteetne ja järjepidev noorsootöö
6. Jätkata logiraamatu kasutamist kõigis noortekeskustes vastavalt Eesti Avatud Noortekeskuste Ühenduse juhistele
7. Toetada noorte omalgatust Setomaa Noorsootöö Keskuseomaalgatusfondi kaudu
8. Tagada toimiv ja regulaarne noorte ennetustöö tugivõrgustik
9. Tagada noortevaldkonna töötajatele konkurentsivõimeline motivatsioonipakett, mis toetab nende tööalast rahulolu
10. Jätkata ja laiendada maleva tegevust

8.3 Huviharidus ja huvitegevus

8.3.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Setomaa Muusikakool tegutseb kolmes õppekohas - Värskas, Mikitamäel ja Meremäel. 2023/2024. õppeaastal õppis muusikakoolis 70 õppurit (tegutsemiskohad Värskas, Mikitamäel ja Meremäel), 2022/2023 õppeaastal 73 õpilast, sealhulgas jätkub huvikooli tegevus Meremäel ja Mikitamäel Muusikakooli struktuuri moodustavad järgmised õppeastmed: eelklass, noorem aste (1–4 klass), vanem aste (5–7 klass), lisa-aastad ning vabaõpe. Kool väärtustab pärimusmuusikat, sealhulgas elustades ja edasi kandes seto traditsioonilist viiuli-, kandle- ja karmoškamängu. Lisaks saab muusikakoolis õppida klaverit, akordionit, kitarrit, ukulelet, plokkflööti ja laulu. Huvikool pakub oma õpilastele pidevalt esinemisvõimalusi – kontserdid ja üritused toimuvad nii oma koolis kui ka piirkonnas laiemalt. Setomaa Muusikakool on MTÜ Eesti Muusikakoolide Liidu liige. Muusikakoolil on võimekus õpetada rohkem õppureid kui praegu soovijaid. Sellest tulenevalt ei võimalda praegune olukord palgata täiskohaga pedagooge. Samuti pole muusikakooli ruumid täielikult kohandatud muusikakooli spetsiifilistele nõuetele vastavaks. Peamiseks probleemiks on kunstliku ventilatsiooni puudumine ja õppeklasside vähesus teatud päevadel ja kellaaegadel.

Mikitamäe pilliõpet pakub Setomaa Muusikakool vabaõppe alusel alates 2018/2019 õppeaastast ja **Meremäe pilliõpe** tegutseb alates 2019/2020 õppeaastast. Meremäel on olemas vajalikud õppevahendid ja ruumid pilliõppe läbiviimiseks. Mikitamäe koolis on pillitundideks tarvis eraldi ruumi, mis võimaldaks sisustada seda paremini ja pilliõppe spetsiifikat arvestades. Hetkel toimuvad tunnid raamatukogus, mis on põhikooliga ühiskasutuses.

Huviringe koordineerib ja veab eest Setomaa Noorsootöö Keskus.

Setomaa koolis tegutsevad 2023/2024. õppeaastal 8 huviringi: korvpall, võrkpall, leelokoor Laanõtsirk, robootika, laulukoor, kunstiring, tantsuring. Värska piirkonnas (Värska Veekeskuses) on lisaks jõusaalitreening, ujumine.

Vabahariduse all mõeldakse koolitusi ja õpiringe, mis on suunatud nii noortele kui ka täiskasvanutele ning mis ei ole seotud konkreetsete õppeasutustega. Vabahariduse suuna strateegilisel arendamisel on probleemiks info puudus – Värska valla arengukava 2016–2024 toob probleemina välja, et elanikkonna vabahariduse omandamise soovid on täpsemalt kaardistamata. Mikitamäe ja Meremäe valdade arengukavad ei maini ei vaba- ega täiskasvanuharidust ning sellest võib järeldada, et situatsioon on sarnane – vajaduste osas infot ei ole. Setomaa piirkonna koolitusvajaduste kohta annab infot aastal 2009 täiskasvanute hulgas läbi viidud uuring. Selle järgi on kolm olulisemat koolitusvajadust: arvutioskused, inglise keele ning konfliktidega toimetuleku ja konfliktilahendamise oskused (allikas: “Setomaa koolitusvajaduse analüüs 2009”). Tabelis 16 on välja toodud organisatsioonid, mis pakuvad täiskasvanutele suunatud koolitusi projektipõhiselt (nimekiri ei ole täielik). Enamasti on tegemist konkreetse valdkonna edendamiseks loodud organisatsioonidega, kelle jaoks koolitamine ei ole põhitegevus, vaid kaasneb vajaduspõhiselt ning on seotud oma põhikirjaliste eesmärkide elluviimisega.

Tabel 16. Koolitusi korraldavad organisatsioonid.

Koolituste korraldaja	Asukoht	Lisainfo
MTÜ Seto Käsitöö Kogo (üle seto organisatsioon)	Värska/Setomaa	Traditsioonilised käsitöö alased koolitused
MTÜ Kiravüü	Värska	Traditsioonilised käsitöö alased koolitused
Setomaa Muuseumid	Värska, Saatse, Obinitsa	Peamiselt traditsiooniliste töövõtete õpitoad
MTÜ Meremäe Kultuuriühing	Meremäe	Koorid, pärimuskultuur, terviseedendus
Mikitamäe Naisteklubi	Mikitamäe	Käsitöökoolitused
SA Seto Instituut	Värska/Setomaa	Seto kultuuri alane õpe
MTÜ Setomaa Turism (üle seto organisatsioon)	Värska/ Setomaa	Turismiettevõtjate koolitused
Setomaa Muusikakool (üle seto organisatsioon)	Värska/Setomaa	Täiskasvanute muusikaõpe
MTÜ Seto Küük (üle seto organisatsioon)	Värska/Setomaa	Seto toidu alased koolitused
MTÜ Seto Infoselts	Uusvada	Seto keele ja kultuuri edendamine
Haridusselts	Mikitamäe	Hariduskonverentsi korraldamine
MTÜ Rahusoo	Küllätüvä	Käsitöökoolitused ja Rikka Ivvani pillilaagrid
MTÜ Meieselts Meroos	Meremäe	Käsitöökoolitused

OÜ Midro	Niitsiku	Täiskasvanute täiendkoolitused sotsiaalvaldkonnas (sh eakate ja puudega täiskasvanute hooldamine; sotsiaaltöö ja nõustamine).
----------	----------	---

8.3.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Vald toetab laste ja noorte huviharidust nii vallasiseselt kui ka väljaspool valda
2. Koolide ja noortekeskuste juures pakutav huviringide valik on mitmekesine
3. Vallas toimuvad rahvusvahelised projektid, mis toetavad ka täiskasvanuharidust
4. Täiskasvanutele pakutakse huviringe seto leelo, tantsu ja käsitöö valdkonnas
5. Muusikakoolis on loodud võimalused täiskasvanute muusikaõppeks
6. Vallas tegutseb tugev ja aktiivne kolmas sektor

Probleemid

1. Ülevallaliste (üleasetomaaliste) ühistegevuste ja kollektiivide vähesus Setomaa laste ja noorte seas
2. Kaugemal elavatel laste ja noorteraskendatud ligipääs huviringidele transpordivõimaluste puudumise tõttu
3. Noorte arv on piirkonnas väike, mis piirab mitmekesiste tegevuste korraldamise võimalusi
4. Täiskasvanute vähene osalus vabahariduslikes tegevustes (osalejate ring on kitsas)
5. Olemasolevate ressursside (õpetajate, ruumide ja oskuste) ebapiisav kasutamine
6. Piiratud võimalused huviringide juhendajate tasustamiseks

8.3.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa vald on õppiv kogukond, kus nii lapsed, noored kui ka täiskasvanud tegelevad enese täiendamise ja arendamisega.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2023	2024	2025
Igal noorel on võimalus tegeleda endale sobiva huvialaga ning osaleda kollektiivsetes huvitegevustes (laulukoorid, tantsutrupid, spordivõistkonnad).	<ul style="list-style-type: none"> Ülesetomaaliste kollektiivide arvu kasv (baastase 0) Suursündmustel (laulu- ja tantsupidu jne) ning üle-eestilistel võistlustel osalevate kollektiivide/võistkondade/noorte arvu kasv Vald toetab jätkuvalt huvitegevuses ja huvihariduses osalemist 	<ul style="list-style-type: none"> Ülesetomaaliste kollektiivide arv: 1 Suursündmustel ja üle-eestilistel võistlustel osalevate kollektiivide arv: 1; võistkondade arv: 1; noorte arv: 19 Huvihariduse ja huvitegevuse eelarve: 217 080 eurot 	<ul style="list-style-type: none"> Ülesetomaaliste kollektiivide arv: 1 Huvihariduse ja huvitegevuse eelarve: 102 303 eurot 	<ul style="list-style-type: none"> Ülesetomaaliste kollektiivide arv: 1 Huvihariduse ja huvitegevuse eelarve: 108 083 eurot, millest täitmise 106 213 eurot 	<ul style="list-style-type: none"> Ülesetomaaliste kollektiivide arv: 1 Huvihariduse ja huvitegevuse eelarve: 110 565 eurot, millest täitmise 108 778 eurot
Olemasolevad huvihariduse ja huvitegevuse võimalused on	<ul style="list-style-type: none"> Huviringide arv ja mitmekesisus Rahulolu huviharidusega 	<ul style="list-style-type: none"> Huviringide arv 22, sellest erinevaid huviringe: 17 	<ul style="list-style-type: none"> Huviringide arv 22, sellest erinevaid 18 	<ul style="list-style-type: none"> Huviringide arv 22, sellest erinevaid 18 	<ul style="list-style-type: none"> Huviringide arv 22, sellest erinevaid 18 Rahulolevad pakutavate

kaardistatud ja huvitegevus on mitmekesine.			<ul style="list-style-type: none"> • 168 vastanust on rahulolevad pakutavate võimalustega huvihariduses 74 (44%) vastanut. Ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud vastanut 75 (45%), seega teenust kasutanud 93-st on rahulolev 80% 	<ul style="list-style-type: none"> • 83 vastanust on rahulolevad pakutavate võimalustega huvihariduses 28 (34%) vastanut. Ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud vastanut 37 (45%), seega teenust kasutanud 28-st on rahulolev 55% 	võimalustega huvihariduses 49 (36%).Hinnangut ei oska anda 48 (36%), 87 hinnangu alusel on rahulolu 56%
---	--	--	---	--	---

8.3.4 Tegevused

1. Mitmekesisistada huvitegevuse võimalusi Setomaa vallas
2. Analüüsida huvitegevuste vajadust ning kujundada selle põhjal huviringide valik
3. Kaardistada vabahariduse vajadused erinevates sihtrühmades
4. Korraldada huvihariduse lahtiste uste päevi kõikides õppekohtades
5. Luua ühised huviringid lastele ja täiskasvanutele
6. Korraldada kohalikke tantsu- ja laulupidusid
7. Jätkata Setomaa Muusikakooli tegevust kogu valla üleselt
8. Toetada laste-, noorte- ja täiskasvanute kollektiivide osalemist 2028. aasta laulu- ja tantsupeol

8.4 Seto keele ja kultuuri õpe

8.4.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Seto keele ja kultuuri õpe toimub pärimusõppe ainekava järgi, pärimusõppe tunnid toimuvad üks kord nädalas terve õppeaasta vältel 1.-7. klassis ning gümnaasiumiosas ühe ainekursuse mahus (35 tundi õppeaastas). Koolide õppekavade kohaselt on seto keele ja kultuuri õpe lõimitud kõikide õppeainete õppesse, mis laiendab senist integratsiooni ainult kolme õppeaine – ajaloo, käsitöö ja muusikaõpetuse – ainekavaga. Asendada "Setomaa Lasteaia Värska tegevuskohas tegutseb 2021.aastast setokeelne õuesõpperühm, 2025.aasta sügisel alustab tegevust setokeelne avastusõpperühm Meremäel. 2024 aasta sügisest alustas tööd kogukonnaklass Obinitsas. 2022 aastal on koostatud seto keele arenguplaan¹⁷. Keeleõppe edendamise organisatsiooniks on SA Seto Instituut. Senised kogemused näitavad siiski seda, et sellises mahus keele ja kultuuri õpe ei taga noorte seto keele oskust. Keeruline on keelest aru saada just neil noortel, kelle kodus seto keel täielikult puudub. Samuti puudub ühine nägemus selle osas, mida peaks seto keele ja kultuuri õpe koolides saavutama – millist tulemust oodatakse. Probleemiks on ka rahastuse ebastabiilsus – igal aastal tuleb koostada uus taotlus järgmise aasta tegevuste rahastamiseks ja see muudab tegevuste pikemaajalise planeerimise ebakindlaks.

8.4.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Koolide õppekavad sisaldavad seto keele ja kultuuri õpe
2. Setomaa piirkonnas on tugev ja tuntud Setomaa bränd
3. Eksisteerib setokeelne meedia ja kirjandus
4. Seto keele kasutuskeskkond on säilinud
5. Koostatud on seto keele arenguplaan
6. Tegutsevad setokeelsed lasteaiarühmad
7. Obinitsas töötab kogukonnaklass seto keele ja kultuuri õppimiseks

Probleemid

1. Praegune õppevorm ei taga noortele piisavat seto keele omandamist
2. Noortel puudub vajadus ja motivatsioon seto keelt kasutada ning õppida
3. Seto keele kasutusvõimaluste piiratus noortel, kelle kodune keelekeskkond ei toeta keele kasutamist

¹⁷ <https://www.setoinstituut.ee/download/seto-keele-aronguplaan/>

4. Raamatukogude ja muuseumide vähene roll seto keele õppes
5. Õpetajate ebapiisav ettevalmistus seto keele ja kultuuri õpetamiseks ning piiratud aineülene lõimimine
6. Täiskasvanutele on piiratud võimalused seto keele õppimiseks
7. Setokeelseid filme, mängu ja lugemisvara on vähe

8.4.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK				
Seto keele ja kultuuri õpe on efektiivne, koordineeritud ja tulemuslik.				
ALAMEESMÄRGID	2021	2023	2024	2025
<p>Keeleõppe edendamiseks on kokku lepitud koordineeriv organisatsioon ja eestvedaja</p> <p>Seto keele ja kultuuri õppes osalevad ka muuseumid ja raamatukogud (ürituste arv)</p> <p>Lasteaedades toimuvad keelepesad</p> <p>Koolides ja lasteaedades toimuvate seto keele ja kultuuriga seotud ürituste arv</p>	<ul style="list-style-type: none"> SA Seto Instituudil ei ole seto keele edendamiseks eraldi töötajat Koolides toimuvad pärimusõppe tunnid lastele: 350 õppetundi aastas Loodud on setokeelne õuesõpperühm Värskas Lasteaias Seto keele ja kultuuri õpet toetavate ürituste arv: 21 Koolides ja lasteaedades toimuvate seto keele ja kultuuriga seotud ürituste arv: 1 (seto kultuuri nädal) 	<ul style="list-style-type: none"> SA Seto Instituudil eestvedamisel toimus seto keele õpe (1 grupp, 12 inimest) Koolides toimuvad pärimusõppe tunnid lastele: 350 õppetundi aastas Tegutsemist jätkab setokeelne õuesõpperühm Värskas Lasteaias Seto keele ja kultuuri õpet toetavate ürituste arv: 21 Koolides ja lasteaedades toimuvate seto keele ja kultuuriga seotud ürituste arv: 1 (seto kultuuri nädal) 2023 aastal toimus 20 üritust Setomaa 	<ul style="list-style-type: none"> SA Seto Instituudi eestvedamisel keele õpet ei toimunud. Koolides toimuvad pärimusõppe tunnid lastele: 560 õppetundi aastas Tegutsemist jätkab setokeelne õuesõpperühm Lasteiaia Värskas õppekohal Seto keele ja kultuuri õpet toetavate ürituste arv: 21 Koolides ja lasteaedades toimuvate seto keele ja kultuuriga seotud ürituste arv: 1 (seto kultuuri nädal) 2024 aastal toimus 43 üritust Setomaa 	<ul style="list-style-type: none"> SA Seto Instituudi eestvedamisel keele õpet ei toimunud. Koolides toimuvad pärimusõppe tunnid lastele: 595 õppetundi aastas Tegutsemist jätkab setokeelne õuesõpperühm Lasteiaia Värskas õppekohal Seto keele ja kultuuri õpet toetavate ürituste arv: 21 Koolides ja lasteaedades toimuvate seto keele ja kultuuriga seotud ürituste arv: 1 (seto kultuuri nädal)

		<p>Muuseumides (talumuuseumis)</p>	<p>Muuseumides (talumuuseumis)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● 2025 aastal toimus 15 üritust: Värskas Talumuuseumis 6 Värskas Külustuskeskuses 2 Saatses Muuseumis 3 Obinitsa Muuseumis 4
--	--	--	--	--

8.4.4 Tegevused

1. Koondada seto keele ja kultuuri õpe ühe koordineeriva organisatsiooni alla, (nt Seto Instituut)
2. Jätkata seto keele ja kultuuri õpetamist (igas klassis vähemalt üks setokeelne ainetund nädalas)
3. Suurendada setokeelsete lasteaiarühmade arvu
4. Kasutada vallaasutuste sise- ja väliskujunduses setokeelseid silte ning seto värve ja mustreid
5. Korraldada koostöös muuseumide ja raamatukogude, koolide, lasteaedade ja noortekeskustega setokeelseid sündmusi
6. Viia seto keele ja kultuuri õpet läbi praktiliste tegevuste (nt seto toidu päev koolides)
7. Edendada seto keele õpet noortelt noortele formaadis
8. Pakkuda täiskasvanutele seto keele kursusi
9. Kaasata täiskasvanute keeleõppesse leelokoorid
10. Luua digitaalseid õppevahendeid ja -materjale seto keele ja kultuuri õppimiseks